

Xalq qəzeti

Xalqın qəzeti!

№ 08 (30977) 15 yanvar 2026-cı il, cümə axşamı

Gündəlik ictimai-siyasi qəzet

1919-cu ildən çıxır

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi

Qılincdan ulu qüvvət – mədəniyyət!

Azərbaycanın zəngin və təkrar-olunmaz mədəniyyəti bizim qürur mənbəyimizdir. Biz öz mədəniyyətimizi, mədəni irsimizi qoruma-lıyıq. Əsrlər boyu xalqımız öz mədəniyyətini qoruyub və bu, imkan verib ki, biz xalq kimi, millət kimi milli-mənəvi dəyərlərimizi, milli mənsubiyyətimizi qoruya bilək.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Səhifə → 2

Azərbaycan Şimal–Cənub dəhlizinin də qovşaq ölkəsidir

Səhifə → 7

Revanşizmin yeni siması

Arman Tatoyanın siyasi özfəaliyyəti erməni cəmiyyətinə yaxşı heç nə vəd etmir

Ermənistanın insan hüquqları üzrə keçmiş (2016-2022) müvəkkili, ölkəmizə qarşı revanşist dəstənin “öndəgələn simalarından” Arman Tatoyan son vaxtlar xeyli fəalllaşıb. O, siyasi iddiasını ortaya qoyub və açıq şəkildə 2026-cı il iyunun 7-də keçiriləcək parlament seçkilərinə hazırlaşır. Bu məqsədlə “Birlik qanadları” adlı siyasi təşəbbüs qrupu yaradıb.

Bu günlərdə ABŞ-ın “The Washington Times” nəşrində A.Tatoyanın məqaləsi dərc olunub. Müəllif ABŞ-ın vasitəçilik səylərini şübhə altına alaraq, Azərbaycanın, guya, Ermənistanın suveren ərazilərini “işğal etdiyi” iddiasını irəli sürür. Tatoyan sülh gündəliyindən kənara çıxaraq, 2021-ci ildən etibarən Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Ermənistanın Sünik və Gəqarkunik bölgələrində “125 kvadrat mildən çox əraziyə nəzarət etdiyini” iddia edir və bunu beynəlxalq hüququn pozuntusu kimi təqdim edir. O, danışıqlar prosesinin bu reallığı “normallaşdırdığını” və Bakının hərbi üstünlüyündən faydalandığını (?) yazır.

(ardı 4-cü səhifədə)

Erməni millətçiliyinin tarixi yuvası islah edilir

Eçmiədzin xaricdəki dayaqlarını da itirir

İrəvan hökuməti ilə Eçmiədzin arasında dərinləşən uçurum Nikol Paşinyanın siyasi rəqiblərinə qarşı apardığı sistemli mübarizədə növbəti taktiki, strateji qələbəsinin konturlarını aydın şəkildə cızır. Kilsənin hakimiyyətə qarşı başlatdığı və “müqəddəs müharibə” ritorikası ilə bəzədilmiş siyasi kampaniyaların iflası uğraması fonunda baş nazirin institutlaşmış din xadimlərinə qarşı tətbiq etdiyi əks-hücum strategiyası real bəhrəsini verir.

(ardı 3-cü səhifədə)

Əlçatmaz arzusunun çin olduğu gün

Səhifə → 3

Orta Dəhliz Gürcüstana yeni nəfəs gətirir

Səhifə → 4

Ağ Ev sözünün üstündə durur

Səhifə → 5

Ölkəmizdə rəqəmsal su idarəçiliyi yaradılacaq

Səhifə → 6

Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun “yaşıl” inqilaba töhfəsi artır

Səhifə → 7

100 il əvvəldən gələn səslər

Səhifə → 13

Milli musiqimiz xalqımızın incə zövqü, əbədi ruhudur

Səhifə → 14

“Azərbaycan Mədəniyyəti – 2040” Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası”nın təsdiq edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 3-cü və 32-ci bəndlərini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikasında milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasını təmin edən müasir mədəniyyət modelinin yaradılması, mədəniyyət sahəsində sistemli və dayanıqlı inkişafın təmin olunması məqsədilə **qərara alıram**:

1 “Azərbaycan Mədəniyyəti – 2040” Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası” (bundan sonra – Konsepsiya) təsdiq edilsin (*əlavə olunur*).

2 Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi:

2.1. Konsepsiyada nəzərdə tutulan tədbirlərin əlaqələndirilməsini həyata keçirsin;

2.2. Konsepsiyada nəzərdə tutulan tədbirlərin icra vəziyyəti barədə ildə bir dəfə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

2.3. bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

3 Konsepsiyada nəzərdə tutulan tədbirlərin icrasının monitorinqini və qiymətləndirilməsini Azərbaycan Respublikası

Mədəniyyət Nazirliyinin sifarişində İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi həyata keçirsin.

4 Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 14 yanvar 2026-cı il

“Şuşa Otel-Kongres Mərkəzi Kompleksi”nin idarəetməyə verilməsi ilə əlaqədar bəzi məsələlərin tənzimlənməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, “Dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1996-cı il 9 fevral tarixli 437 nömrəli Fərmanına uyğun olaraq **qərara alıram**:

1 Şuşa şəhərində yerləşən və Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin balansında olan “Şuşa Otel-Kongres Mərkəzi Kompleksi”nin müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin təklifi

qəbul edilsin.

2 Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti:

2.1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1996-cı il 9 fevral tarixli 437 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Dövlət müəssisələrinin (obyektlərinin) müqavilə əsasında idarəetməyə verilməsi haqqında Əsasnamə”nin tələbləri nəzərə alınmaqla, “Şuşa Otel-Kongres Mərkəzi Kompleksi”nin idarəetməyə verilməsi ilə bağlı müqavilənin Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən bağlanılmasını iki ay müddətində təmin etsin;

2.2. bu Sərəncamın 2.1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş müqavilə bağlandıqdan sonra onu təsdiq etsin;

2.3. bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

3 Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi bu Sərəncamdan irəli gələn məsələlərin həlli üçün zəruri tədbirlər görsün.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 14 yanvar 2026-cı il

TRIPP-in icrası üzrə çərçivə sənədi əməli işlərə başlamaq üçün mühüm addımdır

“Beynəlxalq Sülh və Rifah naminə Tramp Marşrutu”nun (TRIPP) icrası üzrə çərçivə sənədinin qəbul edilməsi 8 avqust Vaşinqton samiti çərçivəsində əldə olunmuş razılıqlara ABŞ tərəfinin sadıqlığını bir daha nümayiş etdirməklə yanaşı, bu sahədə əməli işlərə başlamaq üçün mühüm addımdır. Bu, eyni zamanda, Ermənistanın üzərinə götürdüyü öhdəliklərin yerinə yetirilməsi baxımından əhəmiyyət kəsb edir.

Bunu XİN-in Mətbuat xidməti idarəsinin rəisi Ayxan Hacızadə TRIPP-in icrası üzrə çərçivə sənədinə dair yerli mətbuatın sualına cavabında söyləyib. A.Hacızadə, onu da bildirib ki, Azərbaycanın əsas hisssəsi ilə onun Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında maneəsiz bağlantının təmin

edilməsi ölkəmizin əsas prioritetlərindən biridir. TRIPP marşrutu bununla yanaşı, daha geniş bölgədə ticarət və bağlantıların şəxələndirilməsi baxımından vacibdir.

XQ

Qılncdan ulu qüvvət – mədəniyyət!

“Azərbaycan mədəniyyəti – 2040”: Milli kimliyin strateji yol xəritəsi

Prezident İlham Əliyevin 14 yanvar 2026-cı il tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilən “Azərbaycan mədəniyyəti – 2040” Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası” müasir dövrdə ölkəmizin dinamik inkişaf yolunda mədəniyyət amilini strateji müstəvidə diqqətə çatdıran tarixi önəmli sənəddir. Bu konsepsiya mədəniyyət sahəsinin inkişafını hədəfləyən strateji proqram olmaqla bərabər, həm də dövlət suverenliyinin, milli kimliyin və azərbaycançılıq ideologiyasının mədəni əsaslar üzərində möhkəmləndirilməsinə xidmət edən uzunmüddətli yol xəritəsidir.

Qeyd edək ki, müasir dünyada mədəniyyət təkcə irs və ənənələrin qorunması ilə məhdudlaşmır. O, cəmiyyətlərin daxili dayanıqlılığını və xalqların global rəqabətdə mövqeyini müəyyən edən əsas amillərdən biri kimi diqqət çəkir. Bu baxımdan “Azərbaycan mədəniyyəti – 2040” Konsepsiyası regional və global çağırışlar fonunda mədəniyyəti milli inkişafın aparıcı sütunlarından biri olaraq təsdiq edir.

Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün və dövlət suverenliyinin tam bərpası ölkənin siyasi, iqtisadi və sosial həyatında olduqca vacibdir. Mədəniyyət siyasətində də keyfiyyətə yeni mərhələnin başlanğıcını şərtləndirib. Vətən müharibəsindən sonra işğal dövründə məqsədli şəkildə məhv edilən, təhrif olunan və mənim-sənəilən tarixi-mədəni irsin bərpası mədəni məsələ olmaqla yanaşı, dövlətçilik və milli təhlükəsizlik məsələsi kimi daim diqqətdə saxlanılıb.

Bu mərhələdə mədəniyyət siyasətinin ideoloji dayağı Azərbaycan xalqının Ümmümilli Lideri Heydər Əliyevin formalaşdırdığı azərbaycançılıq məfkuresidir. Azərbaycançılıq milli kimliyi etnik, dini və regional fərqlərdən üstün tutaraq vahid dövlətçilik şüurunda birləşdirən ideoloji platformadır. “Azərbaycan mədəniyyəti – 2040” Konsepsiyası da məhz bu ideologiyani müasir çağırışlara uyğun şəkildə mə-

dəni siyasətin mərkəzinə yerləşdirir.

Konsepsiya global mədəni transformasiyalar, rəqəmsallaşma, urbanizasiya, miqrasiya prosesləri və yeni kommunikasiya mühitləri nəzərə alınmaqla hazırlanmışdır. Sənədin əsas məqsədi Azərbaycanın milli kimliyinə söykənən müasir mədəniyyət modelinin yaradılması, inkişafı və 2040-cı ilədək beynəlxalq mədəni inteqrasiyanın genişləndirilməsidir.

Sənəd mədəniyyət sahəsində fəaliyyətə vahid, sistemli və dayanıqlı yanaşmanı gerçəkləşdirir, mədəniyyətin inkişafının dövlət idarəçiliyi, sosial-iqtisadi inkişaf, təhsil, elm və innovasiyalarla özvi əlaqəsini qurur. Bu yanaşma mədəniyyəti dövlətin digər strateji prioritetlərindən ayrı deyil, onlarla qarşılıqlı təsirdə olan canlı sistem kimi təqdim edir.

Müasir dövrdə insan kapitalı dövlətlərin əsas rəqabət üstünlüyüdür. Bu kapitalın keyfiyyəti isə bilavasitə mədəni mühitdən, yaradıcı düşüncədən və intellektual inkişafdan asılıdır. Sağlam mədəni və yaradıcı həyat tərzini fərdin potensialının üzə çıxmasında, sosial məsuliyyətin formalaşmasında və innovativ düşüncənin təşviqində mühüm rol oynayır.

Konsepsiyada mədəniyyətin həyat tərzinin ayrılmaz hissəsinə çevrilməsi əsas prioritetlərdən biri kimi müəyyən edilir. Bu, mədəniyyətin yalnız bayram və tədbirlər

çərçivəsində deyil, eyni zamanda, gündəlik davranışda, ünsiyyətdə, bilik əldəetmə prosesində və sosial münasibətlərdə fəal rol alması deməkdir. Beləliklə, mədəniyyət sosial ədalətə əsaslanan, inklüziv və dinamik cəmiyyətin formalaşmasında mühüm vasitəyə çevrilir.

Xatırladaq ki, qloballaşma mədəniyyətlərarası qarşılıqlı təsiri gücləndirməklə yanaşı, milli kimliklər üçün ciddi çağırışlar yaradır. “Azərbaycan mədəniyyəti – 2040” Konsepsiyası da bu çağırışlara cavab olaraq milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasını və inkişafını prioritet kimi müəyyənləşdirir. Azərbaycan dili, tarixi şüur, milli həmrəylik, tolerantlıq və dövlətçilik ənənələri adətən konsepsiyanın ideoloji əsasını təşkil edir.

Eyni zamanda, sənəd qapalı mədəniyyət modelini deyil, açıq və dialoqa əsaslanan mədəni siyasətin həyata keçirilməsini şərtləndirir. Azərbaycan mədəniyyətinin beynəlxalq mədəni mübadilədə fəal iştirakı, mədəni diplomatiyanın genişləndirilməsi və yaradıcı sənayelərin inkişafı bu siyasətin əsas prinsipləridir.

Konsepsiyanın uğurla həyata keçirilməsi üçün mədəniyyət sahəsində normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi və idarəetmə mexanizmlərinin müasirləşdirilməsi zəruri hesab edilir. Dövlət, özəl sektor və vətəndaş cəmiyyəti institutları arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi mədəniyyətin dayanıqlı inkişafının əsas şərtlərindən biridir. Bu kontekstdə mədəni və yaradıcı sənayelər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Kino, musiqi, dizayn, nəşriyyat, audiovizual media və digər sahələr həm mədəni dəyər yaradır, həm də iqtisadi inkişaf və məşğulluq baxımından mühüm potensiala malikdir.

Konsepsiya Azərbaycan dilini, davra-

nı və bilgi mədəniyyətini, ədəbiyyatı, incəsənəti və mədəni irsi mədəniyyətin əsas sahələri kimi müəyyən edir. Bu sahələr milli kimliyin qorunması və gələcək nəsillərə ötürülməsi baxımından strateji önəm daşıyır. “Azərbaycanın mədəniyyət dəyərləri” anlayışı isə milli-mənəvi dəyərlərlə yanaşı, hüququn aliliyi, ədalətlik, bərabərlik, azadlıq və digər ümumbəşəri dəyərləri özündə birləşdirir. Bu yanaşma milli və universal dəyərlər arasında harmoniyanın gerçəkləşməsinə xidmət edir.

Konsepsiyanın icrası 2026–2030, 2031–2035 və 2036–2040-cı illəri əhatə edən 3 mərhələdə nəzərdə tutulur. Hər mərhələ üzrə tədbirlər planlarının əvvəlki mərhələnin nəticələrinin qiymətləndirilməsi əsasında hazırlanacağı bildirilir. Belə bir yanaşmanın, eyni zamanda, çevik idarəetmə və səmərəli monitorinq mexanizmlərinin tətbiqinə əlverişli şərait yaradacağı da gözlənilir. Bu çərçivədə Azərbaycan dilinin və ədəbiyyatının inkişafı, mədəni və təbii irsin qorunması, incəsənət və audiovizual sənayenin inkişafı, davranış və bilgi mədəniyyətinin gücləndirilməsi, eləcə də mədəni və yaradıcı sənayelərin təşviqi üzrə dövlət proqramlarının hazırlanması da planlaşdırılır.

Konsepsiyanın mühüm hədəflərindən biri Azərbaycanın tarixi coğrafiyasına mədəni qaydışın gerçəkləşdirilməsi, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə dağıdılmış mədəni irsin bərpası və mədəni həyatın canlandırılmasıdır. Azərbaycan dilinin birləşdirici regional rolunun gücləndirilməsi isə milli həmrəyliyin və mədəni inteqrasiyanın əsas prinsiplərindən biri kimi çıxış edir.

2003–2025-ci illər ərzində mədəniyyət sahəsində həyata keçirilən siyasət “Azər-

baycan mədəniyyəti – 2040” Konsepsiyası üçün möhkəm institusional və ideoloji baza formalaşdırıb. Bu dövrdə mədəniyyət infrastrukturunu genişləndirilib, kino və teatr sahəsində dövlət dəstəyi gücləndirilib, beynəlxalq festivallar və mədəniyyət günləri təşkil olunub. Qəbəstən, Şəki, Hirkan meşələri və Xınalıq Köç yolu kimi irs nümunələrinin UNESCO səviyyəsində tanınması ilə Azərbaycanın mədəni irsinin global əhəmiyyəti təsdiqlənib. Azərbaycanın 24 qeyri-maddi mədəni irs nümunəsinin UNESCO siyahılarına daxil edilməsi isə milli mədəniyyət siyasətinin uğurlu nəticəsi kimi tarixə yazılıb.

Beləliklə, “Azərbaycan mədəniyyəti – 2040” Konsepsiyası mədəniyyəti milli inkişafın strateji dayacağına çevirən, suverenliyin mədəni ölçüsünü möhkəmləndirən və gələcək nəsillər üçün dayanıqlı mədəni mühit yaradan fundamental sənəddir. Bu konsepsiyanın ardıcıl və səmərəli icrası Azərbaycanı regional və global miqyasda mədəni güc mərkəzi kimi mövqeni gücləndirəcək, milli kimliyin qorunması ilə müasir inkişaf arasında sağlam tarazlığı təmin edəcək.

Azərbaycan mədəniyyətinin müasir modeli global çağırışlara cavab verməklə yanaşı, milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanılmasına gerçəkləşdirəcək. Bu məqsədlə konsepsiya milli mədəniyyətə yeni strateji baxışı şərtləndirir. Sənədin uğurla həyata keçirilməsi və müasir mədəniyyət modelinin işlək olması üçün normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, idarəetmə formasının, müasir sosial-iqtisadi yanaşmanın və əhəngdar fəaliyyətin təmin edilməsi zəruridir.

V.BİNYATOĞLU
XQ

Əlçatmaz arzunun çin olduğu gün

Qarabağ fatehi bu torpaqdan 34 il aralı düşmüş ağbirçəyi lider müdrikliyi ilə bağrına basdı

Şəhidlərimizin qanı bahasına Vətənə çevrilən torpaqlarımızın cənnətə dönmə mərhələsinə şahidlik edirik. Tarixi Zəfərin müəllifinin – Azərbaycan Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin Qarabağın yenidən inşa edilən və abadlaşdırılan ünvanlarına hər səfəri xüsusi anları və məqamları ilə yaddaşlarda dərin izlər buraxır.

“Bura təbii bir cənnətdir. Amma mənfur düşmənin buranı viran qoyub, burada daşı daş üstə qoymayıb. Onlar hər il erməni təşkilatları tərəfindən 100 milyonlarla pul yığirdılar. Onların bir manatını da, bir dollarını da buraya qoymayıblar, hamısını talayıblar. Bizim evlərimizi yandırdılar, sizi didərgin salıblar, 1 milyon insanı didərgin salıblar, Ağdamı yerlə-yeksan ediblər, Füzulini də, Zəngilani də, Qubadlıni də. Kəlbəcərdə, Laçında, Xocalıda qanunsuz məskunlaşmışdılar. Xocalıya bir eybəcər ad da vermişdilər, amma heç biri tutmadı. Çünki bu torpaqların sahibləri bizik, biz gəlmişik və biz qurub-yaradıırıq”.

Prezident İlham Əliyev yanvarın 13-də Ağdərə rayonunun Aşağı Oratağ kəndində Aşağı Oratağ, Çıldıran, Heyvalı və Çapar kəndlərinin sakinləri ilə görüşündə lentə alınmış bu epizodun isə onu izləyənlərin yaddaşından uzun müddət silinməyəcəyinə əminik. Doğma yurduna köçmüş qadının dövlətimizin başçısına, Müzəffər Ali Baş Komandana dediyi sözlərə diqqət edin: “Mənim ən böyük sevincim Vətənimə qayıtmaq olsa da, həyatda ən böyük arzum cənab Prezidentlə görüşmək idi. Getdiyim bütün yerlərdə deyirdim ki, bir gün mənim əlim o kişiyə çatacaq. Mənim əlim çatdı. Ən böyük sevincim, cənab Prezidentlə görüşmək idi”.

Təkcə doğma yurdlarına qayıdışın sevincindən qürurlanan keçmiş köçkünlər deyil, dünyanın dörd tərəfində yaşayan 50 milyondan çox soydaşımızın arzusu onların hər birinin Prezidenti olacağına söz vermiş və son 23 ildə bunu ayarı şəkildə sübuta yetirmiş İlham Əliyevin əlini sıxmaqdır. Ağdərədə əllərini sıxıb, doğmaları kimi bağrına basdığı insanlara uzun illərin həsrətinin arxada qaldığını, haqq-ədalətin gec də olsa Zəfər çalıldığını, Azərbaycanın öz ərazi bütövlüyünü, suverenliyini bərpa etdiyini söyləyən, bunu hər səfərində tək-

rarlamaqdan usanmayan lider soydaşlarının öz dədə-baba torpaqlarına qayıtdıqlarını və burada qürurla, xoşbəxt və rahat yaşayacaqlarını da dilə gətirməyi unutmur: “Əminəm ki, bundan sonra müharibə olmayacaq. Azərbaycan dövləti güclü dövlətdir. Bizi güclü edən xalqımızdır, yumruq kimi birləşən millətimizdir”.

Bu epizod isə Azərbaycanın istedadlı rejissorlarından birinin iki Qarabağ savaşından bəhs edəcək, hər və sülh mövzusunda lentə alacağı tammetrajlı filmin kulminasiya nöqtəsi olmağa layiqdir. Prezidentin 34 il yurdundan perik düşmüş ağdərəli ağbirçəklə söhbəti isə olduqca kövrək notlar üzərində köklənmişdi. El anasını bağrına basan dövlətimizin başçısı ardınca müdriklərə məxsus təmkin və qürurla bunları söylədi: “Şəhidlərimizin qanını artıq

biz döyüş meydanında aldığ. Onların qanı yerdə qalmayıb. İşğal dövründə dəfələrlə bu sözləri biz eşitmişik, işlətmişik və bu arzularla yaşamışıq. Çünki torpaqların itirilməsi, çoxlu sayda igidlərin şəhadətə ucalması - bütün bu ədalətsizliklər bizi xalq olaraq çox incidirdi, ancaq bizi sarsıtmadı. Biz əyilmədik, iradəmizi göstərdik və döyüş meydanında həm şəhidlərimizin qisasını aldığ. həm də torpaqlarımızı qaytardıq. Son 80 il ərzində Azərbaycan kimi tam və mütləq Qələbə qazanan ikinci ölkə olmayıb. Müharibələr olub, münaqişələr olub, bu gün də davam edir. Amma heç biri tam və mütləq Qələbə ilə nəticələnməyib. Ancaq biz böyük xalq olaraq buna nail olduq, özü də cəmi 44 gün ərzində”.

Prezident İlham Əliyev Ağdərə rayonunun Aşağı Oratağ kəndində Anar Rüstəmovun ailəsinin qonağı olanda, Çıldıranda

Verdi Abdullayevin evinə baş çəkəndə, Heyvalı kənd sakini Sarvan Abbasovun ailəsi ilə görüşəndə, Çapar kəndinə köçən Kəmalə Dadaşovanın ailəsi ilə söhbətində onların yaşayış şəraiti ilə yaxından maraqlandı. Onlar üçün inşa edilmiş yeni evlərində yaradılmış şəraitlə tanış oldu, eləcə də sakinlərin məşğulluq imkanları barədə dediklərinə, həmçinin məhrumiyyətlərlə dolu keçmiş məcburi köçkünlük həyatından, işğal dövründə dağıdılmış infrastrukturdan danışdıqlarına diqqətlə qulaq asdı. Bu ailələrin hər birinə doğma yurdlarında fırvan həyat arzulan İlham Əliyev keçmiş ağır günlərinin artıq geridə qaldığını, Ağdərədə əbədi və təhlükəsiz yaşayışın təmin edildiyini vurğuladı. İlham Əliyevin sadaladığımız ailələrin üzvləri, eləcə də dörd kondin yeni sakinləri ilə görüşlərini sevgi dolu diqqət və qayğıkeşlik atmosferi

müəyiət edirdi. Bu zaman Prezidentin, sadəcə, qalib sərkərdə kimi deyil, paralanmış ərazisini bütövləşdirən Vətəninin qayğısını çəkən el ağsaqqalı kimi davranması həssas nəzərlərdən yayınmadı.

Bu sözlər isə siyasi liderin sərkərdə fəhminin, hərbi strategin dilindən səslənirdi: “Əgər 2020-ci il noyabrın 10-da müharibə dayanmasaydı, bəlkə də minlərlə şəhid verməli olacaqdıq. O cümlədən bax burada, bu dağlarda, Ağdərə dağlarında, Kəlbəcər dağlarında, Laçın dağlarında, Ağdamın minalanmış zolaqlarında minlərlə şəhid verə bilərdik. Biz onları qoruduq, onları qurban vermədik. Ancaq bilirdik ki, gün gələcək və biz bütün Qarabağı qaytaracağıq, ərazi bütövlüyümüzü bərpa edəcəyik, mənfur düşməni torpaqlarımızdan qovacağıq və tam Qələbə qazanacağıq. İndi də burada, – bir tərəfdə şəhid anası, bir tərəfdə ağbirçək, - sizinlə bərabər durmuşuq. Bu, çox xoşbəxt bir hissdir, xoşbəxt bir gündür, gözəl bir gündür. Sizi ürəkdən təbrik edirəm, burada xoşbəxt yaşayın”.

Yəqin ekran qarşısında əyləşən və dövlətimizin başçısının doğma yurdlarına döən köçkünlərlə səmimi görüşlərini, təmaslarını və söhbətlərini izləyən tamaşaçı qürur hissi keçirirdi. Düşüncürük ki, həmin tamaşaçı qürur hissilə yanaşı, eyni zamanda, torpağımızı yağdırməndən azad etməklə kifayətlənməyib, yurduunun, bura köçən soydaşlarının təəssübünü çəkən, şəhid anasını öz əzizi kimi bağrına basan İlham Əliyevi gördü. O, Qarabağa budəfəki səfərində təkcə ölkənin siyasi rəhbəri, xilaskar sərkərdə kimi deyil, həm də əziz və arzuolunan qonaq, el adamı kimi davranırdı.

İndi Azərbaycan xalqının ən böyük arzusunun onun sevincinə qovuşduğu məkan Qarabağın Zəfər ünvanlı şəhərləri və kəndləridir. Bu gün həmin ünvanları çoxdan intizarında olduqları məhərm nəfəslər qızırdı. Doğma xalqının qəlbində özüne əbədi fəxarət tacı qurmuş ümummilli liderə – İlham Əliyevə isə bu gün ən yaxşı yaraşan daha bir məqam müdriklərimizin dediyi kimi, məhz El Adamı statusudur.

İ.HƏSƏNQALA XQ

Erməni millətçiliyinin tarixi yuvası islah edilir

Eçmiədzin xaricdəki dayaqlarını da itirir

İrəvan hökuməti ilə Eçmiədzin arasında dərinləşən uçurum Nikol Paşinyanın siyasi rəqiblərinə qarşı apardığı sistemli mübarizədə növbəti taktiki, strateji qələbəsinin konturlarını aydın şəkildə cızır. Kilsənin hakimiyyətə qarşı başladığı və müqəddəs müharibə ritorikası ilə bəzədilmiş siyasi kampaniyaların iflasa uğraması fonunda baş nazirin institutlaşmış din xadimlərinə qarşı tətbiq etdiyi əks-hücum strategiyası real bəhrəsini verir.

Erməni Apostol Kilsəsinin İsvəçrə və Rumıniya yeparxiyalarından gələn son bəyanatlar ilk baxışda Eçmiədzinə və şəxsən II Qareginə sədaqət andı kimi görünə də, əslində, kilsə iyerarxiyasında hökm sürən dərin təşvişin, parçalanma qorxusunun, katolikosun nüfuzunun sürətlə əriməsinin ən bariz göstəricisidir. Nikol Paşinyanın amansız siyasi gedişləri qarşısında müxalifətin istifadə etməyə çalışdığı din kartı nəinki işləmədi, əksinə, hökumət rəhbəri oyunun sənarisini şəxsən dikdə edən tərəfə çevrilərək prosesləri öz xeyrinə idarə etməyə müvəffəq oldu.

Tarixi təcrübə və siyasi məntiq sübut edir ki, özüne inanan və monolit strukturlar təbəçiliklərində olan qurumlardan mütəmadi olaraq ictimai şəkildə sədaqət andları tələb etməirlər. İsvəçrədəki erməni kilsəsi yeparxiyasının yaydığı rəsmi açıqlamada nifəq toxumu səpən təzahürlərin rədd edilməsi və II Qareginə sadiqlik vurğusu pərdə arxasında gedən ciddi proseslərin üzə çıxan kiçik hissəsidir. İsvəçrə icmasının dinar üzvlərinin sülh şəraitində yaşamaqdan arzu etmələri və onları vahid yumruq kimi birləşməyə çağırmaq, faktiki olaraq icma daxilində ciddi parçalanmanın, fikir ayrılıqlarının mövcudluğunu rəsmi şəkildə təsdiqləyir.

Rumıniya yeparxiyasının ruhaniləri tərəfindən səsləndirilən oxşar məzmunlu bəyanat da tamamilə eyni məntiqə əsaslanır. Hər iki Avropa ölkəsindəki dini strukturların eyni vaxtda, sanki vahid təlimatla hərəkətə keçməsi II Qareginin diplomatik və inzibati resurslarını səfərbər edərək öz hakimiyyətini və taxtını qorumağa çalışdığını göstərir.

Qeyd olunan bəyanatların vaxtı və geosiyasi konteksti xüsusi diqqət tələb edir. Otən ilin dekabrında erməni katolikosunun İsvəçrə və Fransaya reallaşdırdığı səfərlər rəsmi versiyada pastoral və dini xarakter daşısa da, siyasi klualarda sos siqnalı, xarici dəstək axtarışı kimi qiymətləndirilir. II Qareginin Avropaya səfəri ərəfəsində Ermonistan mediasında yayılan sızmalar

Paşinyan hakimiyyətinin kilsə daxilində beşinci kolon yaratmaq planlarını ifşa etmişdi. Məlumatla görə Nikol Paşinyan da çevrədə apardığı məxfi müzakirələrdə II Qareginə qarşı üsyanı təşkil edəcək və onu istefaya məcbur edəcək loyallıq nümayiş etdirən ruhanilər qrupunun artıq formalaşdırıldığını bildirib. Hakimiyyətin maraqları naminə fəaliyyət göstərən həmin qrup Eçmiədzinin daxili nizamnaməsinə və əsrlərlə formalaşmış iyerarxiyasına zərbə vurmaqla kilsəni siyasi iddialardan əl çəkməyə vadar etmişdir. Paşinyanın planı sadəcə lakin dağıdıcı təsirə malikdir.

Ermənistan mətbuatının, xüsusilə Joxovurd qəzetinin iddialarına əsasən Paşinyan administrasiyası katolikosun mümkün varisi postu üçün konkret namizədlər üzərində dayanıb və bu istiqamətdə gizli danışıqlar aparır. Siyahıda ABŞ-da Erməni Kilsəsinin Qərb Yeparxiyasının rəhbəri, arxiyepiskop Ovnan Ter-Tertyan və Kilikiyanın Böyük Evinin katolikosu I Aramin adlarının hallanması İrəvanın strategiyasının global miqyasını göstərir. O.Ter-Tertyanın namizədliyi ABŞ erməni icmasının nəhəng maliyyə resurslarına və siyasi təsirinə çıxış əldə etmək baxımından Paşinyan üçün cəlbədidir.

Amerikanın qərb sahilindəki varlı erməni lobbisi ilə sıx, işgüzar əlaqələri olan Ter-Tertyan həm də müasir idarəçilik üslubu ilə seçilir ki, həmin xüsusiyyətlər onu Paşinyan üçün mühafizəkar və Rusiya meyilli II Qaregindən daha arzuolunan tərəfdaş edir. Digər tərəfdən, Kilikiyanın Böyük Evinin katolikosu I Aramin adının gündəmə gətirilməsi Paşinyanın parçala və hökm sür siyasətinin bariz nümunəsidir.

II Qareginin Avropa turnesi və oradan gələn tələsik dəstək bəyanatları kilsə rəhbərinin dərin təşviş içində olduğunu göstərir. O, çox yaxşı anlayır ki, Paşinyan hakimiyyəti əvvəlki rəhbərlərdən, xüsusilə Köçəryan və Sarkisyan klanlarından fərqli olaraq, kilsəyə toxunulmaz, müqəddəs və dövləttüstü institut kimi yanaşmır. Paşinyan

üçün kilsə, sadəcə, vergi ödəməli olan iri təsərrüfat subyekti, iqtisadi korporasiya və potensial siyasi rəqibdir. Baş nazirin parlamentdəki çıxışlarında ruhanilərə ünvanladığı Allahın vergiyə ehtiyacı yoxdurmu şəklindəki ritorik və ironik sualı kilsənin iqtisadi immunitetinin ləğv ediləcəyinin açıq anonsu idi.

Prosesin gedişatı göstərir ki, kilsənin təşkil etdiyi etiraz aksiyaları, xüsusilə arxiyepiskop Baqrat Qalstanyan tərəfindən başladılan “Vətən naminə Tavuş hərəkəti” gözlənilən rezonansı doğurmadı və hakimiyyət üçün ciddi təhlükəyə çevrilə bilmədi. Paşinyan komandası sözügedən

hərəkəti keçmişin qalığı, revansist cəhd, Rusiyanın sifarişli kimi təqdim edərək cəmiyyəti ruhanilərə qarşı kökləməyi və onları marjinallaşdırmağı bacardı. Baş nazir kilsənin Qarabağ klanı və Rusiya xüsusi xidmət orqanları ilə əlaqələrini qabardaraq onu milli təhlükəsizliyə təhdid kimi xarakterizə edir. Qərbmeyilli siyasət yürüdən və Ermonistanı Rusiyanın təsir dairəsindən çıxarmağa çalışan Paşinyan üçün Eçmiədzin Moskvanın Ermənistandakı sonuncu və ən güclü institusional dayaqlarından biridir.

Yaxın gələcəkdə Ermənistanda dini-siyasi mühitin köklü şəkildə dəyişəcəyi və

paradiqma dəyişikliyinə baş verəcəyi proqnozlaşdırılır. Paşinyanın irəli sürdüyü real Ermənistan konsepsiyası onilliklər ərzində cəmiyyətin sürünə yeridilmiş tarixi Ermənistan miflərini darmadağın etməyə yönəlib. Kilsə isə məhz həmin miflər üzərində qurulmuş ideologiyaların əsas daşıyıcısı və qoruyucusudur. Hökumət təhsil sistemində və ictimai həyatda kilsənin rolunu minimuma endirməklə, Erməni kilsəsinin tarixi fənnini tədris proqramından çıxarmaqla yeni, sekulyar və pragmatik erməni kimliyi formalaşdırmağa çalışır.

Nikol Paşinyanın əsas uğuru ondadır ki, o, cəmiyyətdəki antiklerikal əhvali-ruhiyyəni və kilsəyə olan inamın azalməsını düzgün qiymətləndirib. İkinci Qarabağ müharibəsindəki ağır məğlubiyyətdən sonra erməni cəmiyyəti real təhlükəsizlik, sərhədlərin müəyyənəlməsi və iqtisadi sabitlik vəd edən siyasi kursu dəstəkləyir. II Qaregin və onun ətrafı keçmişin simvolları olaraq qalmaqda davam edirlər.

Paşinyana qarşı oynanılan din kartı noinki effekt vermədi, əksinə, bumeranq effekti ilə kilsənin özüə sarsıdıcı zərbə vurdu. İsvəçrə və Rumıniyadan gələn dəstək bəyanatları bətan gəminin kapitana göndərilən ümidsiz siqnalara bənzəyir. II Qareginin taleyi artıq həll olunmuş kimi görünür. O, ya könüllü şəkildə kənara çəkilərək yerini hökumətə loyallı və idarəolunan namizədə verəcək, ya da rüsvayçı ifşalar nəticəsində taxtından salınacaq. Mövcud proses Ermənistanın teokratik iddialardan və orta əsr təfəkküründən əl çəkərək normal sekulyar dövlətə çevrilməsi yolunda ağırlı, lakin zəruri mərhələdir.

Paşinyan hökumətinin Eçmiədzinə qarşı apardığı sistemli hücumun digər strateji hədəfi Ermənistanın xarici siyasətindəki manevr imkanlarını genişləndirir. Məlumdur ki, Erməni Apostol Kilsəsi tarixən erməni millətçiliyinin və Azərbaycanla qarşı ərazi iddialarının ideoloji mərkəzi rolunu oynayıb. Qonşu dövlətlərə qarşı düşmənçilik ritorikası əksər hallarda məhz kilsə ambonlarından kötürülüb. Nikol Paşinyan regionda sülh erası başlatmaq və kommunikasiyaları cəmaq istəyirə, radikal millətçiliyin institusional bazası olan Eçmiədzini neytrallaşdırmaq məcburiyyəti tələb edir.

Kilsənin siyasi təsirinin kəsilməsi gələcəkdə Ermənistanın konstitusiyasında yer alan və Azərbaycana qarşı ərazi iddialarını əks etdirən müddəaların çıxarılması, sülh müqaviləsinin imzalanması prosesində hökumətin əl-qolunu açacaq.

Yusif ŞƏRİFZADƏ XQ

Orta Dəhliz Gürcüstana yeni nəfəs gətirir

Gürcüstanın Baş naziri İrakli Kobaxidze nümayəndə heyəti ilə birlikdə Abu-Dabidə Dayanıqlı İnkişaf Həftəsi Sammitində iştirak edir. Bu, ölkənin regional və qlobal tranzit sistemində tutduğu mövqeyin beynəlxalq auditoriyaya təqdimatı baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Sammit çərçivəsində Avropa ilə Asiyanı birləşdirən Orta Dəhliz layihəsi əsas müzakirə mövzularından biridir. Gürcüstan bu marşrutu təkcə nəqliyyat infrastrukturunu kimi deyil, iqtisadi inkişaf, geosiyasi balans və təhlükəsizlik maraqlarını uzlaşdıran strateji platforma kimi qiymətləndirir.

Xarici işlər naziri Maka Boçorişvilinin vurğulandığı kimi, beynəlxalq tədbirlər Gürcüstanın tranzit və logistika potensialının qlobal səviyyədə tanınması üçün əlverişli imkandır. Onun sözlərinə görə, Gürcüstan Qərblə Şərq arasında etibarlı əlaqə yaradan mühüm həlqə olmaqla yanaşı, regionda yük və enerji axınlarının təhlükəsiz və dayanıqlı şəkildə ötürülməsində xüsusi rol oynayır. Məhz bu səbəbdən Orta Dəhlizin inkişafı Gürcüstan üçün həm iqtisadi gəlirlər, həm də geosiyasi dividendlər baxımından həyati əhəmiyyət daşıyır.

Qlobal iqtisadiyyatda müşahidə olunan geosiyasi gərginliklər, nəqliyyat zəncirlərində yaranan risklər və marşrutların təhlükəsizliyi məsələsi Avropa ilə Asiya arasında alternativ yolların formalaşdırılmasını zəruri edib. Bu kontekstdə Orta Dəhliz Rusiya üzərindən keçən ənənəvi marşrutlara etibarlı alternativ kimi ön plana çıxır. Azərbaycan və Gürcüstan bu marşrutun əsas dayaqları olaraq Xəzər və Qara dəniz hövzələrini birləşdirən strateji körpü funksiyasını yerinə yetirirlər. Hər iki ölkənin siyasi iradəsi və koordinasiyalı fəaliyyəti Orta Dəhlizin real işlək mexanizmə çevrilməsini təmin edir.

Baş nazir İrakli Kobaxidzenin beynəlxalq görüşləri və səfərləri çərçivəsində əsas hədəflərdən biri Gürcüstan iqtisadiyyatına uzunmüddətli və dayanıqlı sərmayələrin cəlb edilməsidir. Qlobal fəaliyyət göstərən iri şirkətlərin Gürcüstanın investisiya mühiti, hüquqi təminatları və tranzit üstünlükləri barədə dolğun məlumatlandırılması bu baxımdan xüsusi önəm daşıyır. Bu məqsədlə hökumət nümayəndə heyətinin “DAMAC Properties” şirkətinin təsisçisi ilə keçirdiyi görüşlər ölkənin daşınmaz əmlak, logistika, turizm və infrastruktur sahələrində investisiya imkanlarını gündəmə gətirib. Eyni zamanda, Gürcüstanın “Emaar Properties/Eagle Hills” ilə 6,5 milyard dollarlıq investisiya sazişi ölkənin beynəlxalq investorlar üçün etibarlı tərəfdaş

imicini gücləndirir. Bu, qlobal miqyasda fəaliyyət göstərən şirkətlərin regionumuzda fəaliyyət göstərməkdə maraqlı olduğunu və Gürcüstanı potensial investisiya məkanı kimi dəyərləndirdiyini sübut edir.

Cəlb edilən sərmayələrin əsas istiqamətlərindən biri Orta Dəhlizin ötürücülük qabiliyyətinin artırılma-

sıdır. Gürcüstan Azərbaycanla birlikdə Xəzərdən Qara dənizə uzanan nəqliyyat zəncirinin mühüm halqasını təşkil edir. Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolu Asiya ilə Avropa arasında yüklərin sürətli və fasiləsiz daşınmasına imkan yaradır. Bakı Limanı ilə Gürcüstanın Poti, Batumi və Supsa limanlarının integrasiyası isə multimodal daşımalarda səmərəliliyini artırır. Lakin yük axınının dinamik artımı mövcud infrastrukturun genişləndirilməsini və modernləşdirilməsini qəbul etmir.

Bu sahədə Azərbaycanın həyata keçirdiyi layihələr Orta Dəhlizin inkişafında mühüm təcrübə kimi qiymətləndirilir. Dövlət büdcəsindən ayrılan 100 milyon dollar vəsait hesabına Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolunun illik yükötürmə qabiliyyətinin 1 milyon tondan 5 milyon tona çatdırılması marşrutun rəqabət qabiliyyətini xeyli artırır. Gürcüstanda da dəmir yollarının modernləşdirilməsi, limanların genişləndirilməsi, yeni anbar və logistika mərkəzlərinin ya-

radılması həm daxili, həm də regional tranzit imkanlarını gücləndirir və ölkəni daha cəlbədicə nəqliyyat qovşağına çevirir. “Biz strateji mövqeyimizdən istifadə edirik, nəqliyyat bağlantılarının möhkəmləndirilməsi baxımından çox iddialı planlarımız var və infraqstruktura sərmayələr yatıraraq, magistral yollar çəkirik. 2030-cu ilədək bütün segmentlərin tikintisi başa çatacaq. Gürcüstanda dəmir yolu infraqstrukturu inkişaf etdirilir, dəmir yolları və dəniz limanları modernləşdirilir”, – Kobaxidze əlavə edib.

Tranzit potensialının genişlənməsi Gürcüstanın sosial-iqtisadi inkişafına birbaşa təsir göstərir. Logis-

tika, nəqliyyat, liman xidmətləri, gömrük, sığorta və əlaqəli sahələrdə yeni iş yerlərinin açılması məşğulluğun artmasına, regionların inkişafına və sosial-iqtisadi tarazlığın möhkəmlənməsinə şərait yaradır. Nəqliyyat sektorundan əldə olunan gəlirlər dövlət büdcəsinə sabit daxilolmalar təmin edir və iqtisadiyyatın şaxələndirilməsində mühüm rol oynayır.

Infrastrukturun inkişafı və tranzit fəaliyyətinin genişlənməsi əmək bazarına da müsbət təsir göstərir. Logistika, nəqliyyat, liman xidmətləri, gömrük, sığorta və əlaqəli sahələrdə yeni iş yerləri açılır, xidmət sektoru genişlənir. Bu proses xüsusilə regionlarda məşğulluğun artmasına və sosial-iqtisadi tarazlığın möhkəmlənməsinə şərait yaradır.

Gürcüstanlı politoloq Bəhram Mehtiyevin fikrincə, Orta Dəhlizin genişlənməsi ölkənin geosiyasi mövqeyini əhəmiyyətli dərəcədə gücləndirir: “Bu marşrut Gürcüstanın Avropa ilə integrasiyasını sürətləndirir, Azərbaycan və Türkiyə ilə strateji əməkdaşlığı dərinləşdirir,

Mərkəzi Asiya ölkələri ilə, xüsusilə Qazaxıstanla ticarət və nəqliyyat əlaqələrini genişləndirir. Eyni zamanda, nəqliyyat və enerji dəhlizlərinin paralel şəkildə inkişafı Gürcüstanın regional enerji təhlükəsizliyində rolunu artırır, fəvqəladə hallara və geosiyasi risklərə qarşı dayanıqlılığını gücləndirir”.

Politoloq onu da bildirdi ki, Orta Dəhliz Gürcüstan üçün sadəcə tranzit marşrutu deyil, ölkənin iqtisadi inkişafını sürətləndirən, geosiyasi mövqeyini möhkəmləndirən və iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə töhfə verən strateji platformadır: “Coğrafi üstünlüklərin, inkişaf edən infraqstrukturun və dərinləşən regional əməkdaşlığın sinerjisi Gürcüstanın Avropa–Asiya ticarət sistemindəki rolunu uzunmüddətli perspektivdə daha da gücləndirir. Onu da qeyd edim ki, Gürcüstanın tranzit rolu iqtisadiyyatın inkişafında xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Çünki Çin, Türkiyə və Avropa İttifaqı ilə azad ticarət sazişləri mövcuddur. Gürcüstanın rolunu gücləndirmək məqsədilə hazırda Asiya ilə Avropanı Gürcüstan üzərindən birləşdirən Şərq–Qərb avtomobil yolunun bir hissəsinin inşasını əhatə edən irimiqyaslı layihə həyata keçirilir.

Bu gün Orta Dəhliz Gürcüstan üçün sadəcə tranzit marşrutu deyil, ölkənin iqtisadi inkişafını sürətləndirən, geosiyasi mövqeyini möhkəmləndirən, enerji və təhlükəsizlik baxımından strateji əhəmiyyət daşıyan çoxşaxəli platforma kimi çıxış edir. Eyni zamanda, Azərbaycanın regiondakı rolunu gücləndirir, Qafqazın integrasiya potensialını artırır və Avropa–Asiya ticarət əlaqələrinin davamlılığını təmin edir. Uzunmüddətli perspektivdə Orta Dəhliz regional əməkdaşlıq, dayanıqlı iqtisadi inkişaf və strateji sabitlik üçün əsas dayaqlardan biri olaraq qalacaq.

Pünhan ƏFƏNDİYEV
XQ

Replika

Solovyov susmursa...

Rusiya ictimai rəyi nə gündədir?

Əslində, haqqında söz açacağımız məsələyə reaksiya verməmək də olardı. Amma lazımdır. Çünki Azərbaycan da zaman-zaman rusiyalı teleaparıcı Vladimir Solovyovun iyrənc ritorikasının hədəfi olub. Onun istər çalışdığı dövlət televiziyaının efirindən, istərsə də “Solovyov live” “Youtube” platformasından ölkəmizlə bağlı, yumşaq desək, xoş olmayan fikirlərini səsləndirməsinə şahidlik etmişik. İndi bu məxluq hədəf qismində Ermənistanı seçib. Əvvəllər olduğu kimi...

Doğrudur, Ermənistanın vitse-spikeri Ruben Rubinyan Solovyovun cavabını artıqlaması ilə verib. Onun nə dediyinə nəzər salacağıq. Hələlik isə deyək ki, hansı səmtdən yanaşsaq, Rusiyanın Ukraynada “xüsusi hərbi əməliyyat” adı altında apardığı müharibənin adı işğalçılıqdır. Çünki ikincinin beynəlxalq hüquqla tanınmış əraziləri var və birinci həmin ərazilərə qoşun yeridib. Hələ daha əvvəl Krmın işğalını demirik. Əlbəttə, başa düşürük ki, Rusiya-Ukrayna ziddiyyəti qlobal məsələdir. Yəni burada Moskva nə qədər günahkardırsa, Kiyeve hakimiyyətini oyuna gətirən qüvvələr də bir o qədər müqəssirdir. Amma...

“Əmması” budur ki, Rusiya-Ukrayna müharibəsinin kökündə həm də SSRİ-nin dağılmasından sonra Rusiyanın özünü sanki Sovetlər Birliyi kimi aparması dayanır. Moskva ötən müddətdə keçmiş müttəfiq respublikaları ilə əlaqələrə bərabərtərəfli əsasda yanaşmadı. Həmişə üstün görünməyə çalışdı, dominantlıq iddiasına düşdü, bunun üçün müxtəlif təzyiq yollarına baş vurdu. Üstəlik, ölkə imperiya siyasətinə sadıqlıq göstərərək, postsəviet məkanında münafiqə məntiqini qorudu və bu məntiqi təsir vəsitəsi qismində gördü.

Bir sözlə, SSRİ dağıldıqdan sonra müstəqilliklərini əldə edən respublikalar həmişə Rusiya buxovla ilə üzlaşdilər ki, bu hal onlarda patoloji qıcıq və hətta nifrət də doğurdu. Nifrət, qıcıq və anti-Rusiya ab-havası həm də adını çəkdiyimiz V.Solovyov kimilərinə görə yarandı. Baxın, heç kəs onun fikirləri azad media prizmasından qiymətləndirmir. Təkcə ona görə yox ki, Solovyov özü tərbiyəsizdir. Həm də ona görə ki, bu pitekanthrop direktivləri tərbiyəsiz formada çatdırır və ona artıq neçə illərdi “dur” deyən təpirlər. Nəticə etibarilə, “jurnalist” imperiya xislətinin bariz tərənnümçüsü qismində çıxış edir. Bir neçə gün əvvəl isə eyni xislətə xas eybəcərliyi Ermənistanə münasibətdə göstərib.

Əvvəldə də vurğuladıq. V.Solovyovun Ermənistanə “sataşması” ilk dəfə deyil. Belə hal dəfələrlə yaşanıb. Yada salaqlı ki, Silahlı Qüvvələrimizin 2023-cü ilin sentyabrında reallaşdırdıqları lokal xarakterli antiterror tədbirlərindən və Qarabağın ölkəmizin tam nəzarətinə keçməsindən sonra o, aparıcısı olduğu televiziya

kanalında Azərbaycanı tərifləmişdi. Amma məxluqun məqsədi başqa idi. O, Azərbaycanı öyməklə Ermənistanı aşağılamış və erməni ictimai rəyini qıcıqlandırmaq yolu tutmuşdu, nifrət kövrükləmişdi. Aparıcı verilişlərində qondarma “Artsax” sözünü də işlədib ki, burada da motiv eyni idi.

Bəli, Solovyov çalışmışdı ki, erməni xalqı Qarabağı itirməyə görə ayağa qalxsın, baş nazir Nikol Paşinyan iqtidarıni devirsin. Düşüncənin nəyə hesablandığını hər kəsə yaxşı bəllidir. Nəzərə alaq ki, Paşinyanın yerini tutacaq qüvvələrin Azərbaycanca qarşı çıxacaqları şübhəsizdir. Deməli, hazırda V.Solovyov efirdə Ermənistanı “xüsusi hərbi əməliyyat” keçirilməsinin zəruriliyi barədə bəyanat yayırsa, bu, Rusiyanın illərdi İrəvanda hakimiyyət dəyişikliyi həyata keçirmək istiqamətindəki söylərinin iflasa uğradığının göstəricisidir.

Paşinyana qarşı Ukraynada rusbaşlı müxalifət zəifdir, Solovyov çıxış yolunu Cənubdan vaxıyətli təkrarlamada götür və ölkəsi üçün legitim maraqlar uydurur. O, faktiki olaraq, deyir ki, Rusiya Ukraynaya hücum etdiyi kimi, Ermənistanı da hücum etməlidir. Yeri gəlmişkən, məlum təyara olayından sonra Rusiyada anti-Azərbaycan ritorikanın gücləndiyi vaxtlarda Solovyov ölkəmizlə ölkəsinin sərhədlərinin, guya, şərti olduğunu bildirən cəfəng bəyanat səsləndirmiş və Azərbaycanı hədələmişdi. Necə deyirlər, eyni dalğa, eyni koordinat...

Bu yerdə R.Rubinyanın Solovyova cavabına keçid əlaq. Ermənistanın vitse-spikeri deyir ki, “it hürar, karvan keçər. Bu vəziyyətdə “it” rusiyalı iş adamı Samvel Karapetyanın yaxın dostu və həmvətəni Solovyovdur. “Karvan” isə geridönməz sülhə və inkişafa doğru irəliləyən ölkəmidir”. Göründüyü kimi, Rubinyan hədəfi düzgün nişan alıb. Çünki Solovyovun diqqətə çatdırdığımız bəyanatı həm də Ermənistanın Azərbaycanla sülhə doğru irəliləməsinə qarşı demərs mahiyyəti daşıyır. Onun baxışında Rusiya Ermənistanı işğal edib orada hakimiyyət dəyişikliyinə nail olmalı, yəni iqtidar kürsüsünə öz adamını otuzdurmalıdır ki, rəsmi İrəvan Bakı ilə barış yolundan geri dursun. Ona görə geri dursun ki, sülh Kremlin Cənubi Qafqaz planlarına ziddir.

Məlum olduğu kimi, Solovyovun sərəsləməsi səbəbindən Rusiyanın Ermənistandakı səfəri Sergey Kopirkin Xarici İşlər Nazirliyinə çağırılıb və ona rəsmi İrəvanın etiraz notası təqdim edilib. “Bəli, haqiqətən, bunu təsdiqləyirik. Səfir Ermənistan XİN-ə çağırılıb. Ona etiraz notası təqdim edilib. Solovyovun çıxışları ilə bağlı erməni tərəfinin narahatlıqları Rusiya Xarici İşlər Nazirliyinə ötürüləcək”, – deyər Rusiyanın Ermənistandakı səfirliyindən bildirilib. Amma hələsə etmirik ki, erməni tərəfinin etirazının hansısa faydası olacaq. Hələ rəsmi Moskvanın İrəvana nə cavab verəcəyini də təxmin etmək olar. Məsələn, deyilsə bilər ki, Solovyov fikirlərini özünə məxsus “Solovyov live” “Youtube” kanalında işlədib və onun dediklərinin Kremlin rəsmi mövqeyi ilə əlaqəsi yoxdur.

Sonda bir acınacaqlı məqama diqqət yetirərək yazımızı təmməkləməyə istərdik. Məsələ ondadır ki, solovyovların varlığı Rusiya ictimai rəyi üçün, sözün əsl mənasında, rüsvayçıdır. O boyda ölkənin düşüncə sistemi neçə illərdi dəyişib dünyada özünün strateji maraqlarını ideoloji və siyasi müstəvidə qorumaq üçün mütləqəqi yol tapa bilmir. Ancaq hərba-rəza ritorikasını təbliğ edir ki, bu, həmin düşüncə sisteminin qırsılığından başqa bir şey deyil. Sual yaranır: Rusiya Solovyov kimi parbeyinlərdən asılı durumdadır? Belə görünür, elədir. Çünki bu məxluq susmaq bilmir.

Ə.CAHANGİROĞLU
XQ

Revanşizmin yeni siması

(əvvəli 1-ci səhifədə)

Məqalədə Azərbaycanda Ermənistan cəmiyyəti ilə bağlı səslənən fikirlər kontekstdən çıxarılaraq “ağressiv ritorika” kimi qələmə verilir, eyni zamanda, ABŞ-in təşəbbüsü ilə müzakirə edilən nəqliyyat razılaşmalarının “mövcud vəziyyəti leğitimləşdirdiyi” iddia olunur. Tatoyan ABŞ və Avropa vasitəçilərini açıq mövqə tutmağa çağıraraq, Azərbaycan qoşunlarının geri çəkilməsini sülh danışıqları üçün ilkin şərt kimi irəli sürür və mövcud prosesi məcburiyyət altında aparılan danışıqlar (?) kimi qiymətləndirir.

Keçmiş ombudsman, bütövlükdə, Vaşinqtonun Cənubi Qafqaz siyasətinə tənqidi yanaşma sərgiləyir. Müəllif ABŞ-in Bakı–İrəvan dialoqunda balanslı mövqə tutmadığını iddia edərək, Azərbaycanı güc yolu ilə yeni reallıqlar yaratmaqda ittiham edir. Onun fikrincə, uzunmüddətli danışıqlar prosesi real vəziyyəti arxa plana keçirir və faktiki hərbi məqsədlər beynəlxalq reaksiya olmadan davam edir. Tatoyan xüsusilə, sərhəd bölgələrində yaşayan əhalinin sosial və təhlükəsizlik problemlərinə diqqət çəkir, diplomatik təşəbbüslərin bu riskləri azaltmadığını vurğulayır. Məqalədə ABŞ-in vasitəçilik missiyasının yalnız siyasi razılaşmalarla kifayətlənməməli olduğu, konkret şərtlər ilə sürməsinin zəruriliyi qeyd olunur. Müəllif hesab edir ki, mövcud yanaşma dəyişməzsə, regionda dayanıqlı sabitlik mümkün olmayacaq.

Bir gün sonra sosial şəbəkədə yaydığı açıqlama və videomüraciətdə isə Tatoyan Azərbaycanla sülh danışıqlarını fonunda irəli sürdüyü iddiaları yenidən təkrarlayıb. O, sülhün vəziyyəti qəbul etdiyini bildirsə də, Ermənistanın “suveren ərazilərinin azad edilməsi” məsələsinin gələcəyə saxlanılmasının yolverilməz olduğunu vurğulayıb.

*

Əlbəttə, A.Tatoyanın son dövrlər fəallaşması təsadüf sayıla bilməz. Ombudsman postunu tutduğu müddətdə ölkəmizə qarşı açıq qərəzli mövqeyi ilə tanınmış Tatoyan artıq hüquq müdafiəçisi obrazından çıxaraq siyasi iddia ortaya qoyur. Onun 2026-cı ilin iyununda keçiriləcək parlament seçkilərinə hesablanmış fəaliyyəti revanşist düşürgənin yeni sima axtarışının tərkib hissəsi kimi dəyərləndirilə bilər. “Birlik qanadları” adlı siyasi təşəbbüsün yaradılması da bu strategiyanın təşkilatı bazasıdır.

Tatoyanın “The Washington Times”də dərc olunan məqaləsi məhz bu siyasi kampaniyanın beynəlxalq auditoriyaya yönəlməmiş mərhələsi kimi

diqqət çəkir. Məqalədə əsas xətt ABŞ-in vasitəçilik söylərini gözənd salmaq, eyni zamanda, Azərbaycanı, guya, Ermənistanın suveren ərazilərini işğal etməkdə suçlamaq üzərində qurulub. Müəllif uzun illər İrəvanda formalaşmış, lakin regional reallıqlarla uyğunlaşmayan tezisləri Qərb oxucusuna sanki dəyişməz haqiqət kimi təqdim etməyə çalışır.

Tatoyan sülh gündəliyindən bilərəkdən kənara çıxaraq, 2021-ci ildən etibarən Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Ermənistanın Sünik və Geqarkunik bölgələrində geniş ərazilərə nəzarət etdiyini iddia edir və bu vəziyyəti beynəlxalq hüququn pozulması kimi qələmə verir. Halbuki regionda baş verən proseslər sərhədlərin delimitasiya və demarkasiya

olunmaması fonunda formalaşmış və bu məsələ illərdi Ermənistanın özü tərəfindən bilərəkdən dalana dirənib. Tatoyan bu faktı “görməyərək” danışıqlar prosesini Azərbaycanın xeyrinə işləyən mexanizmi kimi təqdim etməyə cəhd göstərir.

Məqalədə diqqətcəkən məqamlardan biri də Azərbaycanda səsləndirilən bəzi siyasi fikirlərin kontekstdən çıxarılaraq ağressiv ritorika kimi təqdim edilməsidir. Bu yanaşma təkcə subyektiv deyil, həm də manipulyativ xarakter daşıyır. Çünki Ermənistan cəmiyyətində illərdi açıq şəkildə səsləndirilən revanşist çağırışlar, ərazi iddiaları və etnik nifrət ritorikası Tatoyanın məqaləsində tamamilə kənarda saxlanılır. Selektiv yanaşma isə yazının hüquqi və siyasi obyektivliyini ciddi şəkildə şübhə altına alır.

Tatoyan ABŞ-in təşəbbüsü ilə müzakirə edilən nəqliyyat və kommunikasiya razılaşmalarını da hədəfə alaraq, bu proseslərin mövcud vəziyyəti leğitimləşdirdiyini iddia edir. Əslində isə regionda nəqliyyat xətlərinin açılması qarşılıqlı asılılığı artıran, sülh üçün real zəmin yaradan mexanizmdir. Bu reallıqdan narahat olan qüvvələr məhz Ermənistan

daxilində sülh gündəliyinin iflasında maraqlıdırlar. Tatoyanın mövqeyi bu düşürgənin maraqları ilə üst-üstə düşür.

Keçmiş ombudsmanın ABŞ və Avropa vasitəçilərini açıq mövqə tutmağa çağırması, Azərbaycan qoşunlarının geri çəkilməsini danışıqlar üçün ilkin şərt kimi irəli sürməsi faktiki olaraq prosesi dalana dirəmək cəhdidir. Bu yanaşma sülh deyil, şərt dili üzərində qurulmuş təzyiq mexanizmidir. Belə tələblər danışıqları kompromis platformasından çıxararaq ultimatum müstəvisinə keçirir ki, bu da region üçün təhlükəli presedent yaradır.

Tatoyanın Vaşinqtonun Cənubi Qafqaz siyasətinə yönəlməmiş tənqidi ritorikası da diqqətdən yayınmır. O, ABŞ-in Bakı–İrəvan dialoqunda balanslı mövqə tutmadığını iddia edərək, məsuliyyəti bir tərəfin üzərinə yükləməyə çalışır. Halbuki ABŞ və Avropa institutlarının əsas məqsədi regionda uzunmüddətli sabitliyin təmin olunmasıdır və bu sabitlik yalnız real güc balansı və yeni siyasi reallıqlar nəzərə alınmaqla mümkündür.

Bir gün sonra Tatoyanın sosial şəbəkələrdə yaydığı açıqlama və videomüraciət isə “The Washington Times”də səsləndirilən tezislərin daxili auditoriya üçün təkrarından başqa bir şey deyil. O, sülhün vacibliyini qəbul ediyini bildirsə də, dərhal ardınca Ermənistanın suveren ərazilərinin azad edilməsi şüarını irəli sürür. Bu ziddiyyət Tatoyanın sülh anlayışının əslində keçmiş status-kvonun bərpası ilə məhdudlaşdığını göstərir.

Reallıq ondan ibarətdir ki, Tatoyanın fəallaşması Ermənistan cəmiyyətində sülhə qarşı olan dairələrin yeni lider axtarışının nəticəsidir. Onun beynəlxalq tribunaları seçməsi isə daxili siyasi mübarizədə xarici dəstək görüntüsü yaratmaq məqsədi daşıyır. Lakin bu cəhdlər regionda formalaşmış yeni reallıqları dəyişmir. Əksinə, revanşist ritorika Ermənistanı daha da təcrid olunmuş vəziyyətə sürükləyir və sülh şanslarını azaldır.

Onun çıxışları göstərir ki, Ermənistan daxilində hələ də müharibənin notalarını qəbul etmək istəməyən siyasi qüvvələr mövcuddur. Bu qüvvələr üçün sülh təhlükəli görünür, çünki sülh məsuliyyət tələb edir. Məhz buna görə də onlar beynəlxalq hüquq, insan haqları və vasitəçilik terminlərindən istifadə edərək köhnə iddiaları yeni qalibdə təqdim etməyə çalışırlar. Lakin bəlgənin gələcəyə bu cür ritorika ilə deyil, reallıqların ələ alınması və məsuliyyətli yanaşma ilə müəyyən olunacaq.

Saxavət HƏMİD
XQ

Hikmət Hacıyev Qazaxıstan və Ukrayna səfirləri ilə görüşüb

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi – Prezident Administrasiyasının Xarici siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyev Qazaxıstanın ölkəmizdəki səfiri Alim Bayella görüşüb.

Tərəflər ötən il ərzində ikitərəfli əməkdaşlığın yekunlarını nəzərdən keçirib və yaxın perspektiv üçün planları müzakirə ediblər.

Alim Bayel qarşılıqlı səfərlərin yüksək dinamikasını əməkdaşlığın intensivliyinin mühüm göstəricisi kimi qeyd edib. Son 3 il ərzində Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev Azərbaycana 6 dəfə səfər edib, Prezident İlham Əliyev isə Qazaxıstana 5 dəfə səfərdə olub.

Qeyd olunub ki, 2025-ci il avqustun 8-də Azərbaycan və Ermənistan arasında uzun illər davam edən münaqişəyə son qoyulub. Sülh yolu ilə nizamlanmaya dair tarixi Bəyannamə imzalanıb. Qazaxıstan da sülh prosesinə öz töhfəsini verərək 2024-cü ildə Azərbaycan–Ermənistan danışıqları üçün platforma təqdim edib. Rəmzi və praktiki əhəmiyyət daşıyan fakt ondan ibarətdir ki, 30 il ərzində ilk dəfə Azərbaycan ərazisindən Ermənistana buraxılan yük məhz Qazaxıstan buğdası olub. Tərəflər kommunikasiyaların bundan sonra da açılmasının vacibliyini qeyd ediblər.

2025-ci ilin əhəmiyyətli hadisələrindən biri Azərbaycanın Mərkəzi Asiya liderlərinin zirvə görüşləri formatına təmhüquqlu şəkildə qoşulması olub. Qazaxıstan bu prosesə hərtərəfli dəstək göstərüb. Qazaxıstanın lideri Kasım-Jomart Tokayev Azərbaycan mətbuatına verdiyi şərhdə Azərbaycanın C5 + ABŞ formatında iştirakını görməkdən məmnun olacağını bildirib.

Tərəflər birgə investisiya fondunun imkanlarından istifadə etməklə iqtisadi və sənaye kooperasiyasının gücləndirilməsinin

zəruriliyini, nəqliyyat-logistika və enerji əməkdaşlığının bundan sonra da inkişaf etməsinin vacibliyini vurğulayıblar. Həmçinin beynəlxalq və regional gündəliyə dair məsələlər müzakirə edilib. Qazaxıstanın və Azərbaycanın Avrasiya məkanında yeni geosiyasi və geoiktisadi arxitekturanın formalaşdırılmasında birlikdə fəal iştirak etməsi qeyd olunub.

*

Həmin gün Azərbaycan Prezidentinin köməkçisi – Prezident Administrasiyasının Xarici siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyev Ukrayna səfiri Yuri Qusevlə görüşərək strateji tərəfdaşlığı müzakirə edib. Bu barədə səfir “X” hesabında yazıb.

Bildirilib ki, görüş çərçivəsində 2025-ci il nəticələri və 2026-cı ildə strateji tərəfdaşlığı daha da gücləndirmək üçün addımlar müzakirə edilib. “Azərbaycanın Ukraynaya davamlı dəstəyinə görə minnətdarıq”, – Y.Qusev qeyd edib.

XQ

Ağ Ev sözünün üstündə durur Vaşinqton razılaşması Cənubi Qafqazda sülhün reallaşmasına xidmət edir

8 avqust 2025-ci ildə Prezident Trampın ev sahibliyi və şahidliyi ilə tarixi Sülh Zirvəsində müəyyən edilən prinsipləri özündə əks etdirən TRİPP İcra çərçivə sənədi bu layihənin ümumi uğuru üçün suverenliyin, ərazi bütövlüyünün və qarşılıqlı etimadın vacibliyini vurğulayır.

Sənədin giriş hissəsində deyilir ki, layihənin əsas məqsədi Ermənistan və Azərbaycanın rifahını və təhlükəsizliyini gücləndirmək, regional ticarəti öhdəliyini yerinə yetirməsinin nümayişi kimi əhəmiyyət daşıyır.

“Zəngəzur dəhlizinin açılması artıq Amerika Prezidenti tərəfindən də təsdiqlənmişdir. Artıq mən də əminəm, Azərbaycan vətəndaşlarında şübhə yoxdur ki, Zəngəzur dəhlizi açılacaq. Onun adı fərqli ola bilər, amma mahiyyət dəyişmir”. Bu sözləri Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 5-də yerli televiziya kanallarına müsahibəsində söyləyib. Prezident onu da bildirib ki, biz Zəngəzur dəhlizinə, ilk növbədə, Naxçıvan ilə əlaqə kimi, həm də beynəlxalq nəqliyyat dəhlizi kimi baxırıq.

Beləliklə, rəsmi Bakının müəllifi olduğu sülh gündəliyinin tam yerinə yetiriləcəyinə şübhələri aradan qaldıran növbəti mərhələ də keçildi.

Məhz bu aspektdən yanaşaraq

demək olar ki, TRİPP İcra çərçivə sənədinə 8 avqust Vaşinqton görüşündən sonrakı müsbət dinamikanın davamı, eyni zamanda, rəsmi İrəvanın Birgə Bəyannamədə götürdüyü öhdəliklərin yerinə yetirilməsi istiqamətində atdığı real addımlardan biri kimi dəyərləndirmək olar.

Azərbaycan üçün bu sənəd Trampın adını daşıdığı TRİPP – Zəngəzur

XQ

Postmüharibə mərhələsində Azərbaycanın təhlükəsizliyi

II MƏQALƏ

Beynəlxalq hüquq normaları işləmir

Bu mövzunun I məqaləsində Azərbaycan Prezidentinin yığcam formada ölkənin əməkdaşlıq, sülh və təhlükəsizlik doktrinasının mahiyyətini şərtləndirən 5 faktoru vurğulamışdıq. Onların meydana gəlməsinin bünövrəsində isə, indiki mərhələdə ümumiyyətlə, beynəlxalq hüquq normalarının işləməməsi gerçəkliyi dayanır. Bu olduqca ciddi məsələdir. Müasir dünyanın geosiyasi mənzərəsinə həlledici təsir edir. Son zamanlar qlobal miqyasda baş verən hadisələr göstərir ki, hazırda beynəlxalq hüquq normalarına əməl edilməməsi çox geniş miqyasda hərbi toqquşmalara aparıb çıxara bilər. Venesuela prezidentinin öz ölkəsindən xüsusi əməliyyatla oğurlanması BMT-də daxil olmaqla dünya miqyasında böyük həyəcan yaratmışdır. Bir çox dövlətlər bunun beynəlxalq hüquqa sayğısızlıq olduğunu bəyan etmişdir.

Deməli, dünyanın istənilən regionunda analoji olayların baş verməyəcəyinin sığortası yoxdur. İndi bir sıra siyasi dairələrdə və KİV orqanlarının məqalələrində digər dövlətlərə qarşı da “Venesuela ssenarisi”nin təkrar olunması ehtimalından danışılır. Rusiya tərəfdən də bir sıra aqressiv bəyannatlar verilir. Onlar da “milli maraqlar”dan çıxış edərək, “yaxın regionlara nəzarətin “təbii” Moskvaaya aid olduğu”nu “əsaslandırırırlar”. Hətta mediada “Ermənistanın Ukraynadakına bənzər “Xüsusi hərbi əməliyyat” niyə keçirilməsin” sualını qoyurlar. Bu prosesin genişlənməyəcəyinə heç bir təminat yoxdur.

Məhz belə bir hüquqsuzluq şəraitində müstəqil dövlətin sülh, əməkdaşlıq və təhlükəsizlik doktrinalarının bir-birini tamamlaması və etibarlı təhlükəsizlik sisteminin yaradılması çox vacibdir. Azərbaycanın bu istiqamətdə böyük nailiyyətlərinin olduğu bir daha Prezidentin müdaciətində ifadə edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının əməkdaşlıq, təhlükəsizlik və sülh istiqamətlərində fəaliyyət fəlsəfəsinin təməl faktorları başqa dövlətlərin fəaliyyət şərtlərindən ciddi surətdə fərqlənir. Bu incə fəlsəfi məqamı dərk etmədən Azərbaycanın sülh, əməkdaşlıq və təhlükəsizlik doktrinalarının qarşılıqlı əlaqəsini anlamaq mümkün deyildir. Burada 3 mühüm təməl prinsipi vurğulamaq lazımdır.

Ədalətli yanaşma

Azərbaycan rəhbərliyi üçün hər bir məsələyə ədalətli yanaşma başlıca prinsip olmuşdur. Ən çətin zamanlarda belə ölkə üçün birincidərəcəli əhəmiyyəti olan Qarabağ məsələsinə Azərbaycan liderləri tarixi ədalət mövqeyindən yanaşmışlar. Ulu öndər Heydər Əliyev və Prezident İlham Əliyev bu prinsip üzərində xarici siyasətin hər bir prioritet istiqamətini müəyyən etmişlər. Nümunə kimi ümummilli lider Heydər Əliyevin fəaliyyəti dövründə daim Azərbaycan vətəndaşları olan ermənilərin hüquqlarının tam təmin edilməsi məsələsinə xüsusi vurğulanmasını göstərə bilərik.

Hətta 1993-cü ildən sonra rəsmi Bakı Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində yaşayan ermənilərə yerli özünüidarəetmədə geniş imkanlar yaradılacağından əmin və birmənalı bəhs etmişdir. Yalnız ermənilərin havadarları və Ermənistanın şovinist seçimi bu prosesin qarşısını almışdır.

II Qarabağ müharibəsindən sonra da Azərbaycan Prezidenti Qarabağda qalmış ermənilərin cəmiyyətə reinteqrasiyası programını təklif etmişdir. Yəni də Ermənistan və ermənilər bu sivil təklifi obyektiv qiymətləndirə bilmədilər və nəticədə öz razılıqları ilə Azərbaycanı tərk etdilər. Onlara kimsə zərər vermədi, əksinə, təşkil edilmiş formada sağ-salamat ölkəni tərk etmələri üçün lazım olan bütün şərait yaradıldı.

Lakin, çox təəssüf ki, Azərbaycan rəhbərliyinin bu mərhələdəki ədalətli yanaşmasına ermənilərin havadarları və Ermənistanın münasibət göstərdilər. Onlar

müxtəlif şər-böhtan və qondarma arqumentlərlə ermənilərə qarşı hüquqsuz davranıldığını deməyə başladılar. Bu da keçmədi, çünki Azərbaycan hüquqa ciddi münasibət göstərən və ona tam əməl edən dövlət kimi məntiqi davranır. Bu baxımdan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 2021-ci ilin gəlişi ilə bağlı xalqa etdiyi müraciətin əvvəlində vurğuladığı aşağıdakı fikir həqiqəti əks etdirir. Dövlət başçısı demişdir: “2020-ci il tarixdə qalır. 2020-ci il tarixdə bizim şanlı Qələbəmiz ili kimi qalacaqdır. Azərbaycan Ermənistanı 44 gün ərzində məğlub edərək öz doğma torpaqlarını işğaldan azad etmişdir. Bu Qələbə Azərbaycan xalqının yaddaşında əbədi yaşayacaqdır. Bu, tarixi Qələbədir. Biz tarixi ədaləti bərpa etdik”.

Bütün bunlar yığcam və kompleks halında Azərbaycanın dövlət olaraq ədalətlik prinsipinə ciddi əməl etdiyini dünyaya sübut edir. Buna görə də Azərbaycana qarşı kimsə təxribatçı davranma bilməz.

Əməkdaşlığa istiqamətlənmiş fəaliyyət

Hər hansı müstəqil dövlətin real olaraq əməkdaşlığa istiqamətlənmiş fəaliyyət göstərməsi müasir tarixi mərhələdə olduqca ciddi əhəmiyyəti olan faktordur. Çünki beynəlxalq hüququn işləmədiyi bir dönmədə konkret dövlətlərin niyyətlərinin əməkdaşlıq olması əsas faktordur. Azərbaycanın daxili və xarici siyasətinin mahiyyətində əməkdaşlıq bu səbəbdən ön sırada yer almışdır. II Qarabağ müharibəsi zamanı Ermənistanın bütün pozucu fəaliyyətinə baxmayaraq, dövlət başçısı, Ali Baş Komandan İlham Əliyev müharibədən sonra qarşı tərəfə əməkdaşlığa və sülhə hazır olduğunu çoxsaylı müsahibələrində ifadə etmişdir. Haqlı olaraq Azərbaycan lideri əsas şərtin ölkənin ərazi bütövlüyünün təminindən ibarət olduğunu bəyan edirdi.

Bu bağlılıqda Prezident İlham Əliyevin aşağıdakı fikirləri reallığı tam əks etdirir. Dövlət başçısı ifadə etmişdir: “Mən demişdim ki, mən istəyirəm və Paşinyan, deyirəm sənə, bəyənət ver, öhdəlik götür, qrafik ver, cədvəl ver. Müharibənin ilk günündən mən bunu deyirdim. Hər kəs də bunu görə bilər”.

Azərbaycan rəhbəri verdiyi sözlə qələbədən sonra tam əməl etdi. İlham Əliyev Ermənistanın ərazisinə nüfuz edə bilirdi, lakin etmədi. Hətta D.Tramp 2025-ci ildə təəcüblə Azərbaycan Prezidentindən soruşdu ki, bütün imkanların ola-ola nəyə görə Ermənistanın içərilərinə doğru ordun getmədi? İlham Əliyevin cavabı ədalətlik və əməkdaşlığa canatmanın klassik nümunəsidir: “Bizim əsas məqsədimiz ərazi bütövlüyünün təmini idi, bizə lazım olanı aldıq və özge torpaqlarında gözülmüz yoxdur”!

Tam əminlik ki, ABŞ Prezidenti bu təzisin doğruluğuna və Azərbaycan liderinin səmimiyyətinə dərinlən inanır! Bunu D.Trampın Azərbaycanla bağlı tutduğu mövqə də təsdiq edir. Rəsmi Vaşinqton Azərbaycanla bütün istiqamətlərdə əməkdaşlığa tam hazır olduğunu bəyan edir və hətta strateji tərəfdaşlıq səviyyəsində münasibətlər qurmağa önəm verdiyini deyir.

Azərbaycan rəhbərliyi də bu mövqeni yüksək qiymətləndirir. Onun təzahürlərindən biri ölkə rəhbərinin müdaciətində ifadə etdiyi fikirlərdə yer almışdır. İlham Əliyev bəyan etmişdir: “Vətən müharibəsindən əmin beş il keçəndən sonra Ermənistanla paraflanmış sülh müqaviləsi bir daha xalqımızın böyüklüyünü və bizim siyasətimizin müdrikliliyini göstərir. Biz cəmi beş ilə yaxındır ki, de-fakto sülh şəraitində yaşayırıq. Biz döyüş meydanında qan tökərək, şəhidlər verərək şanlı Qələbə qazanmışıq və bu Qələbəni dünyanın ən mötəbər yeri olan Amerikanın Ağ Evində, Amerika Prezidentinin iştirakı ilə möhürlədik. Beləliklə, 30 il ərzində əsas vəzifəmiz olan ərazi bütövlüyümüzün bərpası və bütün dünya tərəfindən bunun qəbul edilməsi məsələsi öz həllini tapmışdır”.

Vaşinqtonda paraflanmış sülh müqaviləsində əsas şərtlərdən biri kimi Zəngəzur dəhlizinin işə salınması göstərilmişdir. Bu o deməkdir ki, Azərbaycan dövlət kimi sülhü əməkdaşlıq əsasında təmin etməkdə qərarlı

dır. ABŞ də bu mövqeni dəstəkləyir və hətta Zəngəzur dəhlizini “TRİPP” adlandırmaq təklifini irəli sürmüşdür, yəni obrazlı desək, “Tramp yolu”!

Nəhayət, siyasi-diplomatik əhəmiyyəti yüksək olan bir prinsipi də vurğulama zəruridir.

Beynəlxalq təşkilatlarla sıx əlaqə

Dövlət başçısı müdaciətində aşağıdakı qısa tezisi də ifadə etmişdir. İlham Əliyev demişdir ki, “Bir çox beynəlxalq təşkilatlarla sıx əlaqələrimiz bizim maraqlarımıza uyğundur. Biz hər zaman bərabərhüquqlu tərəfdaşlığın tərəfdarı olmuşuq”. Vurğulan tezis dərin fəlsəfi anlamında müstəqil dövlətin xarici siyasətində hüquqi normalar üzərində başqa dövlətlər və dövlətlər qrupları ilə münasibət yaratmağa üstünlük verməsi xüsusi yer tutur. Bu, müstəqil dövlətin xarici siyasətinin institutlaşmasında bərabərhüquqluluğun əsas prinsip kimi qəbul etməsi deməkdir.

Müasir dövrdə bu mexanizm başlıca olaraq beynəlxalq təşkilatlar vasitəsi ilə işləyir. Buna görə də Azərbaycan Prezidentinin beynəlxalq təşkilatlarla sıx əlaqələrin inkişafına xüsusi diqqət yetirməsi konseptual məsələdir. Təcrübə də göstərir ki, rəsmi Bakı həmişə vurğulanan prinsip üzrə beynəlxalq təşkilatlarda fəaliyyət göstərir. Azərbaycan rəhbərliyi mümkün olan miqyasda beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələrini genişləndirir və dərinləşdirir.

Məsələn, BMT TŞ-nin müvəqqəti sədri kimi Bakı çox fəallıq göstərmişdir. COP29-un təşkili və həyata keçməsində son dərəcə yüksək həssaslıq nümayiş etdirmişdir. Qoşulmama Hərəkatında irəli sürdüyü təşəbbüslər hər kəsə məlumdur. Avropa Siyasi Birliyi çərçivəsində əməkdaşlıq və təhlükəsizlik kontekstində atdığı addımlar da müsbət qarşılanmışdır. Bunlardan başqa, Azərbaycan artıq D-8-in üzvüdür. Bu təşkilata ölkəmizdən başqası yeni üzv kimi qəbul edilməmişdir.

Çox sayda digər faktları da göstərə bilərik. Vurğuladığımız məqamlar da aydın təsdiq edir ki, Azərbaycan dövlət olaraq beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində real fayda verən münasibətlər qurur və təşəbbüslər irəli sürür.

Qeyd edilən xüsusiyyətlərin ümumi nəticəsi isə çox mühümdür. Onu Prezident İlham Əliyev lakonik şəkildə müdaciətində ifadə etmişdir. Dövlət başçısı bəyan etmişdir: “...Biz heç vaxt imkan verməmişik ki, kimsə bizim işimizə qarışsın, kimsə biza nəyisə diktə etsin, kimsə biza yuxarıdan aşağı baxsın. Biz müqavimət göstərmişik, biz ciddi iradəmizi ortaya qoymuşuq, heç kimin qarşısında baş əyməmişik, heç kimə imkan verməmişik və verməyəcəyik ki, bizim işimizə qarışsın. Tədricən hər kəs görür ki, belə cəhdlərin sayı da kəskin azaldı. Çünki bunun heç bir mənası yoxdur. Bizə təzyiq etmək üçün heç kimin əlində heç bir vasitə yoxdur. Bizim güclü siyasi iradəmiz, xalq-iqtidar birliyi, hərbi gücümüz, iqtisadi potensialımız, enerji siyasətimiz, nəqliyyat imkanlarımız və digər amillər bizi o qədər gücləndirib ki, heç kim biza öz iradəsini diktə edə bilməz”.

Burada bir neçə faktorun kompleks təsiri nəticəsində Azərbaycan Respublikasının tam suveren və müstəqil dövlət olduğu əksini tapmışdır. Müstəqillik və suverenliyi təmin edən faktorlar daqıq vurğulanmışdır. Dövlətin fəaliyyətinin nəticəsidir ki, kimsə Azərbaycana nə yuxarıdan aşağı baxa (yəni böyük qardaş rolunu oynaya bilər), nə də öz iradəsini diktə edə bilər.

Bütövlükdə kimsə Azərbaycanın daxili işlərinə qarşı bilməz, yəni ölkənin təhlükəsizliyi tam təmin edilmişdir. Prezident İlham Əliyev təhlükəsizliyi təmin edən faktorları da ayrıca vurğulanmışdır.

(ardı var)

Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin sədrliyi ilə yanvarın 12-də Bakı şəhəri və Abşeron yarımadasında su təchizati, tullantı və yağış suları sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə dair 2026-2035-ci illər üzrə Dövlət Proqramına həsr olunan müşavirədə su sistemlərində icra olunan tikinti və layihələndirmə işləri ilə yanaşı, bu sahədə düzgün uçotun aparılması və rəqəmsallaşdırılması barədə də ətraflı danışılıb.

Eyni zamanda, mövcud su sistemlərinin genişləncəyi təqdirdə onlara insan sayı ilə nəzarət etməyin mümkün olmayacağı bildirilib. Elə bu məqsədlə də Bakı şəhərində və Abşeron yarımadasında su təchizati və yağış suları sistemlərində müasir proqram təminatları – “Skada” sistemləri, eləcə də “Ayote” internet texnologiyaları vasitəsilə nəzarət sistemlərinin qurulması nəzərdə tutulub.

Mütəxəssislərin qənaətinə, müasir dövrdə şəhərlərin rəqəbat qabiliyyəti və yaşayış keyfiyyəti artıq iqtisadi göstəricilərlə yanaşı, yüksək səviyyəli kommunal xidmətlərin, xüsusilə su təchizati, tullantı və yağış suları sistemlərinin necə idarə olunması ilə müəyyən edilir. Belə bir prinsip iqlim dəyişiklikləri, urbanizasiya proseslərinin sürətlənməsi və əhalinin sıx məskunlaşması şəraitində su təsərrüfatı strateji təhlükəsizlik məsələsinə çevirilir. Bu baxımdan Prezident İlham Əliyevin yuxarıda adıçəkilən Dövlət Proqramına həsr olunmuş müşavirədə səsləndirdiyi fikirlər yalnız cari problemlərə reaksiya olmaqla bərabər, həm də uzunmüddətli inkişaf fəlsəfəsinin ifadəsi kimi dəyərləndirilir.

Dövlət başçısının müşavirədə xüsusi vurğuladığı əsas məqam ondan ibarətdir ki, su infrastrukturunun fiziki genişlənməsi ilə yanaşı, onun idarəetmə modeli də keyfiyyətə dəyişməlidir. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, bu gün klassik yanaşmalar vasitəsilə, yəni prosesə insan amili ilə nəzarət edilməsi, başqa sözlə, uçotun kağız üzərində aparılması böyük şəhərlər üçün artıq səmərəli sayılmır. BMT-nin son məlumatlarına görə, 2050-ci ilə qədər dünyə əhalisinin, təxminən, 70 faizinin şəhərlərdə yaşayacağı proqnozlaşdırılır.

Bu tendensiya Bakıda və Abşeron yarımadasında da aydın müşahidə olunur. Urbanizasiya suya olan tələbatı artırmaqla yanaşı, eyni zamanda, yağış və tullantı sularının idarə edilməsi və ekoloji riskləri də yüksəldir. Məhz buna görə inkişaf etmiş ölkələrdə su təsərrüfatı artıq ayrı-ayrı texniki obyektlər toplusu kimi deyil, vahid rəqəmsal ekosistem kimi idarə edilir. Mütəxəssislər tərəfindən su təchizati, tullantı və yağış suları sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə dair 2026–2035-ci illər üzrə Dövlət Proqramında bu yanaşmanın əsas xətt kimi diqqətdə saxlanılması strateji uzaqgörənlik kimi qiymətləndirilir.

SCADA sistemləri və “Əşyaların interneti” adlı texnologiyalar inkişaf etmiş ölkələrin su təsərrüfatının “rəqəmsal sinir sistemi” hesab olunur. Bu texnologiyalar vasitəsilə suyun mənbədən istehlakçıya

dırılması ilə resurslardan səmərəli istifadə, itkilərin azalması, maliyyə intizamının güclənməsi, istehlakçı ilə xidmət göstərən qurum arasında etimadın artması kimi mühüm nəticələrə nail olunacağı gözlənilir. Bu, eyni zamanda, dövlət vəsaitlərinin daha səmərəli istifadəsini gerçəkləşdirən

sayış məntəqəsinin su təchizatının böyük dərəcədə yaxşılaşacağı, eyni zamanda, 200 kilometrən çox magistral kanallar və paylayıcı şəbəkə tikiləcəyi nəzərdə tutulur.

Onlayn sensorlar vasitəsilə pH səviyyəsi (məhlulun turşuluğunu və ya qələviliyinin ölçülməsi), bulanlıqlıq, kimyəvi

Bakı şəhəri və Abşeron yarımadasında su təchizati, tullantı və yağış suları sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə dair Dövlət Proqramının ən önəmli məsajlarından biri “mövucud ehtiyatların səmərəliliyi” ideyasıdır. Çünki su çatışmazlığı yalnız mənbələrin azlığı ilə bağlı deyil. Bu, eyni zamanda, şəbəkə itkiləri, qeyri-dəqiq uçot, köhnəlmiş paylayıcı xətlər və qeyri-optimal idarəetmə ilə bağlıdır. Müşavirədə qeyd olunduğu kimi, itkilər hazırda 40–45 faiz səviyyəsindədir. Bu isə o deməkdir ki, mənbədən istehlakçıya çatmalı olan suyun, təxminən, yarısı yolda “itirilir”. Proqramın hədəfi bu itkiləri kəskin azaltmaqdır. Bunun üçün 100 faiz sayğaclaşdırma, magistral kanalların və paylayıcı şəbəkələrin yenilənməsi, sızmaların operativ aşkarlanması və təmir proseslərinin sürətləndirilməsi zəruri addımlardır.

Digər tərəfdən, müasir maddi-texniki bazaya malik rəqəmsal sistemlər və ixtisaslı kadrlar hesabına səmərəlilik əldə edilir. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi də göstərir ki, insan amili rəqəmsal texnologiyaları tam əvəz edə bilmir, təkcə qərarverici rolu gerçəkləşdirir. Yeni Dövlət Proqramında istismar qurumlarının texniki təchizatının gücləndirilməsi, sürətli reaksiya imkanlarının artırılması və kadr potensialının inkişaf etdirilməsi də bu baxımdan mühüm önəm daşıyır.

Su təsərrüfatı sistemlərinin mühafizə zonaları inkişaf etmiş ölkələrdə sort hüquqi rejimlə qorunur. Bu zonalarda qanunsuz tikintilər texniki problemlərlə bərabər, həm də birbaşa insan təhlükəsizliyi riski yaradır. Bakı və Abşeronda mühafizə zonalarının rəqəmsallaşma yolu ilə inventarlaşdırılması, normativ-hüquqi aktlara uyğun tədbirlərin görülməsi və zəruri hallarda məcburi köçürmələrin həyata keçirilməsi şəhər təhlükəsizliyinin təminatı baxımından qaçılmazdır. Bakı şəhəri və Abşeron yarımadasında su təchizati, tullantı və yağış suları sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə dair Dövlət Proqramı bu sahədə dövlət nəzarətinin gücləndiyini göstərir.

Beləliklə, rəqəmsal su idarəçiliyinin təbii nəticəsində uzunmüddətli perspektivdə əhalinin həyat keyfiyyəti yüksələcək, ekoloji risklər azalacaq, şəhərin investisiya cəlbəediciyi artacaq, “yaşıl” inkişaf və iqlim dayanıqlığı hədəfləri gerçəkləşəcək. Bu, eyni zamanda, Azərbaycanın ümumi inkişaf strategiyasında mühüm yer tutan “ağıllı” şəhər konsepsiyasının ayrılmaz tərkib hissəsinə çevriləcək. Sözügedən Dövlət Proqramı da Bakı və Abşeron yarımadası üçün, sadəcə, texniki sənəd deyil, həm də idarəetmədə yeni fəlsəfənin – rəqəmsallaşma, şəffaflıq, preventiv (mümkün zərərləri minimuma endirmək) yanaşma və dayanıqlılıq modelinin əsasını yaradacaq.

Vaqif BAYRAMOV
XQ

Ölkəmizdə rəqəmsal su idarəçiliyi yaradılacaq

Bu model ehtiyatlardan çevik və səmərəli istifadəyə meydan açacaq

qədər hərəkəti, təzyiq səviyyələri, sızma ehtimalları, avadanlıqların texniki vəziyyəti real vaxt rejimində izlənilir. Məsələn, Niderlandda daşqın risklərinin yüksək olduğu ərazilərdə SCADA sistemləri vasitəsilə suyun paylanması, eyni zamanda, yağış sularının axın ssenariləri modelləşdirilir. Yaponiyada isə seysmik risklər nəzərə alınaraq su infrastrukturunu sensorlar təbii edilməklə daimi monitorinq olunur və fəvqaladə vəziyyətlər üçün avtomatik reaksiya mexanizmləri quraşdırılır. Bakı və Abşeron üzrə planlaşdırılan yeni nəzarət sistemləri Azərbaycanın da bu qabaqcıl tendensiyalara qoşulduğunu göstərir.

Su təsərrüfatında itkilərin böyük hissəsi texniki nasazlıqlarla yanaşı, qeyri-dəqiq uçotun aparılmasından və idarəetmədə subyektivliyə yol verilməsindən qaynaqlanır. İnkişaf etmiş ölkələrdə suyun hər kubmetri rəqəmsal şəkildə qeydə alınır və bu, analitik mərkəzlərdə emal olunur. Azərbaycanda isə uçot sisteminin rəqəmsallaş-

mühüm institusional islahat kimi qiymətləndirilir.

Ənənəvi yanaşmada suyun keyfiyyətinə nəzarət əsasən laboratoriya analizlərinə əsaslanır. Bu isə müəyyən zaman itkisi ilə nəticələnir. İnkişaf etmiş ölkələrdə isə artıq preventiv (önleyici su təhlükəsizliyi) model təbii olunur. Başqa sözlə, bu, Azərbaycanın su mənbələrini qorumaq, əhalini dayanıqlı içməli su ilə təmin etmək, su sistemlərini modernləşdirmək (anbarlar tikmək, şəbəkəni genişləndirmək) və iqlim dəyişikliyiinin təsirlərinə qarşı hazırlıqlı olmaqla, ölkənin davamlı inkişafı və sosial rifahı üçün strateji əhəmiyyət daşıyan sistemli tədbir sayılır.

Yeri gəlmişkən, su təhlükəsizliyi mədelinin təbii edilməsi nəticəsində perspektivdə 30-a yaxın yeni su anbarının tikiləcəyi, fasiləsiz içməli su ilə təmin olunan əhalinin sayının isə 95 faizə çatdırılacağı bildirilir. Bundan başqa, Bakı, Sumqayıt, Abşeron rayonunun və 64 ya-

çirklənmə göstəriciləri və digər parametrlər fasiləsiz izlənilir. Hər hansı kənarlaşma baş verdikdə isə sistemdə avtomatik xəbərdarlıq olunur. Ekspertlər tərəfindən Bakıda və Abşeronda bu yanaşmanın tətbiqinin ictimai sağlamlığın qorunması baxımından da strateji əhəmiyyət daşıdığı bildirilir.

Sızmalarla mübarizə: su təhlükəsizliyinin meyarı

Dünya Bankının hesablamalarına görə, global miqyasda su itkiləri milyardlarla dollar iqtisadi zərərə səbəb olur. İnkişaf etmiş ölkələrdə “ağıllı” cihaz əsaslı monitorinq sistemləri hesabına bu itkilər kəskin azaldılır. Azərbaycan üçün də bu məsələ təkcə texniki deyil, həm də iqtisadi və ekoloji təhlükəsizlik məsələsidir. Ölkədə erkən xəbərdarlıq mexanizmləri sayəsində qəza risklərinin azalacağı, su ehtiyatlarının etibarlı qorunacağı və istismar xərclərinin aşağı düşəcəyi və keyfiyyətinin yüksələcəyi proqnozlaşdırılır.

Hacı Zeynalabdin qəsəbəsi – 115

Abşeronun “su qapısı”

Tarixi “Şollar kəməri” yarımadağa bu məntəqədən daxil olub

safəni heç bir mexaniki qurğunun köməyi olmadan, öz təbii axarı ilə qət edir. Şərq memarlığı üslubunda abidə sayılan nasos stansiyası indi də əzəməti ilə seçilir.

O zaman suötürücü nasos qurğularına görə qəsəbəyə rus mənşəli “Nasosnaya” adı verilmişdi. Bu ad yalnız 1991-ci ildə dəyişdirilib və burada Abşeronu su aydınlığına qovuşduran xeyriyyəçisinin adı əbədiləşdirilib. Bu gün qəsəbədə böyük xeyriyyəçinin adına park salınıb və büstü qoyulub.

Hacı Zeynalabdinin büstünün açılışı da xatırlayıram. Həmin mərasimdə onun notisi Fərhab Mehmandarov ulu babasının savab əməllərinin unudulmamasına, xatirəsinin könnüllərdə yaşadılmasına görə sumqayıtlılara minnətdarlığını bildirdi. Qəsəbənin sakinləri, ağsaqqallar isə unudulmaz, savab iş görmüş Hacı Zeynalabdinin ruhuna dualar oxudular. Lent kəsilib örtük götürüldəndən sonra böyük xeyriyyəçinin gözlər önündə canlanan ölməz obrazın, sanki, mərasimi fərəhlə izlədiyiinin şahidi olduq...

Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyəti başçısının Hacı Zeynalabdin qəsə-

bəsi üzrə nümayəndəsi Lalə Hacıyeva ilə ərazini gözdik. Lalə xanım 1991-ci il noyabrın 20-də Qarakənd səmasında qəzaya uğradılmış helikopterdə həlak olan görkəmli dövlət xadimi, Nazirlər Soveti sədrinin müavini, şəhid Zülfi Hacıyevin qızıdır. Sumqayıtda adına küçə və məktəb olan Z.Hacıyev uzun müddət şəhər Xalq Deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsinin sədri vəzifəsində çalışıb. Ailə ənənəsinə sadıq qalan Lalə xanım da bacarıqlı təşkilatçı və idarəedici kimi tanınır. Gündə neçə saat qəsəbəni gəzib abadlıq, təmizlik işlərinə nəzarət edir, sakinlərlə görüşüb arzu və istəkləri ilə maraqlanır, nəyəyə ehtiyacı olanlara həssaslıqla yanaşır.

O dedi ki, 115-120 il əvvəl məşhur xeyriyyəçi “Şollar-Bakı” su kəmərinin inşası ilə əlaqədar, təbii olaraq, buraya dəfərlərlə gəlib, işlərin gedişatına nəzarət edib. Həmçinin onun səyi ilə ətraf kəndlərdən tikintiyə cəlb olunan böyük işçi qüvvəsi ilə yaşayış məntəqəsi salınıb. Massivdə alman və ingilis memarlıq üslubu ilə seçilən evlər, inzibati binalar tikilib, ətraf yaşıllaşdırılıb. Burada üçmərtəbəli böyük xəstəxana, məktəb və poçt binası istifadəyə verilib.

Sovet dövründə qəsəbənin ətrafında hərbi obyektlər salınıb və aviasiya təmiri zavodu yaradılıb.

Hazırda xeyli abad qəsəbədə 40 min əhali yaşayır. Ölkə rəhbərliyi sakinlərin rahatlığı üçün hər cür şərait yaradıb. Şəhər icra hakimiyyətinin başçısı Zakir Fərəcov tez-tez qəsəbəyə gəlir, vətəndaşların qəbulunu keçirir, onların problemlərini həllə üçün əlindən gələni edir. Bax, gördüyünüz bu parklar, xiyabanlar şəhər rəhbərliyinin tapşırığı ilə yaradılıb, abadlaşdırılıb. Zakir müəllim və komandası qəsəbə ilə bağlı bütün işgüzar təşəbbüslərimizə hər zaman güclü dəstək verir.

Şəhərin abadlığı üzrə tədbirlər çərçivəsində qəsəbədə 5 nümunəvi məhəllə yaradılıb, 64 yaşayış binasının fasadı təzələnib və dam örtükləri təmir olunub. Parklar, abidələr salıq-sahmana salınıb. Qəsəbədəki “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının 1300 illiyinə həsr olunmuş abidə Azərbaycanın ədəbiyyat tarixinin qədimlik nişanlarındandır. “Heydər buləği”nin suyu daim qaynayır. Şəhidlər kompleksi ölməz Vətən oğullarının ruhuna cəhramla ziyarət edilən yerdir. Dahi Üzeyir bəy Hacıbəylinin adını

daşıyan küçədə onun abidə-kompleksi böyük bəstəkarın xatirəsinə sumqayıtlıların təhffəsi olub. Qəsəbədə 10-a qədər təhsil ocağı və uşaq bağçası, incəsənət məktəbi, mədəniyyət evi, kitabxana, xəstəxana, poliklinika və təcili yardım stansiyası fəaliyyət göstərir. İnişil burada Mikayıl Müşfiq parkı əsaslı təmir edilib. Ərazinin tamət örtüyü yenidən döşənilib, hasar aqılay daşlarla üzlənib. Ərazidəki su xətti bərpa olunub, işıqlandırma sistemi quraşdırılıb. Ayrı-ayrı guşələrdə oturaçaqlar qoyulub.

2024-cü ildə keçirilən COP29-la əlaqədar olaraq Bakı-Quba magistral yolunun sağ tərəfində 3 hektarlıq ərazidə böyük bağ salınıb və orada 20 minadək müxtəlif tinglər basdırılıb. Daimi qulluq edilən bu ağacların sənaye mərkəzinə yaxın ərazilərdə ekoloji vəziyyətin daha da yaxşılaşdırılmasında müstəsna rol oynayacağı şəkisizdir.

Təxminən 25 il əvvəl Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, 3 dəfə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinə deputat seçilmiş, Prezident təqaüdçüsü Əlisəfa Yaqubovun qəsəbədəki evində qonaq olmuş, haqqında teleoçerk hazırlamışdıq. Əslən Xızının Gimçli kəndindən olan el ağsaqqalı, fermer Hacı Əlisəfa kişi də qəsəbənin tarixi ilə bağlı maraqlı söhbətlər etmişdi. Yənilərinin zəhməti sayəsində hasilə gələn və dövlət qayğısı ilə əhatə olunan qəsəbədə yaşaması ilə qürur duyduğunu söyləmişdi...

Qəsəbədə adı hörmətlə çəkilən ağsaqqallardan biri əslən pirəküşküllü olan, yuxarıda adını çəkdiyimiz Hacı Əlinin nəslindən olan Nasir Rzayevdir. O, Sumqayıtda müxtəlif vəzifələrdə çalışıb və düz 12 il də ulu babasının ilk dəfə “Təko qumu”nda yurd salmış olduğu qəsəbədə icra nümayəndəsi olub. Görüşümüz zamanı xos xatirələrə daldı, burada görülmüş dəyərli işlərdən danışdı. Həyata keçirilən ən gərəklı tədbirlər sırasında qəsəbənin bütün kəmərlərinin müasir işıqlandırma sistemi ilə təmin olunnmasını vurğuladı. Sonda isə “Bu gün də həmin işıqlar qəsəbəni nura qorq edir. Bax, beləcə, işıqlı xatirələrlə yaşayırıq”, - deyən Nasir müəllimə uzun və işıqlı ömür arzulayıb ayrıldıq.

Ə.NƏCƏFXANLI
XQ

Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun “yaşıl” inqilaba töhfəsi artır

Azərbaycanın “yaşıl enerji” strategiyası real icra mərhələsinə keçid edib. Prezident İlham Əliyevin səsləndirdiyi fikirlər göstərir ki, ölkəmiz artıq Avrasiya məkanında “yaşıl enerji” istehsalı və ötürülməsi baxımından mühüm enerji mərkəzinə çevrilməkdədir.

Yanvarın 12-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sədrliyi ilə Bakı şəhəri və Abşeron yarımadasında su təchizatı, tullantı və yağış suları sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə dair 2026-2035-ci illər üzrə Dövlət Programına həsr olunan müşavirə keçirildi. Ölkə başçısı vurğuladı ki, Azərbaycan bir neçə ildən sonra, - necə ki, bu gün nefti, qazı dünya bazarlarına ixrac edir və bir çox ölkələrin enerji təhlükəsizliyini təmin edir, - eyni səviyyədə elektrik enerjisini dünya bazarlarına ixrac edəcək. Bu bəyanat ölkənin enerji siyasətində baş verən strateji dönüşü əks etdirir. Azərbaycanın uzun illər neft və qaz ixracatçısı kimi tanınmasına baxmayaraq, indi yaşıl enerji ixracına dair ciddi addımlar atılır.

Ümumiyyətlə, Azərbaycanın yaşıl enerji siyasəti konkret və ölçülə bilən hədəflər üzər-

“Gülüstən” sarayında 240 MVt gücündə “Xızı-Abşeron” Külək Elektrik Stansiyasının açılış mərasimi bu siyasətin bariz nümunəsidir. Ümumiyyətlə, layihə çərçivəsində ümumilikdə hər biri 6,5 MVt gücündə

əlavə, “Masdar” ilə 2 giqavat gücündə yeni günəş elektrik stansiyalarının qurulması ilə bağlı müqavilə də imzalanıb.

İlkin mərhələdə hökumət alternativ enerji mənbələri əsasında ümumilikdə 10 giqavat gücündə istehsal stansiyalarının yaradılmasını nəzərdə tutur. Ölkənin ümumi potensialı isə təxminən 200 giqavat həcmində qiymətləndirilir. Yəni Azərbaycan alternativ enerji istehsalı baxımından böyük imkanlara malikdir, lakin mərhələli yanaşma seçilib və ilk etapda 10 giqavatlıq hədəfə doğru irəlilənir. Planlara əsasən, 2030-cu ilə qədər daxili istehlakın ən azı 30 faizinin bərpaolunan enerji mənbələri hesabına təmin olunması nəzərdə tutulur.

Hazırda bu göstərici 12–13 faiz səviyyəsindədir. Proqramın başlanğıc mərhələsində isə bu rəqəm cəmi 5–6 faiz idi və əsasən su elektrik stansiyalarının payına düşürdü. Son illər külək və günəş elektrik stansiyalarının istismara verilməsi, eyni zamanda su elektrik stansiyalarının sayının artması bu sahədə ciddi irəliləyişə imkan yaradıb. Qeyd edim ki, Azərbaycan artıq elektrik enerjisi ixrac edir, lakin bu ixrac əsasən istilik elektrik stansiyalarında istehsal olunan enerji hesabına həyata keçirilir. Ötən il Azərbaycanla elektrik enerjisinin ixracı 1 milyard 147,3 milyon kVt/saat təşkil edib.

Gələcək planlara görə isə Naxçıvan üzərindən, Zəngəzur dəhlizi və Türkiyə marşrutu ilə, daha sonra Qara dənizin dibi ilə birbaşa Avropaya elektrik enerjisinin ixracı nəzərdə tutulur.

olan 37 külək turbini quraşdırılıb. Stansiyanın illik enerji istehsalı təxminən 1 milyard kilovat-saat təşkil edir. Bu göstəricilər bir neçə mühüm nəticə yaradır.

Təqribən, 220 milyon kubmetr təbii qaza qənaət, 400 min tondan çox karbon qazı emissiyasının qarşısı alınır. Azərbaycanın enerji balansında “yaşıl enerji”nin payı əhəmiyyətli dərəcədə artır. Layihəyə ümumilikdə 340 milyon ABŞ dolları həcmində xarici investisiya cəlb edilib.

Prezident İlham Əliyevin Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun yaşıl enerji məkanına çevrilməsi ilə bağlı müəyyənləşdirdiyi strateji xətt bu gün konkret layihələrlə reallaşır. Həmin konsepsiyanın bariz nümunələrindən biri Ağdərə rayonunda, bölgənin əsas su daşınanlarından sayılan Tərtərçay üzərində inşa olunan “Qozlukörpü” Su Elektrik Stansiyasıdır. Gücü 14,7 meqavat olan bu stansiya azad edilmiş ərazilərdə bərpaolunan enerji potensialının səmərəli istifadəsinə xidmət edir. Qeyd edək ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə istismar olunan 307 MVt gücündə 38 su elektrik stansiyasında 2025-ci ildə 750 milyon kilovat-saat “yaşıl enerji” istehsal edilib.

Texniki təhlükəsizlik və ekoloji tarazlıq əsas prinsip kimi götürülərək, suyun stansiyaya ötürülməsi üçün çətin dağlıq ərazidə 13 kilometr uzunluğunda derivasiya boru xətti çəkilib. Bu, həm coğrafi baxımdan, həm də mühəndislik baxımından ciddi çətinliklər fonunda reallaşdırılan mühüm infrastrukturudur. “Qozlukörpü” Su Elektrik Stansiyasında ölkədə ilk dəfə olaraq müasir enerji istehsalı üçün nəzərdə tutulan qabaqcıl texnologiyalar tətbiq olunub. Quraşdırılan avadanlıqlar hidrometeoroloji şəraitdən asılı olaraq çevik rejimdə işləyir: azsulu dövrlərdə minimum 25 faiz, bolsulu mərhələlərdə isə tam güclə – 100 faiz məhsuldarlıqla fasiləsiz enerji istehsalını təmin edir.

Xatırladaq ki, son 5 ildə Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə 40-a yaxın kiçik su elektrik stansiyası inşa edilib və onların ümumi gücü 300 MVt-dən artıqdır. Gələcəkdə bu bölgədə daha 500–600 MVt gücündə su elektrik stansiyalarının tikintisi planlaşdırılır. Bu layihələr həm enerji təhlükəsizliyinə, həm də bölgənin sosial-iqtisadi dirçəlişinə töhfə verir.

Nurlu ABDALOV
XQ

Milli geotermal yol xəritəsinin tərkib hissəsi kimi Azərbaycan geotermal enerjinin texniki və iqtisadi səmərəliliyini nümayiş etdirmək məqsədilə pilot layihələrin icrasını planlaşdırır. Bu barədə Energetika Nazirliyi yanında Bərpa Olunan Enerji Mənbələri Dövlət Agentliyinin direktor müavini Rəna Hümətovə Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Əbu Dabi şəhərində keçirilən Beynəlxalq Bərpa Olunan Enerji Agentliyinin (IRENA) 16-cı Assambleyası çərçivəsində Qlobal Geotermal Alyansın illik iclasında çıxışı zamanı bildirib.

Geotermal pilot layihələr hazırlanır

Direktor müavini bildirib ki, ölkəmizdə həyata keçiriləcək pilot layihələr mərkəzləşdirilmiş istilik təchizatı sistemləri, mövcud neft və qaz quyularının istilik və məhdud həcmdə elektrik enerjisi istehsalı üçün yenidən istifadəsi, eləcə də kənd təsərrüfatında, xüsusilə istixanaların qızdırılmasında birbaşa tətbiqləri əhatə edəcək.

“Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illər üçün sosial-iqtisadi inkişaf strategiyası”nın icrası çərçivəsində ölkədə bərpa olunan enerji mənbələrinin, o cümlədən geotermal enerjinin inkişafı istiqamətində görülən işlər barədə məlumat verən R. Hümətovə 2025-ci ildə Dünya Bankının ESMAP proqramı çərçivəsində hazırlanmış “Azərbaycanda geotermal resursların birbaşa istifadə potensialının qiymətləndirilməsi” adlı yol xəritəsi və aparılmış qiymətləndirmənin əsas nəticələri tədbir iştirakçılarının diqqətinə çatdırıb. Qeyd olunub ki, Azərbaycanın ilkin geotermal istilik potensialı 571,2 meqavat, geotermal elektrik enerjisi istehsalı potensialı isə 57,1 meqavat səviyyəsində qiymətləndirilir.

R. Hümətovanın sözlərinə görə, ölkəmizdə aparılmış tədqiqat işləri çərçivəsində mövcud qanunvericilik bazası təhlil olunub,

də fəal üzvlüyə xüsusi önəm verir və Alyansı bilik mübadiləsi və qabaqcıl təcrübələrin paylaşılması üçün mühüm platforma kimi dəyərləndirir”, – deyə o əlavə edib.

Yeri gəlmişkən, Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin törəmə müəssisəsi olan “SOCAR Green” 2030-cu ilə qədər ölkəmizdə ilk geotermal enerji stansiyasını istismara verməyi planlaşdırır. Şirkətin günəş və külək enerjisi üzrə mütəxəssisi Elçin Tarquliyevin məlumatına görə, “SOCAR Green” hazırda bioenerji sahəsinin inkişafı ilə bağlı müəyyən işlər görür. Bu baxımdan 37 meqavatlıq tullantıların yandırılması zavodunu (tam bioenerji deyil) və bir neçə kiçik layihəni misal göstərmək olar. Onun sözlərinə görə, yerli istehlakçıların çoxluğu səbəbindən belə kiçik layihələr, çox güman ki, dövlət satınalmaları vasitəsilə deyil, B2B (biznes-biznes) modeli ilə həyata keçiriləcək.

Xatırladaq ki, Qlobal Geotermal Alyansının fəaliyyətə başlaması 2015-ci il dekabrında Parisdə keçirilən BMT-nin İklim Dəyişikliyi üzrə Tərəflərin 21-ci Konfransı çərçivəsində elan edilib. Qurum bilik mübadiləsinə asanlaşdırmaq, riskləri azaltmaq və geotermal enerjinin qlobal enerji keçidində

geotermal enerjinin tətbiqinin sürətləndirilməsi üçün tələb olunan stimullaşdırıcı mexanizmlər və icazəvermə prosesinin sadələşdirilməsi məqsədilə beynəlxalq təcrübə nəzərdən keçirilib. Bundan əlavə, 2027–2030-cu illəri əhatə edəcək növbəti strateji sənəd layihəsində kəşfiyyat quyularının qazılması əsasında hazırlanacaq ətraflı texniki-iqtisadi əsaslandırmanın nəzərdə tutulduğunu vurğulanıb. Bu əsaslandırma geotermal mayelərin tərkibinin təhlili yolu ilə kritik mineralların hasilatı potensialının qiymətləndirilməsini də əhatə edəcək.

Direktor müavini geotermal enerjinin inkişafının Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonları, eləcə də Naxçıvan bölgəsində yaradılan “yaşıl enerji zonaları” təşəbbüsləri ilə uyğunluq təşkil etdiyini diqqətə çatdırıb. Bu yanaşmanın sonayının dekarbonizasiyasına töhfə verməklə bərabər, dəyişkən bərpa olunan enerji mənbələrinin balanslaşdırılması və istilik təchizatında təbii qaz istehlakının azaldılması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıdığını vurğulayan R. Hümətovə bildirib ki, beynəlxalq əməkdaşlıq Azərbaycanın enerji siyasətinin əsas prioritetlərindən biridir. “Azərbaycan Qlobal Geotermal Alyans-

rolunu genişləndirmək, eləcə də geotermal enerji sektorunun liderlərini, siyasətçilərini və maraqlı tərəflərini birləşdirən beynəlxalq platformadır. Qlobal Geotermal Alyansı 55 üzv ölkə və 59 tərəfdaş qurumdan ibarət təşkilatdır.

Prezident İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”nın Tədbirlər Planında “Bioenerji və geotermal enerjildən istifadə imkanlarının genişləndirilməsi” və işğaldan azad edilmiş ərazilərdə “yaşıl enerji” zonasının yaradılması ilə bağlı tapşırığın icrası üçün geotermal enerji sahəsində beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq əlaqələrinin genişləndirilməsi və geotermal enerjildən istifadə sahəsində qabaqcıl dünya təcrübəsinin öyrənilməsi məqsədilə Beynəlxalq Bərpa Olunan Enerji Agentliyinin (IRENA) idarəçiliyi ilə fəaliyyət göstərən Qlobal Geotermal Alyansı (Global Geotermal Alliance) üzvlük üçün müraciət edilib. 2023-cü ildən alaysa üzv seçilən Azərbaycan qurumun işində xüsusi fəallığı ilə seçilir.

Mirbəğir YAQUBZADƏ
XQ

Azərbaycan Şimal–Cənub dəhlizinin də qovşaq ölkəsidir

ABŞ Prezidenti Donald Trampın “İran rüsumu” bu marşruta necə təsir göstərəcək?

Şimal–Cənub Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizi, əsasən, Hindistan və Fars körfəzi regionundan yüklərin Rusiya, Qərbi Avropa, Baltikyanı və Skandinaviya ölkələrinə çatdırılmasını təmin edir. Bu marşrutun digər nəqliyyat yolları ilə müqayisədə əsas üstünlüyü tranzit məsafəsini və daşıma müddətini 2–3 dəfə azaltmasıdır.

Yüklərin dəniz yolu ilə Fars körfəzi və Hind okeanı, Süveyş kanalı, Aralıq və Baltik dənizi vasitəsilə Finlandiyaya çatdırılması 45–60 gün çəkdiyi halda, Şimal–Cənub dəhlizi üzrə daşımalar 20–25 gün ərzində həyata keçirilir. Dəhlizin yaradılması haqqında sənədi Rusiya, İran və Hindistan hökumətləri arasında 12 sentyabr 2000-ci ildə imzalanıb və 2002-ci il mayın 21-dən qüvvəyə minib. Azərbaycanın həm Rusiya, həm də İranla quru sərhədində malik olması Şimal–Cənub dəhlizini ölkə üçün böyük iqtisadi və geosiyasi əhəmiyyətə çevirib. Beləliklə, Azərbaycan 20 sentyabr 2005-ci il tarixli qanunla bu səsi qəbulub.

Qeyd edək ki, 2024-cü ildə Şimal–Cənub dəhlizi vasitəsilə Azərbaycan ərazisindən 814 min ton tranzit yük daşınıb, bu da əvvəlki illə müqayisədə 28 faizdən artıq artım deməkdir. Şimal–Cənub dəhlizinin Azərbaycan ərazisindən keçən dəmir yolu hissəsinin uzunluğu 511 kilometrdir. Bu layihə Azərbayca-

nın da əhəmiyyətli iqtisadi faydalar əldə etməsi üçün geniş imkanlar yaradır. Ölkə artıq uzun müddətdir ki, Şimal–Cənub dəhlizi çərçivəsində regional logistika qovşağına çevrilmək məqsədilə nəqliyyat və logistika infrastrukturuna iri həcmli investisiyalar yatırır. Azərbaycanın Astara dəniz yolu xətti tamamlanıb istifadəyə verildikdən sonra Azərbaycan və Rusiya İranın cənubundakı (Körfəzdəki) dəniz limanları ilə birbaşa nəqliyyat əlaqəsi quraçaq və ticarət dövriyyəsi genişlənəcək. Hazırda Rusiya tərəfindən İrana göndərilən tranzit yüklər Xəzər dənizi ilə Ənzəli limanına daxil olur, burada yenidən qatara yüklənərək istiqamə-

tinədən asılı olaraq Çabaha və Bəndər-Abbas limanlarına daşınır. Bu limanlarda yüklər bir daha gəmilərə yüklənir və yola salınır.

Beləliklə, yük daşımaları bir neçə mərhələdə həyata keçirilir ki, bu da həm vaxt aparır, həm də nəqliyyat xərclərini artırır. Lakin Rəşt–Astara xətti aktiv olarsa, Rusiyadan yüklər birbaşa qatarla İranın cənub limanlarına çatdırılacaq və gəmilərlə yola salınacaq. Bu dəmir yolu həmçinin İran–Azərbaycan–Rusiya dəniz yollarını birləşdirəcək. Hazırda bu dəmir yolunun Qəzvin–Rəşt hissəsi aktivdir, Rəşt–Astara hissəsində isə tikinti işləri davam edir.

tindən asılı olaraq Çabaha və Bəndər-Abbas limanlarına daşınır. Bu limanlarda yüklər bir daha gəmilərə yüklənir və yola salınır.

Beləliklə, yük daşımaları bir neçə mərhələdə həyata keçirilir ki, bu da həm vaxt aparır, həm də nəqliyyat xərclərini artırır. Lakin Rəşt–Astara xətti aktiv olarsa, Rusiyadan yüklər birbaşa qatarla İranın cənub limanlarına çatdırılacaq və gəmilərlə yola salınacaq. Bu dəmir yolu həmçinin İran–Azərbaycan–Rusiya dəniz yollarını birləşdirəcək. Hazırda bu dəmir yolunun Qəzvin–Rəşt hissəsi aktivdir, Rəşt–Astara hissəsində isə tikinti işləri davam edir.

Beynəlxalq sanksiyalar və İrandakı qeyri-sabit ictimai-siyasi vəziyyət yolun tam istifadəyə verilməsini ləngidir.

Son günlər Şimal–Cənub dəhlizi ilə bağlı müzakirələr yenidən aktualıq qazanıb. Bu, əsasən ABŞ Prezidenti Donald Trampın açıqlamaları ilə bağlıdır. O bildirib ki, İranla ticarət aparən ölkələr ABŞ-la ticarətdə 25 faiz həcmdə gömrük rüsumu ödəyəcəklər. Belə bir vəziyyətin Şimal–Cənub dəhlizinə müəyyən mənfi təsirləri ola bilər.

Digər tərəfdən, Azərbaycan İranla birbaşa ticarət əlaqələrinə malikdir. Dövlət Gömrük Komitəsinin

məlumatına görə, 2025-ci ilin yanvar-noyabr aylarında Azərbaycanla İran arasında ticarət dövriyyəsi 568 milyon dolları ötüüb. Bunun 558,7 milyon dolları idxalın, 9,4 milyon dolları ixracın payına düşüb.

Bəs, bu qərar Azərbaycan üçün hər hansısa itki yarada bilərmi?

İqtisadçı Eldəniz Əmirov XQ: İqtisadi cəhətdən ölkələrə qarşı 25 faiz rüsum açıqlaması ölkələrin formalaşdırma xarakteri daşıyır.

– Məsələnin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, İranla ticarət və iqtisadi əlaqə quran ölkələrin ABŞ ilə olan ticarətinə əlavə rüsum tətbiqi nəzərdə tutulur. Bu addım ABŞ-ın İrana iqtisadi təzyiqinin artıq yeni mərhələsidir. Amma hazırda ortada bu qərarı detallı izah edən rəsmi sənəd yoxdur. Hansı ölkələrə, hansı mallara və hansı şərtlərlə tətbiq olunacağı

aydın deyil. Fikrin qətiyyəti səslənsə də, qərarın hüquqi mexanizmi formalaşmayıb və rəsmi Vaşinqton icra qaydaları ilə bağlı konkret mövqeyə ortaya qoymayıb. Hətta ABŞ daxilində belə bu məsələ ətrafında narahatlıqlar var.

Ekspert əlavə edib ki, qərarın Azərbaycana birbaşa təsir edəcəyini söyləmək düz olmaz:

– Dünyanın demək olar bütün ölkələri bu və ya digər formada İranla ticarət əlaqələrinə malikdir. Hamıya eyni anda 25 faiz rüsum tətbiqi real mexanizmdir deyil və bu yanaşma ABŞ-ın özü üçün də ciddi iqtisadi risklər yarada bilər.

Şimal–Cənub Dəhlizi uzun illərdir ki, Qərbi və ABŞ-ın diqqət mərkəzindədir. ABŞ-ın keçmiş prezidenti Co Bayden bu dəhlizə alternativ marşrutlar təklif etmişdi. Bu Yaxın Şərq və Avropa istiqamətindən keçən dəhliz layihələri idi. Bütün bunlar göstərir ki, Şimal–Cənub Dəhlizi Qərbin strateji hədəfidir. Nə qədər ki, İrana və Rusiyaya qarşı sanksiyalar aradan qaldırılmayıb və bu ölkələrin Qərblə münasibətləri tam normallaşmayıb, dəhlizin tam uğurla işləyəcəyini gözləmək çətin olacaq.

Musa BAĞIRLI
XQ

1. Qısa xülasə

Hüquqi, dünyəvi və demokratik dövlət, sosial rifah və mədəni müxtəliflik prinsiplərinin dərin kök saldığı müasir Azərbaycanda mədəniyyətin intibahı dövrün regional və qlobal çağırışları müstəvisində mühüm əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün və dövlət suverenliyinin tam bərpası Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin Azərbaycançılıq məfkurəsi əsasında yeni milli ideologiyanın və buna əsaslanan yeni mədəniyyət siyasətinin formalaşdırılmasını şərtləndirir.

“Azərbaycan mədəniyyəti – 2040” Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası (bundan sonra – Konsepsiya) global və ölkədaxili çağırışlar nəzərə alınmaqla, Azərbaycanın milli kimliyinə əsaslanan müasir mədəniyyət modelinin yaradılması, inkişafı və 2040-cı ilədək digər mədəniyyətlərlə qarşılıqlı əlaqələrinin genişləndirilməsi üçün dövlət mədəniyyət siyasətinin istiqamətlərini müəyyən edən və mədəniyyət sahəsi ilə bağlı fəaliyyətə vahid, sistemli və dayanıqlı yanaşmanı təmin edən strateji planlaşdırma sənədidir.

Sağlam mədəni və yaradıcı həyat tərzı fərdin, cəmiyyətin, dövlətin, habelə xalqın inkişafına hər zaman əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Mədəniyyətin həyat tərzinin tərkib hissəsi olması bu inkişafın əsas amillərindəndir. Azərbaycan mədəniyyətinin müasir modelı fərdin mədəni həyatda daha geniş və yaradıcı iştirakına şərait yaratmaqla, dövlətin sosial, siyasi, iqtisadi və digər sahələrdə qarşısına qoyduğu strateji məqsəd və hədəflərə daha sürətlə çatmasına imkanlar açır. Bu model Azərbaycan Respublikasında dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyətin bərqərar olması, ölkənin rəqabətli insan kapitalı və innovasiyalar məkanına çevrilməsi üçün əsas vasitələrdən biri kimi çıxış edir.

Azərbaycan mədəniyyətinin müasir modelı qlobal çağırışlara cavab verməklə yanaşı, milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanılmasını təmin edən mədəniyyət modelidir. Bu məqsədlə Konsepsiya milli mədəniyyətə yeni strateji baxışı şərtləndirir. Konsepsiyanın uğurla həyata keçirilməsi və müasir mədəniyyət modelinin işlək olması üçün normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, idarəetmə formasının, müasir sosial-iqtisadi yanaşmanın və əhəngdar fəaliyyətin təmin edilməsi zəruridir.

Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət siyasəti dövlət siyasətinin tərkib hissəsi olmaqla, mədəni həyatın təmin edilməsi üçün əlverişli mühit yaradılmasına, milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasına, mədəniyyətin tərbiyə potensialına və şəxsiyyətin formalaşması prosesində mədəniyyətdən istifadəyə əsaslanan istiqamətdir. Mədəniyyət sahəsində dayanıqlı inkişafa və Konsepsiyada müəyyən edilən məqsədlərə nail olmaq üçün bu sahədə dövlət siyasətinin mərkəzləşdirilmiş və əlaqələndirilmiş şəkildə həyata keçirilməsi zəruridir.

Konsepsiya çərçivəsində Azərbaycan mədəniyyətinin müasir modeli aşağıdakıları nəzərdə tutur:

- mədəniyyətin həyat tərzinin ayrıl-maz tərkib hissəsinə çevrilməsini;
- mədəniyyətin fundamentallığını qorumaqla, fərqli müasir alətlər vasitəsilə bu sahənin funksionallığının təmin edilməsini;
- mədəniyyətin elm, təhsil və innovasiyalarla qarşılıqlı əlaqəsinin təmin edilməsini;
- Azərbaycan cəmiyyətinin mədəni müxtəlifliyinin və birliyinin qorunmasını;
- mədəniyyətin bütün sahələrini inkişaf etdirməklə, Azərbaycan mədəniyyətinin potensialından tam istifadə edilməsini;
- mədəniyyətə hərtərəfli əlçatanlığın (coğrafi, rəqəmsal, fiziki, iqtisadi və s.) təmin edilməsini;
- qloballaşma şəraitində milli kimliyin və milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasını;
- sürətli rəqəmsallaşma mühitində ənənəvi ünsiyyətin qorunmasını;
- Azərbaycan mədəniyyətinin beynəlxalq mədəni mübadilədə iştirakının genişləndirilməsini.

Bu məqsədlə mədəniyyət sahələrindən, habelə mədəniyyətin funksionallığının artırılmasına xidmət edən əsas alətlərdən (mədəni və yaradıcı sənaye, mədəniyyət diplomatiyası, rəqəmsallaşma və s.) səmərəli istifadə ilə bağlı davamlı və hədəfli fəaliyyətin həyata keçirilməsi zəruridir.

Konsepsiyada mədəniyyətin aşağıdakı əsas sahələri əhatə olunur:

- Azərbaycan dili;
 - davranış mədəniyyəti;
 - bilgi mədəniyyəti;
 - ədəbiyyat;
 - incəsənət;
 - mədəni irs.
- Konsepsiyada “Azərbaycanın mədəniyyət dəyərləri” aşağıdakıları əhatə edir:
- milli-mənəvi dəyərlər;
 - tolerantlıq;
 - Azərbaycan dili;
 - fərdilik və özünəməxsusluq;
 - əlçatanlıq;

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2026-cı il 14 yanvar tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir

“Azərbaycan Mədəniyyəti – 2040”

Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası

- dövlət rəmzlərində təsbit edilən dəyərlər;
 - tarixi şüur, dövlətçilik, milli həmrəylik;
 - hüququn aliliyi, ədalətlilik, bərabərlik, azadlıq və digər ümumbəşəri dəyərlər.
- Konsepsiyanın aşağıdakı mərhələlərdə tədbirlər planları əsasında həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur:

- birinci mərhələ: 2026–2030-cu illər;
 - ikinci mərhələ: 2031–2035-ci illər;
 - üçüncü mərhələ: 2036–2040-cı illər.
- Növbəti mərhələ üzrə tədbirlər planı əvvəlki mərhələ üçün tədbirlər planının nəticələrinin qiymətləndirilməsi əsasında tərtib edilir.

Konsepsiya çərçivəsində aşağıdakı dövlət proqramlarının layihələrinin hazırlanması nəzərdə tutulur:

- Azərbaycan dilinin və ədəbiyyatının inkişafı ilə bağlı dövlət proqramı;
- Azərbaycanın mədəni və təbii irsinin qorunması ilə bağlı dövlət proqramı;
- Incəsənətin inkişafı ilə bağlı dövlət proqramı;
- Audiovizual sənayenin inkişafı ilə bağlı dövlət proqramı;
- Davranış mədəniyyətinin və bilgi mədəniyyətinin inkişafı ilə bağlı dövlət proqramı;
- Mədəni və yaradıcı sənayenin inkişafı ilə bağlı dövlət proqramı.

Bundan əlavə, Konsepsiyanın əsas hədəflərindən biri də Azərbaycanın öz tarixi coğrafiyasına mədəni qaydısını, Azərbaycan xalqının məhv edilən və dağıdılan tarixi-mədəni irsinin bərpasını təmin etmək, birləşdirici amil kimi Azərbaycan dilinin regional rolunun bərpasına nail olmaqdır. Təşkilatlanmış mədəni iştirakçılıq Azərbaycan Respublikasının regional maraqlarının səmərəli şəkildə təmin edilməsində və qonşu ölkələrlə dostluq münasibətlərinin gücləndirilməsində mühüm rol oynayacaqdır.

2. Qlobal trendlər

BMT Baş Assambleyasının 2015-ci il sentyabrın 25-də təsdiq etdiyi 17 dayanıqlı inkişaf məqsədindən və 169 hədəfdən ibarət “Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf sahəsində Gündəlik”də (bundan sonra – 2030 Gündəliyi) “şəhərləri və yaşayış məntəqələrini inklüziv, təhlükəsiz, davamlı və dayanıqlı etmək” adlı 11-ci dayanıqlı inkişaf məqsədinin 11.4-cü “Dünyanın mədəni və təbii irsinin qorunması və mühafizə edilməsi üçün səyləri gücləndirmək” hədəfinə mədəniyyət ilk dəfə qlobal səviyyədə davamlı inkişaf amili olaraq tanınmışdır. 2030 Gündəliyinin dayanıqlı inkişaf məqsədləri və hədəflərinin milli və yerli səviyyədə həyata keçirilməsinə mədəniyyətin töhfəsinin ölcülməsi və izlənilməsi məqsədilə UNESCO tərəfindən 22 tematik göstərici müəyyən edilmişdir.

Mədəni özünüifadə müxtəlifliyinin qorunması müasir dövrdə mədəniyyətin qlobal funksiyaları sırasında yer alır. Mədəniyyətlərarası hörmət və sülh mədəniyyəti naminə əhatəli və tarazlı mədəni mübadilənin genişləndirilməsində cəmiyyətin bütün təbəqələrinin iştirakı zəruridir. Bu səbəbdən mədəniyyətlərarası dialoq təşviq edilməli, mədəni fəaliyyət, mədəniyyət məhsulları və xidmətləri özünəməxsusluq, dəyər və məna daşıyıcısı kimi tanınaraq, onların səciyyəvi xüsusiyyətləri qorunmalıdır. Bu baxımdan UNESCO-nun “Mədəni özünüifadə müxtəlifliyinin qorunması və təşviqi haqqında” 2005-ci il 20 oktyabr tarixli Konvensiyasından irəli gələn tədbirlərin icrası bu Konsepsiyanın əsas məqsədlərindəndir.

UNESCO-nun “Mədəni özünüifadə müxtəlifliyinin qorunması və təşviqi haqqında” Konvensiyasının icrası ilə əlaqədar hazırladığı “İnkişaf üçün mədəni ifadələrin müxtəlifliyini təşviq edən onillik” (2015) və “İnkişaf üçün yaradıcılıq inkişaf etdir” (2018) adlı hesabatlarında mədəniyyətin yeni vəzifələri və bu sahədəki çağırışlar vurğulanmışdır.

BMT-nin “İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyası”na (bundan sonra – Çərçivə Konvensiyası), Çərçivə Konvensiyasına dair Kioto Protokoluna və Paris Rəzləşməsinə uyğun olaraq UNESCO 2017-ci ildə qəbul etdiyi “İqlim dəyişmələri ilə əlaqədar etik prinsiplərə dair bəyanat”-da üzv dövlətləri və onların mərkəzi, yerli dövlət və özünüidara orqanlarını, icmaları, fərdləri, elmi və beynəlxalq təşkilatları qərar qəbul etmə və fəaliyyətləri zamanı mədəniyyətə əsaslanan, iqlim dəyişikliyi ilə mübarizəyə yönəlmiş 6 prinsipə – ədalət, davamlı inkişaf, həmrəylik, qərarların qəbulunda elmi bilik və dürüstlük, ehtiyatlı yanaşma və zərərini qarşısının alınması prinsiplərinə əməl etməyə çağırılmışdır.

Türk Dövlətləri Regionalının “Türk

Dünyası 2040 Vizyonu” sənədində türk dünyası ölkələrinin ortaq mədəni irsinin qorunması, təbliği və mədəni fəaliyyətin inkişaf etdirilməsinin vacibliyi qeyd olunmuşdur.

Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 2024-cü il noyabrın 11–22-də Bakı şəhərində keçirilmiş 29-cu sessiyasında (COP29) Azərbaycan Respublikası “İqlim üçün mədəniyyət” (C4C) təşəbbüsünü irəli sürmüşdür. Bu təşəbbüsün məqsədi ənənələrin, incəsənətin və irsin davamlı təcrübə və dəyərləri necə inkişaf etdirə biləcəyini vurğulayaraq, mədəniyyəti müsbət iqlim fəaliyyəti üçün təsirli qüvvəyə çevirməkdir.

Azərbaycan Respublikası mədəniyyət sahəsində dövlət siyasətini qeyd edilən qlobal trendləri nəzərə almaqla həyata keçirir.

3. Mövcud vəziyyətin təhlili

2003–2025-ci illər ərzində Azərbaycan Respublikasında mədəniyyət sahəsində əhəmiyyətli işlər görülmüşdür.

Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 14 fevral tarixli 273 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası” uğurla icra olunmuşdur.

Kinematografiyanın və kino sənayesinin inkişafına dövlət dəstəyi göstərilmiş, akademik, milli və aparıcı teatrların sayı artmış, ölkə ərazisində 100-dən artıq beynəlxalq festival, xarici ölkələrdə isə 60-dan çox Azərbaycan mədəniyyəti günləri, 100-dən artıq yubiley və digər mədəniyyət tədbirləri keçirilmişdir.

Qeyd olunan illərdə ölkədə mədəniyyət sahələri üzrə fəaliyyət göstərən yaradıcılıq ittifaqlarına və birliklərinə davamlı dövlət qayğısı göstərilmişdir.

Mədəni irsin qorunması sahəsində də mühüm işlər görülmüş, 2003–2023-cü illər ərzində Azərbaycanın 4 mədəni və təbii irsi – Qobustan qaya sənəti mədəni landşaftı (2007-ci il), Xan sarayı ilə Şəki şəhərinin tarixi mərkəzi (2019-cu il), Hirkan meşələri (2023-cü il) və Xınalıq Kəç yolu (2023-cü il) UNESCO-nun “Dünya irsi siyahısı”na daxil edilmiş, bununda da həmin siyahıda Azərbaycanın mədəni və təbii irsinin sayı 5 olmuşdur. Bakı şəhəri (2017-ci il), Şəki şəhəri (2018-ci il) və Lənkəran şəhəri (2019-cu il) UNESCO-nun “Yaradıcı Şəhərlər Şəbəkəsi”nə daxil edilmişdir. Azərbaycanın 24 qeyri-maddi mədəni irs nümunəsi UNESCO-nun “Qeyri-maddi mədəni irs üzrə representativ siyahısı”nda (22 nümunə) və “Təcili qorunmaya ehtiyacı olan qeyri-maddi mədəni irs siyahısı”nda (2 nümunə) yer almışdır. Azərbaycan üzrə “Tibb və farmakologiyaya aid orta əsrlər əlyazmaları” adı altında 3 əlyazma (Rüstəm Cürəninin “Zəxiyyə-i-Nizamsəhi”, Əbülqasım Zəhrəvinin “Əl-məqəlatus-səlasim”, Əbu Əli ibn Sınanın “Əl-qanun fit-tibb” əsərləri) 2005-ci ildə, Məhəmməd Füzulinin “Divan”ının surəti 2017-ci ildə, Xurşidbanu Natavanın “Gül dəftəri” – illüstrasiyalı şeirlər albomu” 2023-cü ildə UNESCO-nun “Dünya yaddaşı reyestri”nə daxil edilmişdir.

Ölkədə fəaliyyət göstərən muzey və qalereyalarda 42700-dən artıq sərgi təşkil olunmuş, ölkə üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən 36 eksponat xaricdən geri qaytarılmış, 20085 eksponat bərpa olunmuşdur.

Həmçinin ölkədə yeni muzey və rəsm qalereyaları yaradılmış, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2020-ci il 3 dekabr tarixli 2316 nömrəli Sərəncamı əsasında Bakı şəhərində Vətən müharibəsi memorial kompleksi və Zəfər muzeyinin açılışı olmuşdur. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə İşğal və Zəfər muzeyləri komplekslərinin təməli qoyulmuşdur.

Mədəniyyət sahəsində təhsil fəaliyyətini həyata keçirən müəssisələr yaradılmış, habelə son 20 il ərzində 60-dan çox mütəxəssis dövlət dəstəyi ilə xarici təhsil müəssisələrində mədəniyyət ixtisasları üzrə təhsil almışdır.

2003–2024-cü illərdə Azərbaycanda mədəniyyət sahəsində 14 qlobal və 100-dən artıq regional tədbir keçirilmişdir. Mədəniyyətlərarası dialoqu genişləndirmək məqsədilə “Bakı Prosesi” qlobal mədəni təşəbbüsü, ümumdünya mədəniyyətlərarası dialoq forumlarının da daxil olduğu həmin tədbirlər nəticəsində Azərbaycan Respublikası beynəlxalq müstəvidə mədəni-siyasi nüfuz sahibinə çevrilmişdir. Beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafı məqsədilə 6 xarici ölkədə (Almaniya, Avstriya, Fransa, İtaliya, Özbəkistan, Türkiyə) Azərbaycan mədəniyyət mərkəzi yaradılmışdır. Müxtəlif illərdə Azərbaycan Respublikasının 3 şəhəri İslam Dünyasının Mədəniyyət Paytaxtı (Bakı – 2009-cu il üçün, Naxçıvan – 2018-ci il üçün, Şuşa – 2024-cü il üçün), 2 şəhəri Türk Dünyasının Mədəniyyət Paytaxtı

(Şəki – 2016-cı il üçün, Şuşa – 2023-cü il üçün) elan edilmişdir.

Həmçinin dövlətin mədəniyyət siyasətinə ictimai dəstək olaraq Heydər Əliyev Fondu tərəfindən mədəniyyət sahəsində milli və beynəlxalq proqram və layihələr (Milli Muğam Müsabiqəsi, “Muğam aləmi” Beynəlxalq Musiqi Festivalı, “Xarıbülbül” Beynəlxalq Musiqi Festivalı, Qəbələ Beynəlxalq Musiqi Festivalı, Üzeyir Hacıbəyli Beynəlxalq Musiqi Festivalı və s.) həyata keçirilmiş, insanların yaradıcı potensialının aşkarə çıxarılmasına, qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsinə şərait yaradılmışdır.

Azərbaycan mədəniyyətinin sahələr üzrə inkişafı və mahiyyətə zənginləşdirilməsi ilə bərabər, mədəniyyət infrastrukturuna da inkişaf etdirilmişdir. Mədəni və yaradıcı sənayenin (bundan sonra – MYS) iqtisadi və sosial təsirlərinin qiymətləndirilməsi və Ümumi Daxili Məhsulda (bundan sonra – ÜDM) payının ölcülməsi üçün beynəlxalq praktikaya uyğun metodologiya müasir təməyllərdəndir. Azərbaycanda hazırda bu sahədə metodoloji işlər davam etdirilir. İlk hesablamalara əsasən, MYS-nin ÜDM-dəki payı 2018-ci ildə 0,6 faiz, 2019-cu ildə 0,8 faiz, 2020-ci ildə 0,9 faiz, 2021-ci ildə 0,69 faiz, 2022-ci ildə 0,6 faiz, 2023-cü ildə 0,72 faiz, 2024-cü ildə isə 0,8 faiz təşkil etmişdir.

MYS-nin qeyri-neft sektorunda payı 2021-ci il (1,1 faiz) ilə müqayisədə artaraq, 1,2 faiz təşkil etmişdir. 2024-cü ildə MYS-nin ölkənin mal ixracında payı 2022-ci ilə müqayisədə 2,5 dəfə artmışdır.

MYS subyektlərinin ümumi sayı və MYS ilə məşğul olan hüquqi şəxslərin sayı 2022-ci ilə müqayisədə artmışdır.

2003-cü ildən etibarən Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatının müvafiq metodik göstəricilərinə istinadən, milli iqtisadiyyatın strukturuna və statistikasına uyğunlaşdırılaraq, Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi tərəfindən müəliflik hüququ və əlaqəli hüquqlara əsaslanan iqtisadiyyatın (bundan sonra – yaradıcı iqtisadiyyat) ÜDM-də payının ölcülməsinə imkan verən metodika tətbiq edilməkdədir. Həmin metodikaya görə, yaradıcı iqtisadiyyat “müəlliflik hüququnun əsas sahələri”, “qarşılıqlı asılılıq münasibətlərində olan sahələr”, “müəllif hüququna qismən əsaslanan sahələr” və “köməkçi sahələr” olmaqla, 4 fəaliyyət qrupunu əhatə edir. Qeyd edilən metodikaya uyğun Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyində aparılan hesablamalara əsasən, bütövlükdə yaradıcı iqtisadiyyatın ÜDM-də payı getdikcə artmaqdadır: bu pay 2010-cu ildə 3,5 faiz, 2023-cü ildə 5,2 faiz təşkil etmişdir.

Mədəniyyət sisteminin ümumi təhlili göstərir ki, ölkədə mədəniyyət sahəsində əldə edilmiş nailiyyətlərlə bərabər çağırışlar da mövcuddur.

Həmin çağırışlar aşağıdakılardır:

1. Mədəniyyət sahəsində idarəetmə ilə bağlı çağırışlar:

1.1. mədəniyyət sahəsində uzunmüddətli və dayanıqlı hədəflərə hesablanmış vahid dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi, normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, geniş ictimai iştirakçılığın təmin edilməsi;

1.2. insan resurslarının inkişafı, sahələr üzrə ixtisaslaşmanın təmin edilməsi, mədəniyyət sahəsində təhsilin məzmununun, ixtisasların və peşələrin, işə qəbul qaydalarının müasirləşdirilməsi;

1.3. maliyyə mənbələrinin diversifikasiyası, mədəniyyət sahəsində təşviq mexanizmlərinin yaradılması, dövlət-özəl tərəfdaşlığı və digər layihələr hesabına investisiyalar cəlb edilməsi, maddi-texniki bazanın gücləndirilməsi, rəqəmsallaşma səviyyəsinin artırılması;

1.4. beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmaqla, əqli mülkiyyət hüquqlarının səmərəli qorunması sahəsində qurumlararası əlaqələndirilmiş fəaliyyətin həyata keçirilməsi, müasir təsir mexanizmlərinin yaradılması və təşviqi;

1.5. Azərbaycan mədəniyyəti barədə yerli və beynəlxalq səviyyədə vahid kommunikasiya siyasətinin həyata keçirilməsi, sosial medianın imkanlarından və müasir texnologiyalardan istifadənin genişləndirilməsi;

1.6. mədəniyyətin elm, təhsil və innovasiyalara inteqrasiyası, mədəniyyətlə bağlı elmi araşdırmaların dairəsinin, sayının və keyfiyyətinin artırılması, bu məqsədlə təşviq mexanizmlərinin yaradılması;

1.7. cəmiyyətdə nəsilərarası və digər dialoqu genişləndirilməsi, yüksək yaradıcı nailiyyətləri olan şəxslərin ictimai rolunun artırılması;

1.8. ümumi təhsil, xüsusilə ibtidai təhsil fənləri üzrə dərsləklərin, dərş vəsaitlərinin və digər tədris-metodik vasitələrin məzmununun Azərbaycanın mədəniyyət dəyərlərinə uyğunluğunun təmin edilməsi;

1.9. Azərbaycan mədəniyyətinə qarşı törədilmiş qanunsuz əməllər (mədəni sərəvətlərin dağıdılması, talan edilməsi, mənimənilməsi, xaricə satışı və digər şəkildə ölkədən qanunsuz çıxarılması), habelə vurulmuş zərər barədə məlumatın beynəlxalq səviyyədə yayılması, dəymiş zərərini əvəzinin tələb edilməsi və digər məsuliyyət məsələlərinin həlli istiqamətində əlaqələndirilmiş siyasi, hüquqi, diplomatik, iqtisadi və digər tədbirlərin həyata keçirilməsi.

2. Azərbaycan dili ilə bağlı çağırışlar: Azərbaycan dilinin inkişafı, o cümlədən beynəlxalq aləmdə təbliği və təşviqi ilə bağlı əlaqələndirilmiş fəaliyyətin həyata keçirilməsi, Azərbaycan dilində elmi, elmi-publistik və bədii əsərlərin sayının və keyfiyyətinin artırılması.

3. Davranış mədəniyyəti və bilgi mədəniyyəti ilə bağlı çağırışlar:

3.1. Azərbaycanda davranış mədəniyyəti və bilgi mədəniyyəti ilə bağlı sistemli araşdırma və təhlil aparılması, bu sahələrin mədəniyyətin tərkib hissəsi kimi dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri olaraq müəyyən edilməsi;

3.2. ictimai yerlərdə davranış, cəmiyyətdə dialoq, məişət davranışı, nitq, etiket, gigiyena, estetik zövqlər və davranış mədəniyyətinin digər formalarına dair cəmiyyətin üzvləri arasında əlaqələndirilmiş fəaliyyətin həyata keçirilməsi, geniş maarifləndirmə və təbliğat aparılması;

3.3. bilgi mədəniyyətinin funksionallığının artırılması, imkanlarının və təsirlərinin araşdırılıb qiymətləndirilməsi, elmi etikanın təşviq olunması;

3.4. davranış mədəniyyətinin və bilgi mədəniyyətinin tərkib hissəsi olaraq əqli mülkiyyət mədəniyyətinin gücləndirilməsi.

4. Ədəbiyyat və incəsənətlə bağlı çağırışlar:

4.1. Azərbaycan ədəbiyyatının və incəsənətinin araşdırılması, inkişafı və beynəlxalq aləmdə təbliği məqsədilə müasir yanaşmalara əsaslanan sistemli fəaliyyətin həyata keçirilməsi;

4.2. ölkədə peşəkar sənət mühitinin zənginləşdirilməsi və peşəkar sənət əsərlərinin keyfiyyətinin artırılması;

4.3. nəşriyyat işi ilə bağlı dəyər zəncirinin təkmilləşdirilməsi;

4.4. kitabxana sistemində nəticələrə hesablanmış yeni idarəetmə və maliyyələşdirmə modellərinin yaradılması, infrastrukturun təkmilləşdirilməsi və xidmətlərin keyfiyyətinin artırılması;

4.5. əqli mülkiyyət hüquqlarının qorunmasını gücləndirilməsi.

5. Mədəni irsin qorunması ilə bağlı çağırışlar:

5.1. nəticələrə hesablanmış yeni idarəetmə və maliyyələşdirmə modellərinin yaradılması;

5.2. mədəniyyət əmlakının siyahılarının yenilənməsi, abidələrin balans mənsubiyyəti, sərəhədləri və mühafizə zonalarının dəqiqləşdirilməsi, mədəni irsin qorunması və idarə edilməsinin qabaqçılıq təcrübəyə uyğunlaşdırılması;

5.3. daşınar mədəni sərəvətlərin yaradılması, qeydiyyatı və mühafizəsi işinə və dövryyəsinə dair qaydaların təkmilləşdirilməsi.

6. MYS ilə bağlı çağırışlar:

6.1. MYS-nin iqtisadiyyata inteqrasiyası məqsədilə ÜDM-də payının ölcülməsi üçün normativ baza yaradılması, beynəlxalq təcrübəyə uyğun metodologiyanın müəyyən edilməsi;

6.2. MYS-yə xüsusiilə birbaşa xarici investisiyaların həcmının artırılması və diversifikasiyası, peşəkar “təşkilatlanma mühiti”nin (klasterləşmə, yaradıcı sənaye parkları, qovşaqlar, inkubatorlar və digər ekosistem) gücləndirilməsi;

6.3. yaradıcı istedadların MYS-yə girişini asanlaşdırın, eləcə də təşviq edən təhsil və inkubasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi, MYS ilə təhsil sahələri arasında sıx əməkdaşlığın qurulması;

6.4. mədəniyyət məhsulları və xidmətlərinin istehsal coğrafiyasının və əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, keyfiyyətinin və rəqabət qabiliyyətinin artırılması;

6.5. rəqabətədavamlı və müasir audiovizual sənayenin, o cümlədən kino sənayesinin yaradılması, audiovizual sənayedə dəyər zəncirinin formalaşdırılması.

7. Mədəniyyət diplomatiyası ilə bağlı çağırışlar:

7.1. Azərbaycan mədəniyyətinin beynəlxalq aləmdə təbliği və Azərbaycanın “yumşaq gücü”nün artırılması üçün mədəniyyət diplomatiyasından geniş istifadə olunması;

7.2. hədəfli və dayanıqlı beynəlxalq mədəni mübadilənin sistemli şəkildə aparılması;

7.3. keyfiyyətli mədəniyyətlərarası dialoq üçün yeni alətlərin işlənilib tətbiq edilməsi;

7.4. dünya azərbaycanlıları arasında milli-mənəvi dəyərlərin öyrənilməsi və təbliği işinin artırılması, xaricdəki Azərbaycan mədəni irsi nümunələrinin aşkarlanması, Azərbaycan mədəni irsinin mənimənilməsinə qarşı qabaqlayıcı və sonrakı fəaliyyətin həyata keçirilməsi.

(*ardı 9-cu səhifədə*)

(əvvəli 8-ci səhifədə)

4. Konsepsiyanın hədəf göstəriciləri

4.1. Konsepsiyanın icrası nəticəsində aşağıdakı hədəflərə nail olunması nəzərdə tutulur:

4.1.1. Azərbaycanın mədəniyyət dəyərlərinin qorunması və Azərbaycan mədəniyyətinin müntərəqqi modelinin formalaşdırılması;

4.1.2. Azərbaycan dilinin dünya dilləri arasında mövqeyinin möhkəmləndirilməsi, regional ünsiyyət vasitəsi kimi rolunun artırılması, beynəlxalq səviyyədə təbliğinin və təşviqinin genişləndirilməsi;

4.1.3. yeni kommunikasiya modellərinin və alətlərinin tətbiqi vasitəsilə, həmçinin mədəniyyətin həyat tərzinin tərkib hissəsinə çevrilməsini təmin etməklə cəmiyyətdə ünsiyyətin və sosial əlaqələrin keyfiyyətinin artırılması;

4.1.4. mədəni irsin müəyyən edilməsi, araşdırılması, bərpası, qorunması və təbliği sahəsində müntərəqqi sistemin yaradılması;

4.1.5. mədəni turizmin inkişafı;

4.1.6. MYS-nin inkişafı, MYS məhsullarının ixracının artırılması;

4.1.7. mədəniyyətə investisiyaların cəlb edilməsi, infrastrukturun təkmilləşdirilməsi, mədəniyyətin rəqəmsallaşdırılması və rəqəmsal mədəniyyətin inkişafı;

4.1.8. mədəniyyət diplomatiyasının inkişafı.

5. Konsepsiyanın məqsədləri

5.1. Konsepsiya aşağıdakı məqsədlərə nail olunmasına xidmət edir:

5.1.1. mədəniyyət sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi;

5.1.2. Azərbaycanın mədəniyyət dəyərlərinin qorunmasının və təbliğinin, beynəlxalq miqyasda tanıdılmasının siyasi, iqtisadi və sosial təsirlərinin genişləndirilməsi;

5.1.3. Azərbaycan dilinin, incəsənətin və ədəbiyyatın mədəniyyətdə payının, funksionallığının, cəmiyyətin tərəqqisində, fərdlərin məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürünün, estetik zövqünün, dünyagörüşünün, həyat fəlsəfəsinin formalaşmasında rolunun artırılması;

5.1.4. davranış mədəniyyətinin, bilgi mədəniyyətinin fərdin və cəmiyyətin həyatında rolunun, sosial və siyasi təsirinin artırılmasını təmin edən sistemin formalaşdırılması;

5.1.5. MYS-nin inkişafı və iqtisadiyyata inteqrasiyası, o cümlədən MYS sahəsində iqtisadi fəaliyyət və peşə növlərinin sayının, məşğulluq səviyyəsinin, ixrac edilən mal və xidmətlərin sayının, həcminin və rəqəbatədavamlılığının artırılması;

5.1.6. mədəniyyətin ÜDM-də payının artırılması;

5.1.7. mədəni irsin qorunmasının və mədəni irslə əlaqəli infrastrukturun müasir tələblərə uyğun təkmilləşdirilməsi;

5.1.8. mədəni turizmdə müasir dəyər zəncirinin formalaşdırılması;

5.1.9. mədəniyyət sahəsində aqli mülkiyyət hüquqlarının qorunması və təminatı ilə bağlı mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi;

5.1.10. mədəniyyət sahəsində vahid informasiya və kommunikasiya siyasətinin formalaşdırılması;

5.1.11. mədəniyyətin rəqəmsallaşma səviyyəsinin artırılması və mədəniyyət sahəsində rəqəmsal ekosistemin formalaşdırılması;

5.1.12. Azərbaycan mədəniyyətinin beynəlxalq mədəni mübadilədə səmərəli iştirakı, Azərbaycanın mədəniyyət dəyərlərinin geniş təbliği, Azərbaycanın beynəlxalq imicinin yüksəldilməsi;

5.1.13. Azərbaycan mədəniyyəti nümunələrinin beynəlxalq siyahılara daxil edilməsinin və mədəniyyət sahəsində beynəlxalq öhdəliklərin icrasının əlaqələndirilmiş şəkildə həyata keçirilməsi;

5.1.14. mədəniyyətə cəlb edilən investisiyaların artırılması və diversifikasiyası;

5.1.15. işğaldan azad edilmiş ərazilərdə mədəniyyət institutlarının bərpası, yeni infrastrukturun yaradılması, mədəni həyatın canlandırılması və mədəni irsin qorunması.

6. Konsepsiyanın prioritet istiqamətləri

6.1. Konsepsiya çərçivəsində aşağıdakı prioritet istiqamətlər üzrə tədbirlər həyata keçiriləcəkdir:

6.1.1. Mədəniyyət sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi:

6.1.1.1. Əsaslandırma: Azərbaycan Respublikasında mədəniyyətin hər bir fərdin və bütövlükdə cəmiyyətin inkişafında rolunun artırılması məqsədilə, ilk növbədə, mədəniyyət sahəsində idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi zəruridir;

6.1.1.2. Görüləcək tədbirlər:

6.1.1.2.1. mədəniyyət sahəsində normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi;

6.1.1.2.2. mədəniyyət sahəsində institusional islahatlar aparılması;

6.1.1.2.3. mədəniyyətə əlçatanlığın və inklüzivliyin təmin edilməsi;

6.1.1.2.4. mədəniyyət sahəsində ma-

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2026-cı il 14 yanvar tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir

“Azərbaycan Mədəniyyəti – 2040” Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası

liyyələşdirmənin optimallaşdırılması və investisiyaların təşviqi;

6.1.1.2.5. mədəniyyət sahəsində insan kapitalının inkişafı və kadr hazırlığının artırılması;

6.1.1.2.6. mədəniyyət infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi;

6.1.1.2.7. mədəniyyət sahəsində rəqəmsal inkişaf və rəqəmsal mədəniyyətin formalaşdırılması;

6.1.1.2.8. müasir mədəniyyət kommunikasiya modellərinin tətbiqi;

6.1.1.3. Gözlənilən nəticə və nəticə indikatorları:

6.1.1.3.1. normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi məqsədilə müvafiq normativ hüquqi akt layihələri hazırlanacaqdır;

6.1.1.3.2. mədəniyyət sahəsində institusional islahatlar aparılacaq, ixtisaslı kadrların sayı artırılacaqdır;

6.1.1.3.3. mədəniyyət sahəsində davamlı sosial əlaqələr, əməkdaşlıq və dialoq genişləndiriləcək, yeni və keyfiyyətli məzmun yaradılacaqdır;

6.1.1.3.4. mədəniyyət sahəsinin maliyyələşdirilməsi mexanizmləri təkmilləşdiriləcək, dövlət–özlə tərəfdaşlığı modellərindən istifadə olunacaqdır;

6.1.1.3.5. mədəniyyət sahəsində kadr hazırlığı sistemi təkmilləşdiriləcəkdir;

6.1.1.3.6. mədəniyyət əmlakı inventarlaşdırılacaq və siyahılar tərtib ediləcəkdir;

6.1.1.3.7. mədəniyyət sahəsində göstərilən xidmətlər rəqəmsallaşdırılacaqdır;

6.1.1.4. Gözlənilən risklər və onların neytrallaşdırılması tədbirləri:

6.1.1.4.1. inventarlaşdırılma və rəqəmsallaşdırılma üçün maliyyə vəsaitinin qarşılanması məqsədilə sahibkarlarla sıx əməkdaşlıq qurulması, eləcə də dövlət–özlə tərəfdaşlığından istifadə edilərək maliyyələşdirilmənin təmin edilməsi ilə bağlı tədbirlər görülməlidir;

6.1.2. Azərbaycan dilinin inkişafı:

6.1.2.1. Əsaslandırma: Azərbaycan dilinin mədəniyyətdəki rolunun gücləndirilməsinə, onun mahiyyətə inkişafına, həmçinin beynəlxalq səviyyədə təbliğinə və təşviqinə ehtiyac vardır;

6.1.2.2. Görüləcək tədbirlər:

6.1.2.2.1. Azərbaycan dilinin rolunun artırılması məqsədilə sistemli fəaliyyətin həyata keçirilməsi;

6.1.2.2.2. Azərbaycan dilinin inkişafı, təbliği və təşviqi ilə bağlı fəaliyyətin gücləndirilməsi;

6.1.2.3. Gözlənilən nəticə və nəticə indikatorları:

6.1.2.3.1. Azərbaycan ədəbi dili inkişaf edəcəkdir;

6.1.2.3.2. Azərbaycan dilində yeni əsərlər yaradılacaqdır;

6.1.2.3.3. Azərbaycan ədəbi dilindən istifadə artacaqdır;

6.1.2.3.4. Azərbaycan dilindən rəqəmsal platformalarda daha geniş istifadə olunacaqdır;

6.1.2.4. Gözlənilən risklər və onların neytrallaşdırılması tədbirləri:

6.1.2.4.1. araşdırılma və elmi tədqiqatlar üçün maliyyə vəsaitinin təmin edilməsi məqsədilə sahibkarlarla sıx əməkdaşlıq qurulması, eləcə də qrant proqramları və dövlət–özlə tərəfdaşlığından istifadə edilərək maliyyələşdirilmənin aparılması ilə bağlı tədbirlər görülməlidir;

6.1.3. Davranış mədəniyyəti və bilgi mədəniyyəti:

6.1.3.1. Əsaslandırma: Davranış mədəniyyəti və bilgi mədəniyyəti sağlam və inkişaf etmiş cəmiyyətin formalaşmasında əsas amillərdən biridir. Davranış mədəniyyəti fərdin milli-mənəvi dəyərlərə əsaslanaraq digər fərdlərlə, qruplarla əlaqə və ünsiyyət qurmaqda, ətraf dünya ilə rəftarda ifadə olunan davranış formalarının məmucusudur. Bilgi mədəniyyəti isə elmin, təhsilin və marifləndirmənin Azərbaycanın mədəniyyət dəyərlərinə əsaslanmaqla həyata keçirilməsini, fərdlərin və cəmiyyətin gündəlik həyatında informasiya daxil olmaqla bilgdən istifadəni istiqamətləndirən yanaşma, baxış və ifadə formalarının məmusununu nəzərdə tutur. Azərbaycan Respublikasında bu sahələrin inkişaf etdirilməsi və funksionallığının təmin olunması məqsədilə müasir alətlərin və modellərin hazırlanması, effektiv tədbirlərin görülməsi şərtidir;

6.1.3.2. Görüləcək tədbirlər:

6.1.3.2.1. Azərbaycanda davranış mədəniyyətinin rolunun artırılması istiqamətində qurumlararası əlaqələndirilmiş fəaliyyətin həyata keçirilməsi;

6.1.3.2.2. Azərbaycan cəmiyyətinin elmi əsaslı çoxmeyarlı (ünsiyyət, qiymətləndirmə, rəhbərlik etmə, qərar vermə, etibar etmə, razılaşmama/fikir ayrılığı, vaxta/planlaşdırmağa münasibət, inandırma) davranış mədəniyyəti modelinin və onun əsasında cəmiyyətdaxili və dünya mədəniyyətləri ilə səmərəli kommunikasiya alətlərinin hazırlanması və təbliği;

6.1.3.2.3. milli-mənəvi dəyərlərin əsas daşıyıcısı kimi ailə institutunun nüfuzunun gücləndirilməsi istiqamətində qurumlararası əlaqələndirilmiş fəaliyyətin həyata keçirilməsi;

6.1.3.2.4. ictimai iştirakçılıq təmin edilməklə, Azərbaycanca inkulturasıya, akkulturasıya və assimilyasiya imkanlarının araşdırılması;

6.1.3.2.5. Azərbaycanda bilgi mədəniyyətinin funksionallığının artırılması istiqamətində qurumlararası əlaqələndirilmiş tədbirlər həyata keçirilməsi;

6.1.3.3. Gözlənilən nəticə və nəticə indikatorları:

6.1.3.3.1. ictimai yerlərdə davranış, cəmiyyətdə dialoq, məişət davranışı, nitq, etiket, gigiyena, estetik zövqlər və davranış mədəniyyətinin digər formaları inkişaf edəcəkdir;

6.1.3.3.2. bilgi mədəniyyətinin funksionallığı artacaqdır;

6.1.3.4. Gözlənilən risklər və onların neytrallaşdırılması tədbirləri:

6.1.3.4.1. prosessə cəlb edilə biləcək mütəxəssislərin və araşdırmaların məhdudluğu nəzərə alınaraq, xarici mütəxəssislərin prosessə cəlb edilməsi və araşdırmaların genişləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər görülməlidir;

6.1.4. Ədəbiyyatın inkişafı:

6.1.4.1. Əsaslandırma: Azərbaycan ədəbiyyatı mədəniyyətin inkişafında, eləcə də fərdlərin məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürünün formalaşmasında mühüm rol oynamaq potensialına malikdir. Ədəbiyyatın rolunun artırılması, təbliğinin, o cümlədən nəşriyyat işinin inkişafı sistemli fəaliyyət şəklində həyata keçirilməlidir;

6.1.4.2. Görüləcək tədbirlər:

6.1.4.2.1. mədəniyyətin inkişafında, eləcə də məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün formalaşmasında ədəbiyyatın rolunun artırılması;

6.1.4.2.2. ədəbiyyatın təbliğinin, o cümlədən nəşriyyat işinin inkişafı;

6.1.4.3. Gözlənilən nəticə və nəticə indikatorları:

6.1.4.3.1. elmi və ədəbi yaradıcılıq inkişaf edəcəkdir;

6.1.4.3.2. kitabxanaların fəaliyyəti təkmilləşdiriləcək, o cümlədən fiziki və rəqəmsal kitabxana resursları zənginləşdiriləcəkdir;

6.1.4.3.3. ədəbiyyata və nəşriyyat işinə dair sənət növləri inkişaf edəcəkdir;

6.1.4.3.4. nəşriyyat işi dəyər zənciri müasirləşdiriləcəkdir;

6.1.4.4. Gözlənilən risklər və onların neytrallaşdırılması tədbirləri:

6.1.4.4.1. tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı mexanizmlərin nəticəyəönlü metod və metodologiyadan istifadə edilməklə hazırlanmasına, xarici mütəxəssislər daxil olmaqla, mütəxəssislər cəlb edilə bilər;

6.1.4.4.2. tədbirlərin həyata keçirilməsi sahibkarların və digər maraqlı tərəflərin maliyyə vəsaiti hesabına təmin edilə bilər. Sahibkarların və digər maraqlı tərəflərin vəsaiti tədbirlərin tam həcmdə həyata keçirilməsi üçün kifayət etmədikdə, maliyyələşmənin bu Konsepsiyanın 7-ci hissəsində qeyd olunan digər mənbələr hesabına təmin edilməsi nəzərdə tutulur;

6.1.5. Incəsənətin inkişafı:

6.1.5.1. Əsaslandırma: Azərbaycan incəsənətinin mədəniyyətdə rolu kifayət qədər genişdir. Bu rolun effektivliyinin artırılması, incəsənətin inkişafının təmin edilməsi, ölkədə peşəkar sənət mühitinin zənginləşdirilməsi üçün tədbirlər görülməsi zəruridir;

6.1.5.2. Görüləcək tədbirlər:

6.1.5.2.1. mədəniyyətin, cəmiyyətin və fərdlərin inkişafında incəsənətin rolunun artırılması;

6.1.5.2.2. incəsənətin sahələr üzrə inkişafı;

6.1.5.3. Gözlənilən nəticə və nəticə indikatorları:

6.1.5.3.1. incəsənət inkişaf edəcəkdir;

6.1.5.3.2. unudulmuş və ya unudulmaqda olan sənət növləri bərpa olunacaqdır;

6.1.5.3.3. teatrların fəaliyyəti, infrastrukturu və repertuarları təkmilləşdiriləcəkdir;

6.1.5.3.4. Azərbaycanın musiqi irsinin qorunması təmin olunacaqdır;

6.1.5.4. Gözlənilən risklər və onların neytrallaşdırılması tədbirləri:

6.1.5.4.1. tədbirlərin həyata keçirilməsi sahibkarların və digər maraqlı tərəflərin maliyyə vəsaiti hesabına təmin edilə bilər. Sahibkarların və digər maraqlı tərəflərin vəsaiti tədbirlərin tam həcmdə həyata keçirilməsi üçün kifayət etmədikdə, maliyyələşmənin bu Konsepsiyanın 7-ci hissəsində qeyd olunan digər mənbələr hesabına təmin edilməsi nəzərdə tutulur;

6.1.5.4.2. yaradılan incəsənət məmununun yayılması üçün müasir mexanizmlər və mühit müvafiq dövlət və yerli

öznüidarəetmə orqanları, eləcə də ictimaiyyət nümayəndələri arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi yolu ilə təmin edilə bilər.

6.1.6. Mədəni irsin qorunması və inkişafı:

6.1.6.1. Əsaslandırma: Azərbaycan mədəni irsi Azərbaycan mədəniyyətinin tərkib hissəsidir. Mədəni irs cəmiyyətin keçmişinə aid dəyərləri özündə ehtiva etməklə yanaşı, onları gələcək nəsillərə ötürmək üçün əsas vasitə rolunu oynayır. Mədəni irsin qorunmasının təkmilləşdirilməsi məqsədilə davamlı və sistemli fəaliyyətin həyata keçirilməsi, həmçinin beynəlxalq mədəni mübadilədə iştirakın genişləndirilməsi istiqamətində tədbirlər görülməsi zəruridir;

6.1.6.2. Görüləcək tədbirlər:

6.1.6.2.1. vahid yanaşma tətbiq edilməklə, mədəni irsin qorunması sahəsində nəticəəsaslı yeni idarəetmə və maliyyələşdirmə modellərinin yaradılması, mədəni irslə əlaqəli infrastrukturun müasirləşdirilməsi və təkmilləşdirilməsi;

6.1.6.2.2. mədəni irsin qorunması, o cümlədən bərpası sahəsində fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, bu sahədə yeni təşviq və dəstək mexanizmlərinin, açıq və şəffaf idarəetmə və nəzarət sisteminin yaradılması, dövlət–özlə tərəfdaşlığının və dövlət–vətəndaş əlaqələrinin genişləndirilməsi;

6.1.6.2.3. mədəni irslə bağlı məlumat bazalarının təkmilləşdirilməsi, o cümlədən mədəniyyət əmlakı siyahılarının yenilənməsi, abidələrin balans mənsubiyyətinin, sərhədlərinin və mühafizə zonalarının daqiqləşdirilməsi;

6.1.6.2.4. qeyri-maddi mədəni irsin araşdırılması, sistemləşdirilməsi, qeydiyyatı və qorunmasının gücləndirilməsi;

6.1.6.2.5. Azərbaycan xalqının yaratdığı mədəni irsin yerləşdiyi tarixi coğrafiyada Azərbaycan xalqının mədəni irsinin atribusiyası, qorunması və restitusiyası ilə bağlı fəaliyyətin həyata keçirilməsi;

6.1.6.2.6. işğaldan azad edilmiş ərazilərdə mədəni irsin, o cümlədən arxeoloji abidələrin qorunması ilə bağlı fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, mədəni irsə vurulmuş zərərə bağlı beynəlxalq ictimaiyyətin məlumatlılığının artırılması və dəymiş zərərin əvəzinin ödənilməsi məqsədilə tədbirlər görülməsi;

6.1.6.3. Gözlənilən nəticə və nəticə indikatorları:

6.1.6.3.1. mədəni irsə vahid yanaşma təmin olunacaqdır;

6.1.6.3.2. mədəni irslə bağlı məlumat bazaları təkmilləşdiriləcəkdir;

6.1.6.3.3. mədəni irsin qorunması, o cümlədən bərpası sahəsində fəaliyyət təkmilləşdiriləcəkdir;

6.1.6.3.4. mədəni sərvətlərin yaradılması, qeydiyyatı, döviyyəsi, mühafizəsi işi təkmilləşdiriləcəkdir;

6.1.6.3.5. muzey və qalereyaların fəaliyyəti və infrastrukturunu təkmilləşdiriləcək, inklüzivlik və əlçatanlıq təmin olunacaqdır;

6.1.6.3.6. mədəni turizm inkişaf edəcəkdir;

6.1.6.4. Gözlənilən risklər və onların neytrallaşdırılması tədbirləri:

6.1.6.4.1. mədəni irsin inventarlaşdırılması və infrastrukturun yenilənməsi üçün tələb olunaacaq maliyyə vəsaitinin qarşılanması məqsədilə dövlət–özlə tərəfdaşlığı və digər əməkdaşlıq modelləri çərçivəsində tədbirlər görülməlidir. Sahibkarların və digər maraqlı tərəflərin vəsaiti tədbirlərin tam həcmdə həyata keçirilməsi üçün kifayət etmədikdə, maliyyələşmənin bu Konsepsiyanın 7-ci hissəsində qeyd olunan digər mənbələr hesabına təmin edilməsi nəzərdə tutulur;

6.1.6.4.2. mədəni irsin yeni qorunma modelinin, o cümlədən texniki normativ hüquqi aktların layihələrinin hazırlanmasına və tətbiqinə əlavə mütəxəssislər cəlb edilə, nəticəyəönümlü beynəlxalq əməkdaşlıq tədbirləri həyata keçirilə bilər;

6.1.7. Mədəni və yaradıcı sənayenin inkişafı:

6.1.7.1. Əsaslandırma: MYS-nin ölkə iqtisadiyyatında rolu genişlənməkdədir. Azərbaycan Respublikasında MYS-nin inkişafı MYS-nin ÜDM-də payının artırılması və yaradıcı şəxslərin məşğulluğunun təmin edilməsi baxımından zəruridir;

6.1.7.2. Görüləcək tədbirlər:

6.1.7.2.1. MYS-nin dinamik inkişafını təmin edən qanunvericilik və institusional islahatların həyata keçirilməsi;

6.1.7.2.2. MYS-nin maliyyələşdirilməsi mənbələrinin diversifikasiyası, bu sahəyə investisiya qoyuluşu və təşviqi imkanlarının, habelə dövlət–özlə tərəfdaşlığının genişləndirilməsi;

6.1.7.2.3. MYS-nin müqayisəli üstünlüyə malik sahələri üzrə dəyər zəncirinin formalaşdırılması, milli brendlərin yaradılması;

6.1.7.2.4. kino sənayesində dövlət sifa-

rişi sisteminin, dəyər zəncirinin, o cümlədən kütləvi nümayiş və yayım sisteminin təkmilləşdirilməsi;

6.1.7.2.5. filmlərin dublyajı ekosisteminin təkmilləşdirilməsi;

6.1.7.3. Gözlənilən nəticə və nəticə indikatorları:

6.1.7.3.1. MYS-yə investisiya qoyuluşları artacaqdır;

6.1.7.3.2. MYS üzrə dəyər zənciri təkmilləşdiriləcəkdir;

6.1.7.3.3. MYS üzrə ixrac potensialı gücləndiriləcəkdir;

6.1.7.3.4. MYS üzrə fəaliyyət sahələri inkişaf edəcək və məşğulluq artacaqdır;

6.1.7.4. Gözlənilən risklər və onların neytrallaşdırılması tədbirləri:

6.1.7.4.1. tədbirlərin həyata keçirilməsi sahibkarların və digər maraqlı tərəflərin maliyyə vəsaiti hesabına təmin edilə bilər. Sahibkarların və digər maraqlı tərəflərin vəsaiti tədbirlərin tam həcmdə görülməsi üçün kifayət etmədikdə, maliyyələşmənin bu Konsepsiyanın 7-ci hissəsində qeyd olunan digər mənbələr hesabına təmin edilməsi nəzərdə tutulur;

6.1.8. Mədəniyyət diplomatiyasının inkişafı:

6.1.8.1. Əsaslandırma: Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq aləmdə təbliği prosesində mədəniyyət diplomatiyası əsas alətlərdən biridir. Azərbaycanın “yumşaq gücü”nün artırılması məqsədilə bu sahədə həyata keçirilən dövlət siyasəti siyasi, iqtisadi və sosial təsir gücünə malik olmalıdır;

6.1.8.2. Görüləcək tədbirlər:

6.1.8.2.1. Azərbaycan mədəniyyətinin və mədəniyyət dəyərlərinin beynəlxalq aləmdə təbliği ilə bağlı fəaliyyətin, o cümlədən Azərbaycan Respublikası diplomatik nümayəndəliklərinin tabeliyində olan mədəniyyət mərkəzlərinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi;

6.1.8.2.2. Azərbaycan dilinin yayılma coğrafiyasının genişləndirilməsi və beynəlxalq ünsiyyətdəki rolunun artırılması məqsədilə tədbirlər görülməsi;

6.1.8.2.3. Azərbaycanın mədəni irsinin beynəlxalq aləmdə təbliği, tanıdılması və qorunması məqsədilə qurumlararası əlaqələndirilmiş fəaliyyətin

8. 2026–2030-cu illər üçün Konsepsiyanın həyata keçirilməsi üzrə Tədbirlər Planı

(əvvəl 9-cu səhifədə)							
Sıra №-si	Tədbirin adı	Əsas icraçı orqan (qurum), fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq	Digər icraçılar	İcra müddəti	Nəticə indikatorları		
1	2	3	4	5	İlkin nəticələr	aralıq nəticələr	yəqun nəticələr
8.1. Mədəniyyət sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi							
8.1.1. Mədəniyyət sahəsində normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi							
8.1.1.1.	Mədəniyyət sahəsinə tənzimləyən normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsinə dair təkliflərin verilməsi	NK, MəDn	aidiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Qanunvericiliyin təhlili, müvafiq normativ hüquqi akt layihələrinin hazırlanması	Normativ hüquqi akt layihələrinin müvafiq dövlət orqanları (qurumları) ilə razılaşdırılması	Normativ hüquqi akt layihələrinin aidiiyyət üzrə təqdim edilməsi
8.1.1.2.	Mədəniyyət sahəsinə investisiyaların və digər maliyyə vasitələrinin cəlb edilməsi üçün təpviq mexanizmləri, həmçinin mədəniyyət sahəsində imtiyaz və güzəştlərlə bağlı təkliflərin verilməsi	NK, MəDn	İN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2027	Mədəniyyət sahəsinə investisiyaların və digər maliyyə vasitələrinin cəlb edilməsi üçün təpviq mexanizmləri, mədəniyyət sahəsində imtiyaz və güzəştlərlə bağlı araşdırmalar, təhlil və ilkin müzakirələr aparılması	Müvafiq normativ hüquqi akt layihələrinin razılaşdırılması	Müvafiq normativ hüquqi akt layihələrinin razılaşdırılması və aidiiyyət üzrə təqdim edilməsi
8.1.2. Mədəniyyət sahəsində institusional islahatlar aparılması							
8.1.2.1.	Mədəniyyət sahəsində institusional islahatlar aparılması, o cümlədən idarəetmənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflərin hazırlanması	MəDn	MN, İN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2027	Mədəniyyət sahəsində ixtisaslaşmış dövlət ayaatı, dövlət tənzimləməsi və dövlət nəzarəti funksiyalarından ayrılmasının institusional yolları ilə bağlı təhlil aparılması	Səhəvi idarəetmə ilə bağlı təkliflərin, o cümlədən normativ hüquqi akt layihələrinin hazırlanması və aidiiyyət üzrə təqdim edilməsi	Mədəniyyət sahələrində idarəetmənin daha səmərəli, dayanıqlı, müasir və samərəli təşkili
8.1.2.2.	Mədəniyyətin təhsilin tərkib hissəsinə çevrilməsi, o cümlədən mədəniyyət sahələrinə, Azərbaycanın mədəniyyət dəyərlərinə dair fənn və biliklərin tədrisinin təmin edilməsi	ETN, MəDn	digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Mədəniyyətin təhsil proqramlarına inteqrasiyası	Mədəniyyət sahəsində təhsilverənlər üçün peşəkar təlim sisteminin qurulması, məktəbdənkənar mədəniyyət təhsili sisteminin inkişafı üçün tədbirlər görülməsi	Təhsilənlər və təhsilverənlər üçün mədəniyyət təkmilləşdirilməsi və əbədlərə giriş sisteminin təkmilləşdirilməsi, tarix və mədəniyyət əbədlərinə virtual turlar və dünya mədəniyyətlərini əhatə edən interaktiv təhsil platformaların kimi rəqəmsal resurs və texnologiyaların hazırlanması
8.1.2.3.	Elmin və mədəniyyətin qarşılıqlı əlaqəsinin təmin edilməsi	MəDn, ETN, AMEA	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Mədəniyyət sahələri ilə bağlı elmi araşdırmaların sayının artırılması	Beynəlxalq xülasələndirmə və indeksləmə sistemlərinə (bazalarına) daxil olan dövlət elmi nəşrlərdə mədəniyyət sahələri üzrə dərc olunmuş elmi əsərlərin sayının artırılması	Mədəniyyət sahəsində nəticəyənlə və samərəli elmi araşdırmaların aparılması
8.1.2.4.	Mədəniyyət sahəsində təhsilin təkmilləşdirilməsi	MəDn, ETN	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2027	Mədəniyyət sahəsində təhsil fəaliyyətinin həyata aşırtılan resursların optimallaşdırılması ilə bağlı təkliflərin hazırlanması və aidiiyyət üzrə təqdim edilməsi	Mədəniyyət sahəsində təhsil fəaliyyətinə aşırtılan resursların optimallaşdırılması və tədrisinin təmin olunması	Mədəniyyət sahəsində kadr hazırlığın təkmilləşdirilməsi
8.1.2.5.	Mədəniyyət sahəsində əqli mülkiyyət hüquqlarının qorunmasının və təmin edilməsinin gücləndirilməsi	NK, MəDn, ƏMA	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2027	Mədəniyyət sahəsində əqli mülkiyyət hüquqlarının qorunması mexanizmlərinə dair təkliflərin hazırlanması və aidiiyyət üzrə təqdim edilməsi	Mədəniyyət sahəsində əqli mülkiyyət hüquqlarının yarıdıcı ixtisaslaşdırılması və əlaqəli hüquq sahələrinin əmlak hüquqlarını kollektiv əsasda idarə edən təşkilatların fəaliyyətinin təpviq edilməsi və dəstəklənməsi mexanizmlərinə dair təkliflərin hazırlanması və aidiiyyət üzrə təqdim edilməsi	Əqli mülkiyyət hüquqlarının yarıdıcı ixtisaslaşdırılması və əlaqəli ixtisaslaşdırılma rəyinin və rəylərin artırılması
8.1.2.6.	Regionlarda mədəni turizmin inkişafı, mədəni irs nümunələrinin və MYS-nin yayılması və yerləşməsi coğrafiyasına uyğun olaraq turizmə əlaqəli infrastruktur işlərinin həyata keçirilməsi	MəDn, DTA	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2028	Hər bir regionun mədəni irsi, tarixi və digər xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, mədəni turizm və MYS məhsullarının istehsalı potensialının təhlili	Təhsillər nəticəsində əldə edilmiş göstəricilərə uyğun olaraq təkliflərin hazırlanması	Təkliflərə uyğun olaraq regionlarda mədəni turizmin inkişafı və MYS məhsullarının istehsalı potensialının artırılması
8.1.2.7.	Özəl investisiyaları cəlb etmək və səhəkarlığın inkişafına əverişli mühit yaratmaq məqsədilə mədəniyyət sahəsində ixtisası idarəetmənin və fəaliyyətin liberallaşdırılması	MəDn	İN, MN	2026–2030	Mədəniyyət sahəsində dövlət mülkiyyətində olan müəssisə və obyektlərin (qanunvericiliklə özəlləşdirilməsi qadağan olunan mədəniyyət təvəssülərinə və əmlaklara istisna edilməklə) özəlləşdirilməsi ilə bağlı təhlillər aparılması	Təhsillər əsasında mədəniyyət sahəsində cəlb edilmiş investisiyaların həcminin artırılması	Mədəniyyət sahəsinə cəlb edilmiş investisiyaların həcminin artırılması
8.1.3. Mədəniyyətə əlçatanlığın və inklüzivliyin təmin edilməsi							
8.1.3.1.	Mədəniyyət sahəsində dövlət orqanları (qurumları) və cəmiyyət arasında davamlı sosial əlaqələrin əməkləşdirilməsi və dialoqun genişləndirilməsi məqsədilə daimi fəaliyyət göstərən forumun təşkili və onun çərçivəsində regionlarda məlumatlı olaraq aktual mövzulara həsr olunmuş inklüziv forumların və digər məarifləndirmə tədbirlərinin keçirilməsi	MəDn	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Forumların təşkili	Forumların nəticələrinin təhlili, mədəniyyətə bağlı məarifləndirmə sahəsində qrant proqramlarının hazırlanması	Mədəniyyətin sosial rəylərinin artırılması, dövlətə cəmiyyət arasında etimadın gücləndirilməsi
8.1.3.2.	Gənclər tərəfindən yeni və keyfiyyətli mədəniyyət məhsullarının və mədəni sərəfələrin yarıdılması üçün dəstək proqramlarının həyata keçirilməsi	MəDn	GIN, ETN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Gənclərin mədəni iştirakçılığının artırılması ilə bağlı tədbirlər planının hazırlanması	Gənclərin mədəni iştirakçılığının artırılması, iştirak meyarları ilə bağlı araşdırmaların aparılması və təkliflərin hazırlanması	Gənclər tərəfindən yeni və keyfiyyətli mədəniyyət məhsullarının və mədəni sərəfələrin yarıdılması, beynəlxalq mədəni mübadilədə iştirakın genişləndirilməsi
8.1.3.3.	Mədəniyyətin sahələri üzrə nüvillərəns dialoqun təmin edilməsi ilə bağlı fəaliyyətin həyata keçirilməsi	MəDn	AQUPIDK, GIN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Azərbaycanın mədəniyyət dəyərlərinə əsaslanan samərəli nüvillərəns dialoqun təmin edilməsi üçün təhlillər aparılması	Təhsillər əsasında qurumlararası tədbirlər planının hazırlanması	Tədbirlər planına uyğun olaraq nüvillərəns dialoq üçün yeni, daha samərəli dialoq formatlarının qurulması və platformaların yarıdılması
8.1.3.4.	Yarıdıcı sərəfələrlə müasir rəqəmsal texnologiya biliciləri arasında əməkləşdirilməsi qurulması və yarıdıcı nəticələrinin sınırlanması, eləcə də təbliği üçün xüsusi ekosistemlərin yarıdılması	MəDn	RINN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2028	Ekosistemin formatı, iştirakçılar, iştirak meyarları ilə bağlı araşdırmaların aparılması və təkliflərin hazırlanması	İnnovativ yarıdıcıq məhsullarının rəqəbatdə davamlılığının artırılması məqsədilə mədəniyyət edilmiş müddət ərzində və real rejimə əsaslanan keçirilməsi üçün xüsusi tənzimləmə rejiminin ("regulatory sandbox") yarıdılması	Əməkləşdirilmənin qurulması, yarıdıcı sərəfələrin və müasir rəqəmsal texnologiya bilicilərinin mədəniyyət məhsullarının istehsalında iştirak payının artırılması
8.1.3.5.	Uşaqların, yaşlıların, aililiyi olan və digər həssas sosial kateqoriyalardan olan şəxslərin təhsilənin aşırtılması və yarıdıcı potensiallarının nümayiş etdirilməsi üçün inklüzivliyin təmin edilməsi şərtlə dayanıqlı tədbirlərin həyata keçirilməsi	MəDn	ƏGSSMN, ETN, AQUPIDK, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Tədbirlər planının hazırlanması	Tədbirlər planının icrası	Həssas sosial kateqoriyalardan olan şəxslərin mədəniyyət təhsilənin aşırtılması, inklüzivliyin təmin edilməsi
8.1.3.6.	Rəqəmsal və innovativ həllər təpviq yolu ilə mədəniyyət sahəsində göstəricilərin xidmətlərinin keyfiyyətinin artırılması, əlçatanlığın və inklüzivliyin təmin edilməsi	MəDn	RINN, DTA, "Kəpəşlər" DTMQJ, Şuşa Şəbəri DQJ, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Mədəniyyət sahəsində dövlət-özəl tərəfdaşlıq modelləri ilə bağlı layihələrin hazırlanması	Tədbirlər planının hazırlanması	Tədbirlər planının həyata aşırtılması, əlçatanlığın və inklüzivliyin təmin edilməsi
8.1.4. Mədəniyyət sahəsində maliyyələndirmənin optimallaşdırılması və investisiyaların təpviq							
8.1.4.1.	Mədəniyyət sahəsinin maliyyələndirilməsi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi	MəDn, MN	İN	2026–2028	Müvafiq vəziyyətin təhlili və beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi	Maliyyələndirmə mexanizmlərinin diversifikasiyasına dair təkliflərin hazırlanması	Mədəniyyət sahəsi üçün yeni maliyyə məhsullarının və əmlaklarının müəyyənəşdirilməsi
8.1.4.2.	Mədəniyyət sahəsində dövlət-özəl tərəfdaşlıq modellərindən istifadənin təmin edilməsi, o cümlədən mədəniyyət sahəsində xidmətlərin özəl tərəfdaş tərəfindən göstərilməsi ilə bağlı modellərin yarıdılması	MəDn, İN	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Mədəniyyət sahəsində dövlət-özəl tərəfdaşlıq modelləri ilə bağlı layihələrin hazırlanması	Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrinin icmasıyyata, o cümlədən investitorlara təqdim edilməsi	Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələrinin normalarının müəyyən edilməsi, Azərbaycanın özəl tərəfdaş tərəfindən göstərilən mədəniyyət xidmətlərinin sayının artırılması
8.1.5. Mədəniyyət sahəsində insan kapitalının inkişafı və kadr hazırlığın artırılması							
8.1.5.1.	Xaricə təhsil proqramları çərçivəsində mədəniyyət sahələri üzrə peşəkar kadrlar hazırlanması ilə bağlı tədbirlər görülməsi	MəDn	ETN, ƏGSSMN	2026–2030	Mədəniyyət sahələri üzrə xaricə təhsil proqramlarının müəyyən edilməsi	Xaricə təhsil proqramlarının sıyahısına mədəniyyət sahələri üzrə təhsil proqramlarının daxil edilməsinə dair təkliflərin hazırlanması və aidiiyyət üzrə təqdim edilməsi	Mədəniyyət sahəsində müasir əmək bazarının tələblərinə cavab verən yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin sayının artırılması
8.1.5.2. Mədəniyyət sahəsində təhsil pillələrini üzrə ixtisasların (ixtisaslaşmaların) təkmilləşdirilməsi							
8.1.5.3.	Mədəniyyət sahəsinə aid peşələr haqında peşə standartları əsasında peşə profilərinin hazırlanması	MəDn	ƏGSSMN, aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026	Mədəniyyət sahəsinə aid peşə standartlarının hazırlanması	Mədəniyyət sahəsinə aid peşə standartlarının hazırlanması	Mədəniyyət sahəsinə aid peşə standartlarının hazırlanması
8.1.5.4.	Mədəniyyət sahəsində çalşın peşələr üçün təlimlərin təşkili, həmin şəxslərin rəqəmsal bacarıqlarının artırılması	MəDn	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Təlimlərin normalarının müəyyənəşdirilməsi	Təlimlərin təqvil edilməsi	Mədəniyyət sahəsi üzrə ixtisaslaşdırılma keyfiyyətin və rəqəmsal bacarıqların artırılması
8.1.5.5.	Dövlət mədəniyyət müəssisələrinə ixtisas qəbul qaydalarının təkmilləşdirilməsi	NK, MəDn	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Normativ hüquqi bazanın təhlili, dövlət mədəniyyət müəssisələrinə ixtisas qəbul qaydaları ilə bağlı təkliflərin aidiiyyət üzrə təqdim edilməsi	Dövlət mədəniyyət müəssisələrinə ixtisas qəbul qaydaları ilə bağlı təkliflərin hazırlanması	Mədəniyyət sahəsində keyfiyyətin, gəffaf və strateji kadr siyasətinin formalaşdırılması
8.1.6. Mədəniyyət infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi							
8.1.6.1.	Mədəniyyət əmlakının yenidənəşdirilməsi, tənzimləşdirilməsi və siyahılarınin tərtib edilməsi	NK, MəDn, İN	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Mədəniyyət əmlakının yenidənəşdirilməsi, tənzimləşdirilməsi və siyahılarınin tərtib edilməsi	Mədəniyyət əmlakının yenidənəşdirilməsi, tənzimləşdirilməsi və siyahılarınin tərtib edilməsi	Mədəniyyət sahəsində infrastrukturunun yenilənməsi
8.1.6.2.	Dövlət-özəl tərəfdaşlıq layihələri, mədəniyyət təvəssülərinin fəaliyyətinin optimallaşdırılması və digər məhsulə bəsbəba innovativ, əlçatan və inklüziv çərçivədə mədəniyyət məhsullarının yarıdılması, habelə dövlət mülkiyyətində olan mədəniyyət təvəssülərinin fəaliyyətinin və coğrafi yerləşməsinin vahid yarıdılması əsaslanmaqla optimallaşdırılması ilə bağlı tədbirlər görülməsi	MəDn, İN	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Beynəlxalq təcrübənin araşdırılması və tədbirlər planının hazırlanması	Tədbirlər planının icra edilməsi	Mədəniyyət sahəsində idarəetmənin optimallaşdırılması, yarıdıcıq üçün innovativ, əlçatan və inklüziv ekosistemin yarıdılması
8.1.7. Mədəniyyət sahəsində rəqəmsal inkişaf və rəqəmsal mədəniyyətin formalaşdırılması							
8.1.7.1.	Rəqəmsal mədəniyyətin inkişafı üçün infrastrukturun təkmilləşdirilməsi, xidmətlərin rəqəmsallaşdırılması və digər rəqəmsal inkişafın təmin edilməsi	MəDn	İN, RINN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2027	Mədəniyyət sahəsində dövlət informasiya resurslarının "Hökumət buludu"na inteqrasiyası, kibernetikləşdirilməsi, xüsusi mədəni irsin kibernetikləşdirilməsinin təmin edilməsi	Mədəniyyət sahəsində dövlət informasiya resurslarının "Hökumət buludu"na inteqrasiyası, kibernetikləşdirilməsi, xüsusi mədəni irsin kibernetikləşdirilməsinin təmin edilməsi	Yeni texnologiyaların təpviq, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları infrastrukturunun gücləndirilməsi və aktualılığın təmin edilməsi, informasiya resurslarının təkmilləşdirilməsi, bu sahədə çalşınların ixtisaslaşdırılması
8.1.7.2.	Müli kino fondunun, dövlət televiziya və radio arxivlərinin tam rəqəmsallaşdırılması	MəDn	AvŞ, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Kəpəşlər, mədəniyyət və radio fəaliyyət planının müəyyən edilməsi	Müli kino fondunun, dövlət televiziya və radio arxivlərinin hər birinin ən 50 faizinin rəqəmsallaşdırılması	Müli kino fondunun, dövlət televiziya və radio arxivlərinin tam rəqəmsallaşdırılması
8.1.8. Müasir mədəniyyət kommunikasiya modellərinin təpviq							
8.1.8.1.	Mədəniyyət sahəsində dövlət informasiya resurslarının birləşdirilməsi və ya əlaqləndirilməsi, vahid kommunikasiya siyasətinin həyata keçirilməsi məqsədilə "e-culture" platformasının yarıdılmasının təmin edilməsi	MəDn	RINN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2027	"e-culture" platformasının yarıdılması	"e-culture" platformasının test edilməsi	"e-culture" platforması vasitəsilə mədəniyyətə əlçatanlığın və yarıdılıqda geniş iştirakçılığın təmin edilməsi
8.1.8.2.	Azərbaycan dövlətinin beynəlxalq imicinə, tarixinə və mədəniyyətinə qarşı aparılan mənfəli təbliğatın qarşısının alınması və neytrallaşdırılması məqsədilə qurumlararası birgə fəaliyyət planının hazırlanması və əlaqləndirilməsi şəkildə həyata keçirilməsi	NK	MəDn, XIN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Birgə fəaliyyət planının hazırlanması	Birgə fəaliyyət planının razılaşdırılması və təqvil edilməsi	Birgə fəaliyyət planının həyata keçirilməsi
8.1.8.3.	Mədəni irsin ixtisası rayonlar üzrə təbliği	MəDn, DTA	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	İxtisası rayonlarda yerləşən mədəni irsin təhlili	Hər bir ixtisası rayon üzrə mədəni irsin təbliği strategiyalarının hazırlanması	Mədəni irsin qorunmasının təşkili, müvafiq mədəniyyət təvəssülərinin, turizm məhsullarının yarıdılması yolu ilə mədəni irsin təbliği
8.1.8.4.	Mədəni irsin qorunmasının və bərpasının maliyyələndirilməsi sahəsində dövlət-özəl tərəfdaşlıq modelləri ilə bağlı samərəli kommunikasiya fəaliyyətinin aparılması	MəDn, DTA	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2027	Kommunikasiya planının hazırlanması	Kommunikasiya planının icrası	Bu sahədə beynəlxalq məlumatlandırmanın təmin edilməsi
8.1.8.5.	MYS sahəsində mövqə imkanlar bərsə davamlı kommunikasiyanın aparılması	MəDn	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Kommunikasiya planının hazırlanması	Kommunikasiya planının icrası	MYS sahəsində maliyyə imkanları bərsə davamlı icması və beynəlxalq məlumatlandırma-nin təmin edilməsi
8.1.8.6.	Uşaqlar və gənclər arasında mədəniyyətə bağlı imkanların və kommunikasiya modellərinin təbliği	MəDn	ETN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Tədbirlər planının hazırlanması	Tədbirlər planının razılaşdırılması və təqvil edilməsi	Tədbirlər planının həyata keçirilməsi
8.1.8.7.	Əhliyyəti olan şəxslərin mədəni tədbirlərdə iştirakı üçün əlçatanlığın təmin edilməsi	MəDn	ƏGSSMN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Mədəni tədbirlərlə bağlı əlaqləndirmə mexanizminin yarıdılması	Əhliyyəti olan şəxslərin mədəni tədbirlərdə iştirakı sisteminin qurulması	İnklüzivliyin təmin edilməsi
8.1.8.8.	Konsepsiyanın icrası bərsə samərəli kommunikasiyanın həyata keçirilməsi	MəDn	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Konsepsiyaya uyğun olaraq məhsulə, hədsərlər, məqsədlər, imkanlar, görülməli işlər və onların nəticələrinin hər bir üzrə məlumatların "e-culture" platformasına inteqrasiyası	Konsepsiyanın media və digər müasir vasitələrlə kommunikasiyası	Konsepsiyanın icrası bərsə məlumatlılığın təmin olunması
8.2. Azərbaycan dilinin inkişafı							
8.2.1. Azərbaycan dilinin rəylərinin artırılması məqsədilə sistemli fəaliyyətin həyata keçirilməsi							
8.2.1.1.	Azərbaycan ədəbi dilinin funksionallığının artırılması	MəDn	AMEA, ETN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Azərbaycan ədəbi dilinin funksionallığının artırılması ədəblərinin (bədi, elmi, publisistik, rəsmi-igüzər və əlaqəli) araşdırılması	Azərbaycan ədəbi dilinin ədəblərinin funksionallığının artırılması ilə bağlı fəaliyyətin həyata keçirilməsi	Ümumi təhsil müəssisələri üçün Azərbaycan dili dərslərində ədəbi dilin funksionallığına dair bilik və bacarıqların şagirdlərə sistemli şəkildə aşırtılması
8.2.1.2.	Azərbaycan dilinin tarixinə, məzmununa, mədəniyyətin inkişafındakı roluna dair sistemli elmi araşdırmaların genişləndirilməsi, nəticələrinin "e-culture" platformasında, nüfuzlu elmi jurnallarda, nəşrlərdə və digər mediada yayılması və icması şagirdlərə	MəDn	AMEA, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Müasir elmi araşdırma və tədqiqat metodlarının öyrənilməsi	Müasir elmi araşdırma və tədqiqat metodlarını təpviq edilməsi	Elmi araşdırmaların keyfiyyətinin artırılması, Azərbaycan dilinə dair elmi araşdırmaların sayının artırılması
8.2.1.3.	Azərbaycan dilində yeni, xüsusi elmi və publisistik əsərlərin yarıdılmasının, təbliğinin və əlçatanlığının təmin edilməsi	MəDn, ETN	AMEA, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2027	Yeni və xarici elmi və təhsil müəssisələri ilə dayanıqlı və sistemli əlaqələrin qurulması	Azərbaycan dilində keyfiyyətli elmi və publisistik əsərlər yarıdılmasının təpviq ilə bağlı tədbirlər həyata keçirilməsi	Azərbaycan dilində yarıdılan yeni əsərlərin beynəlxalq səviyyədə yayılması
8.2.1.4.	İctimai yerlərdə, mediada, rəqəmsal məhsullarda və digər sahələrdə Azərbaycan dilindən istifadənin genişləndirilməsi, bu məqsəddə məarifləndirmənin təpviq	MəDn, AMEA	digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Məarifləndirmə mexanizmlərinin araşdırılması	Azərbaycan dilindən istifadənin genişləndirilməsi və məarifləndirmənin təpviq	Azərbaycan dilindən geniş istifadənin təmin edilməsi
8.2.1.5.	Azərbaycan dilinin təpviq, Azərbaycan dili haqında normativ hüquqi aktlara, o cümlədən Azərbaycan dilinin normalarına əməl olunması sahəsində nəzarətin effektivliyinin artırılması	MəDn, AMEA	AİBND, ADRA, AvŞ, AMED, RINN, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Təhsillər aparılması, samərəli nəzarət mexanizmlərinin araşdırılması	Samərəli nəzarət mexanizmlərinin yarıdılması	Azərbaycan dilindən dazğın istifadənin təmin edilməsi
8.2.2. Azərbaycan dilinin inkişafı, təbliği və təpviq ilə bağlı fəaliyyətin gücləndirilməsi							
8.2.2.1.	Azərbaycan dilinin lüğət əhəmiyyətini zənginləşdirilməsi, Azərbaycan dili normalarının təkmilləşdirilməsi, Azərbaycan dili normalarının təpviq	NK, AMEA	MəDn, digər aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2028	Azərbaycan dilinin lüğət əhəmiyyətini zənginləşdirilməsi üsulları və metodların müəyyən edilməsi, Azərbaycan dili normalarının təpviq	Azərbaycan dili normalarının təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflərin hazırlanması və aidiiyyət üzrə təqvil olunması, Azərbaycan dilinin lüğət əhəmiyyətini zənginləşdirilməsi, dialektik, sənəcr və diaqram lüğətlərinin təkmilləşdirilməsi	İctimai məlumatlılığın təmin edilməsi
8.2.2.2.	Azərbaycan dilindən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının əsas dillərinə, türk dillərinə və həmin dillərdən Azərbaycan dilinə tərcümə lüğətlərinin hazırlanması və yayılması	MəDn, AMEA	aidiiyyət dövlət orqanları (qurumları)	2026–2030	Tərcümə lüğətlərinin hazırlanması	Tərcümə lüğətlərinin hazırlanması	Tərcümə lüğətlərinin əlçatan şəkildə yayılması

Qayıdışın akkordları

“Laçınlar yuvası”nda kinostudiya

“Hoqazfilm” kinostudiyası azadlığına qovuşmuş Laçın şəhərində gerçəkləşən, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun çoxsəhəli unikal yaradıcılıq məkanını layihəsidir. Dağlar qoynundakı gözəl şəhərdə inşa edilmiş 2 inzibati bina və 1 çəkiliş pavilyonundan ibarətdir. Müasir kinoteatr – “Laçinema” isə Qarabağın rəqəmsal incəsənət mərkəzi, sürətlə abadlaşan şəhərin ilk sənət səhnəsidir.

Xatırladaq ki, 2023-cü ilin avqustunda “Hoqazfilm”in mükəmməl çəkiliş pavilyonunun açılışında Prezident İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva iştirak edib, yaradıcı heyətə uğurlar diləyiblər. Adımı elə Laçının Hoqaz qayalıqlarından götürmüş layihənin əsas məqsədi regional audiovizual mərkəz kimi fəaliyyət göstərmək, bölgənin tarixini, işğaldan sonrakı dövrünün salnaməsini formalaşdırmaqdır.

İnşil Laçına səfərimiz zamanı studiyanın rəhbəri Amil Amalı görə bilmədik. Amma bir neçə ay sonra təsadüfən Bakıda tanış olduq. Kinorejissor – Azərbaycan Kinematografçılar İttifaqı idarə heyətinin üzvü, Azərbaycan Professional Rejissorlar Gildiyasının üzvü, “Hoqazfilm Creative Studio”nun həmtəsisçisi və direktorudur. Filmləri beynəlxalq festivallarda yüksək mükafatlar alıb. **Amil Amal yaradıcılıq planlarından həvəslə danışdı:**

– Prezident İlham Əliyevin xeyir-duası ilə Laçında fəaliyyətə başlamışıq. Hədəflərimiz bu layihə vasitəsilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur regionunun genişmiqyaslı təbiiyyət və təşviqat funksiyasını həyata keçirməkdir. Bura bədii və sənədli filmlərin çəkilişi ilə yanaşı, Qarabağdakı bütün mədəni-kültürvi tədbirlərin işıqlandırılmasını, Laçındakı yenidənqurma işlərinin çəkilişini həyata keçirmək, regional milli brendlərin və yer-

li məhsulların təşviqatını, teatr, ədəbiyyat, xüsusilə, kinematografiya sahəsində gənclər üçün nəzərdə tutulan yaradıcılıq emalatxanalarının, müsabiqələrin, eləcə də festival-ların, sərgilərin məhz bu pavilyonda keçirilməsi daxildir.

Bölgədə yerli peşəkarları ətrafına topla-

yan studiyanın maraqlı işlərindən biri əslən laçınlı olmuş, 1918-ci ildə Zabux dərəsində erməni generalı Andranikin dəstəsini mühasirəyə alaraq məhv etmiş xalq qəhrəmanı Sultan bəyin qardaşı, Azərbaycanın ilk hərbi naziri, Qarabağın general-qubernatoru Xosrov bəy Sultanova həsr edilən “Laçın, qubernator və mən” adlı filmdir. Müasir reportaj və klassik bədii estetikaların sintezi üzərində qurulan filmin ssenari müəllifi Şərif Ağayar, rolların ifaçıları isə 30 ilədək Vətən həsrəti ilə yaşamış laçınlı aktyorlar Səlimi Fərhad, Türkcay Cəfəri, Rauf Şahsuvarov, Sabir Rüstəmzadədir. Film Xosrov bəyin mübarizlik və liderlik keyfiyyətlərini izləyicilərə çatdıraraq onun yaşadığı dövrdəki siyasi-sosial mühit haqqında seyrçi təəvvürlərini genişləndirir.

Amil Amal ötən ilin noyabrında Bakıda beynəlxalq “Sinemobile” kinofestivalında münisiflər heyətinin üzvü olub və həmkarları ilə birlikdə qaliblərin obyektiv seçiminin reallaşmasına çalışıb. Hazırda “Hoqazfilm” MMC-nin Azərbaycan Respublikası Kino Agentliyinə təqdim etdiyi 3 layihədən biri – “Anılar və adamlar” adlı tammetrajlı filmin üzərində yaradıcılıq işi gedir.

Qeyd edək ki, bir müddət öncə 2-ci Şuşa Qlobal Media Forumun iştirakçıları, eləcə də hindistanlı prodüserlər yenidən qurulan Laçın şəhəri ilə, eyni zamanda, “Hoqazfilm”in layihələri ilə tanış olub və kinostudiyası ilə əməkdaşlığa maraq göstəriblər. Yaponiyanın Tokio Universitetinin Elm və Texnologiya üzrə Tədqiqat Mərkəzinin professoru, “Review” jurnalının baş redaktoru Norito Kunisue də “Hoqazfilm” haqqında reportaj hazırlayıb. Azərbaycanda akkreditə olunan diplomatik korpus heyəti də Laçına səfəri zamanı dağlar diyarının kinostudiyası ilə tanışlıqdan məmnun qalıb.

Ötən yay isə “Laçın – MDB-nin mədəniyyət paytaxtı 2025” çərçivəsində tanınmış ziyalılar – AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli, AKI-nin sədri, Xalq artisti Rəsim Balayev, Mətbuat Şurasının sədri Rəşad Məcid və Əməkdar incəsənət xadimi Baba Vəziroğlu “Hoqazfilm”də olub, kollektivlə yaradıcılıq söhbətləri aparıblar.

Amil Amal söhbətimiz zamanı dedi ki, bu il də bir sıra vacib kino layihələrini həyata keçirəcəklər. İşğaldan azad edilmiş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrinin mədəni həyatını dolğunlaşdırma və diqqətləyi işləri ilə fərqlənən “Hoqazfilm”in yaradıcı heyətinə yeni sənət uğurları arzulayıırıq.

Əli NƏCƏFXANLI
XQ

Sınıq könüllərə dayaq olan məşğulluq

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin tabeliyində Dövlət Məşğulluq Agentliyi tərəfindən görmə məhdudiyyətli şəxslərin məşğulluğuna dəstək məqsədilə növbəti peşə hazırlıq kursuna başlanıb.

Bu barədə agentliyin ictimaiyyətə əlaqələr və kommunikasiya şöbəindən bildirilib. Kurs qurumun Bərdədə yerləşən Qarabağ Peşə Hazırlıq Mərkəzində Qarabağ “DOST Evi” filiali ilə birgə İnkübev Qarabağ əsasında kompüter operatoru peşəsi üzrə təşkil olunub. Görmə məhdudiyyətli bir qrup şəxs cəlb edildiyi kursda müdavimlərə xüsusi proqram əsasında rəqəmsal bacarıqlar öyrədilib.

Qeyd edilən şəxslərin məşğulluq imkanlarının genişləndirilməsinə və cəmiyyətə daha fəal inteqrasiyasına xidmət edən peşə kursunun müddəti bir aydır. Tədris prosesini

uğurla başa vuran müdavimlərə sertifikatlar veriləcək və onların müvafiq sahə üzrə işlə

təmin olunmalarına dəstək göstəriləcək.

XQ

Hər el-obanın özəl xüsusiyyətləri olur. Məsələn, Göyçə mahalının Nərimanlı kəndi digər fərqli cəhətləri ilə bərabər, 170 həkimin ata yurdu olması ilə öyünə bilər. Bu baxımdan Yardımlı rayonunun Bozayran kəndi də seçilən məkanlardandır. Viləş çayının sağ sahilində yerləşən və 2 mindən az əhalisi olan bu kəndin 40-a qədər övladı ali tibb təhsili alaraq şəərəli həkim peşəsinə yiyələnib.

Qeyd edək ki, qonşu Cəlilabadda da eyniadlı kənd var və oxşar cəhətlər çoxdur, amma Yardımlının Bozayranı məhz yüksək təhsilli həkimlərinin sayı ilə fərqlənir. Maraqlıdır ki, ucaq aqrar rayon olan Yardımlının bu kəndində tibb sahəsinə maraq haradan qaynaqlanıb? Bu sualla bağlı sorğularımıza bitkin bir cavab ala bilməsək də, bəzi nüansları öyrəndik. Həmsöhbətlərimiz dedilər ki, bu, bəlkə də ötən əsrdə ərazidə bəzi xəstəliklərin artması, amma müalicə üçün imkanın olmaması ilə əlaqədər olub. Bu üzədən kənd məktəbinin 1–2 məzunu həkim olub el-obanın sağlamlığı keşiyində durmaq istəyib. Beləcə, qonum-qonşunun uşaqları da bir-birinin bəhəsinə ali təhsilli ağılatılı olmağı qərara alıblar.

Səbəb-nəticə əlaqəsinə aid edilə bilən bir fakt da maraqlıdır. Ağsaqqallardan eşitdiyimizə görə, 1943-cü ildə Azərbaycan rəhbəri Mircəfər Bağirov Yardımlıda olarkən oraya təyinatla gəlmiş və xəstəxanada tibb bacısı işləyən bir xanım – Yeva Vasilyeva qeyri-adi cəsarət göstərərək deyib ki, burada camaatın sağlamlığını qorumağa gəlmişəm, amma kiryədə qalıram. Həm aldığı maaşın çox hissəsi kirayə puluna gedir, həm də özgə evidir

deyə, təzyiq ölçdülməyə, iynə vurdurmağa gələnlərə kömək edə bilmirəm. M.Bağirov tibb bacısının dərhal evlə təmin olunmasına göstəriş verib. Adı bir ağılatılıya olan bu hörmət örnəyi də gənc bozayranlıların tibb sənətinə seçməsinə müəyyən rol oynayıb. Ağsaqlı terapevt-rentgenoloq Bağlı Şabiyev uzun illər doğma rayonda işləmiş ən yaxşı həkimlərdəndir. Neçə il öncə onun dediyi sözləri xatırlayırıq: “Bizim Bozayran ziyalıları, o cümlədən həkimlər kəndidir. Təsəvvür edin ki, 2 mindən az əhalisi olan bu kəndin 35 nəfər yetirməsi həkimdir. Əlbəttə, fəxr oluna-sı həldir. Həmişə gəncləri bu gözəl ənənəni davam etdirməyə çağırıram”.

Qeyd edək ki, Bozayranda Şabiyevlərin 5 nəmüyəndəsi ömrünü həkimliyə həsr

edib. Bağlı həkimin qardaşı İdris, oğulları – mərhum Mütəllib və Aqil, eləcə də Gülləli, Səttar, Mirzəgə Şabiyevlər bu sənəti seçiblər. Yeri gəlmişkən, kənddə belə sülalələr az deyil: Babək, Vidadi, Sabit, Həmid Əzimovlar, Firdovsi, Bəxtiyar, Afif, Mehman Abbasovlar, Davud, Vəli, Maqsum Qurbanovlar və başqaları. Özü də respublikanın müxtəlif şəhər və rayonlarında işləyərək, ad-san, hörmət-izzət qazanıblar.

Taleyini Sumqayıtla bağlamış Firdovsi Abbasovu 40 ildir ki, tanıyıram. Uzun illər Uşaq Xəstəxanasında şöbə müdiri vəzifəsində çalışıb. Əməkdar həkimdir. Övladlarımızın, nəvələrimizin müayinə və müalicəsinə həmişə ona ürəkə etibar etmişik. Hec vaxt bizi zənnimizdə yarılmayıb. İndi pensiyada

olsa da, yenə uşaqların sağlamlığı keşiyində layiqincə dayanır.

Vidadi Əzimov Hippokrat andı içmiş 3 qardaşdan biridir. Azərbaycan Tibb Universitetinin müalicə və profilaktika fakültəsini bitirib. Sonra Respublika Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun cərrahiyyə fakültəsində kurs, Musa Nəgiyev adına Təcili Tibbi Yardım Xəstəxanasında internatura keçərək, cərrah ixtisasına yiyələnib. Bir neçə il Ankarada çalışaraq, müasir endoskopik-laparoskopik cərrahi əməliyyatları üzrə ixtisaslaşmış. 2005-ci ildən bu günədək Sumqayıtdakı “Real Tibb Mərkəzi”ndə fəaliyyətini davam etdirir, uzun müddət baş həkim olub. 3300-dən çox uşğurlu əməliyyat keçirib.

Hazırda Xızı rayonunda həkim-cərrah

peşəsində çalışan Babək Əzimli 1959-cu ilin yanvarında rayon Bozayran kəndində anadan olub. Həkimliyinin ilk 8 ili doğma rayonu Yardımlıda – Rayon Mərkəzi Xəstəxanasında keçib. Sonra düz 35 il Sumqayıtda, 1 nömrəli Şəhər Xəstəxanasında çalışıb və bacarıqlı cərrah kimi tanınıb. Peşəsinə olan sevgisi hər gün uzun məsafə qət edərkən Xızıya gətməsini əsas stimuldur...

*

Ötən ay Tibbi Ərazi Bölmələri İdarəetmə Birliyinin 7-ci ildönümü münasibətilə Yardımlı Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təşkilatlığı ilə “Doğma Torpağa Dəstək: Yardımlı Həkimlərinin Qurultayı” adlı maraqlı konfrans keçirilib. Dağılıq bölgələrdə səhiyyənin inkişafı, kadr potensialının qorunub saxlanması və vətəndaş cəmiyyətinin səhiyyə idarəetməsindəki rolu ətrafı müzakirə olunub. Tədbir rayonu təmsil edən təbirlərin peşəkar birliyi ruhunda keçib, orada Bozayrandan çıxmış həkimlər xüsusilə fərqləniblər.

Bozayranlı təbib dostlarımızla hər görüşəndə zərərətlə soruşuram: “Kəndiniz nə qədər həkim “istehsal” edib?”. Fəxrli cavab verirlər. Bu dəfə isə onu da öyrəndim ki, kənd məktəbinin gəncləri arasında da ənənəyə sadiqat nümayiş etdirirlər. Hazırda Vəli Qurbanlı, Emin Məcidli, Rafik Həsənlı, Şəhram Manafov, Aynur Abdullova və Polad Hadizadə Azərbaycan Tibb Universitetində oxuyur və şəərəli sənətin inceliklərini öyrənirlər.

İnanırıq ki, bozayranlı tələbə-həkimlər də peşəkar sirlərində dərinlən yiyələncək və yüksək bilikli mütəxəssislər kimi tanınacaqlar. Axı, qarşılarında gözəl nümunə var.

Ə.NƏCƏFXANLI
XQ

İsmayılı torpağının min bir bərəkəti

Qar bərəkət gətirər, deyirlər. İsmayılıya yağan qar da bu yerlərə nəinki bərəkət, sevinc, xoş əhvali-ruhiyyə də gətirib. Rayon Aqrar İnkişaf Mərkəzinin direktoru Rövşən Yahyayevlə söhbətə də barlı-bərəkətli İsmayılının bu günündən başladıq. O, iqtisadiyyatın əsasını təşkil edən kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalını xüsusi vurğuladı. Bildirdi ki, kənd təsərrüfatı əsasən bitkiçilik və heyvandarlıq sahələrində: bitkiçilik sahəsi taxılçılıq, kartofçuluq, tərəvəzçilik, meyvəçilik, üzümçülük, yem bitkiləri istehsal sahələrində, heyvandarlıq sahəsi isə maldarlıq, qoyunçuluq, quşçuluq və arıçılıq sahələrindən təşkil olunub.

Öyrənirəm ki, 2026-cı ilin məhsulu üçün 2025-ci ilin payızında 31 min 598 hektarda payızlıq şum çıxarılıb, 18 min 726 hektarda buğda, 11 min 35 hektarda isə don üçün arpa olmaqla 29 min 761 hektar sahədə payızlıq taxıl səpini aparılıb.

Səpin zamanı yüksəkproduksiya və rayonlaşdırılmış toxum sortlarından istifadə edilməklə 3 min 925 ton buğda, 1687 ton arpa toxumu və səpini birlikdə 2,2 min tona yaxın şumaltı mineral gübrələr tətbiq edilib.

Hesabat dövründə kənd təsərrüfatı texnikalarının istismarına nəzərlə bağlı müvafiq tədbirlər görüldü və 720 kənd təsərrüfatı texnikası texniki baxışdan keçirilib.

İl ərzində Aqrar Xidmətlər Agentliyin müvafiq laboratoriyası tərəfindən 273 hüquqi və fiziki şəxslərə məxsus 6399 hektar torpaq sahəsindən 1768 torpaq nümunəsi götürülərək aqrokimyəvi analiz üçün laboratoriyaya göndərilib.

Yazlıq bitkilər əkən fermerin müvafiq sənədləri Elektron Kənd Təsərrüfatı İnformasiya Sistemində daxil edilib, sənədlərə dair məlumatlar yoxlanılaraq subsidiya ödənilməsi üçün təsdiq olunub. Subsidiya ödənişi ilə bağlı 392 fermerin 722 hektar payızlıq, 85 fermerin isə 950 hektar yazlıq əkinləri monitorinq olub. Monitorinqlərin nəticələri diqqətlə nəzərdən keçirilib. Bu barədə fermerlərə ətraflı məlumat verilib. Nəticədə, 7800 hektar sahədə kimyəvi mübarizə işləri həyata keçirilib. 27850 hektar əkin sahəsinə yemləmə gübrəsi verilib, 25400 hektar sahədə isə əlaq otlarına qarşı kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirilib.

Salamat qalmış 20120 hektar buğda sahəsinin hər hektarından orta hesabla 31.2 sentner olmaqla 62 min 775 ton buğda məhsulu, don üçün biçilən 9 min 840 hektar sahənin hər hektarından 30 sentner olmaqla 29 min 520 ton arpa məhsulu əldə olunub. Məhsuldarlıq ötən illə müqayisədə 0,2 sentner artıqdır.

Rayonda fəaliyyət göstərən toxumçuluq təsərrüfatlarına məxsus 388 hektar əkin sahəsində aporabasiya işləri aparılıb, bundan 133.5

hektar sahənin toxumluğa yaramadığı aşkar olunaraq çıxışa edilib.

Hazırda 2026-cı ilin məhsulu üçün subsidiya ödənişi ilə əlaqədar fermerlərdən boyan qəbuluna başlanmışdır və müvafəqiyatla davam etdirilir. Hazırda 5600 fermerin 24 min hektar torpaqda aparılmış əkinlərə aid 14 min əkin boyanı qəbul edilib EKTİS-ə işlənmişdir. Əkin boyanlarının qəbulu başa çatmışdır.

Keçən il 1141 hektar sahədə kartof və tərəvəz əkilmişdir. İl ərzində 5022 ton tərəvəz, 9045 ton kartof məhsulu istehsal olunub, məhsul yığıcı uğurla başa çatıb. 961 hektar üzüm bağından 2612 ton məhsul götürülüb. 3952 hektar meyvə bağından isə 10160 ton meyvə istehsal olunub ki, bu da keçən ildəkindən 195 ton çoxdur.

Mal-qaranın cins tərkibinin yaxşılaşdırılması istiqamətində hesabat dövründə 5493 baş ıribuynuzlu heyvanda süni mayalanma aparılmış və 2489 baş sağlam cins buzov alınmışdır. Alınmış cins buzova görə fermerə subsidiya ödənilməsi üçün müvafiq sənədlər Elektron Kənd Təsərrüfatı İnformasiya Sistemində daxil edilmişdir.

2025-ci il ərzində rayonda 5 min 468 ton diri çəkiddə ət, 36 min 728 ton süd, 10 min 723 min ədəd yumurta, 303 ton yun, 184 kiloqram barama, 101 ton bal istehsal olunub.

Sevindirici haldır ki, mövcud 961.1 hektar üzüm, 3 min 959 hektar meyvə və giləmeyvə bağlarında artıq quru budama və bağlama, eləcə də digər aqrotehnik tədbirlər vaxtında və düzgün aparılıb. Rayonda ənənəvi istehsal sahələrindən olan meyvəçiliyin və tərəvəzçiliyin inkişafı da daim diqqət mərkəzində saxlanıb. Yeni intensiv meyvə bağlarının salınması da diqqət mərkəzindədir və bununla əlaqədar mütəxəssislər ərazilərdə olub, bağın salınması və gələcəkdə onlara qulluq qaydaları ilə bağlı fermerlərə müvafiq tövsiyələr verilib.

İlqar HƏSƏNOV,
XQ-nin bölgə müxbiri

İsmayılı rayonu

(əvvəli qəzetimizin 6, 9 və 13 yanvar 2026-cı il tarixli saylarında)

Samoyloviçin məruzəsində türko-logiya elminin inkişafında metodoloji dönüş nöqtəsi təsvir edilir. O, ilk cüm-lələrindən aydın şəkildə bildirir ki, türk xalqlarının öyrənilməsi artıq tək tədqiqatçıların deyil, kollektivlərin işi olmalıdır. Bu fikir, əslində, türkoloji araşdırmaların “romantik fərdi mərhələdən” çıxaraq, sistemli mərhələyə keçməsi deməkdir. Burada hədəf yalnız dilin təsviri deyil, həm də tarixi-etnoqrafik xəritənin çoxmeyarlı şəkildə yenidən qurulmasıdır. Samoy-loviç məruzəsində metodoloji baxı-mdan coğrafi xəritə üzrə izah prinsipini əsas seçir. Bu, dilin yalnız fonetika və qrammatika faktı olmadığını, həm də ərazi, mədəniyyət, tarix və miqrasiya ilə sıx bağlı struktur olduğunu göstə-rir.

O qeyd edir ki, yakutlar mərkəzdən uzaq yaşayırlar, lakin dilləri işlək türk dillərindən biridir. Betlinqin “Yakut qrammatikası”nın nümunə olaraq çəkilməsi türkoqoloqların elmi planlaşdırmada bəzən coğrafi yaxınlığa yox, elmi təşəbbüsün gücünə söykəndiyini göstə-rir. Yakut dilinin öyrənilməsi, eyni zamanda, dilin öz içindən öyrənilməsi prinsipini do-ğurur. Samoyloviç bildirir ki, yakutların öz aralarında yetişən tədqiqatçılar ortaya çıxıb. Bu, türk dillərinin gələcək perspektivi üçün əsas signal olduğunu deyir. Onun qənaətinə görə, dil yalnız xaricdən deyil, daxildən araşdırılmalıdır. Bu baxımdan, Yenisey–Altay zolağında kiçik xalqlar nəzərdən qaçıb. Sağay, kaçin, abakan türkləri, soyotlar, qaraqaşlar – hər biri türk dillərinin yaşadığı tarixi qatların “kiçik, lakin strateji” element-ləridir. 400 nəfərlik qaraqaşların belə qeyd olunması türkoloji tədqiqatların “həmə yox, sistemə” önəm verdiyini göstərir.

Samoyloviç burada iki məsələni xüsusi vurğulayır:

1. Nəhəng türk dünyası içində “mikroet-noslarnı” qorunması.

2. Türk dil ailəsinin qədim qatlarına en-mək imkanı.

O, Orta Asiya xəttini keçmiş türk mədə-niyyət mərkəzlərinə böyük kimi qiymətlən-dirir. Malovun məruzəsi iki paralellə qurur: “Sarı uyğurların dili həm qədim, həm də qarışıq təsirlərin daşıyıcısıdır”. Samoyloviç xəritədə onların mövqeyini göstərməklə, türk dillərinin Çin – Tibet – Hind mədəni sistemləri ilə təmas zonasında necə dəyişdi-yini görməyə imkan yaradır. Barabin, Tobol tatarları, qazaxlar ilə əlaqədar Rodlovun bu sahədəki işlərini xatırladaraq, türkologiyanı, sadəcə, dilçilik deyil, həmçinin etnoqrafik faktların sistemləşdirilməsi kimi dəyərləndir-ri və qeyd edir ki, bu xalqlar geniş Avrasiya çöl mədəniyyətinin müxtəlif transformasiya mərhələlərini əks etdirir. Qırğızlar, “Manas” və tarixi yaddaşın dil vasitəsilə qorunması – Macar səyyahının topladığı qırğız materia-lları Samoyloviçin diqqətini cəkkən məqam-lardan biridir. Ən önəmli detal: “Manas”ın yalnız türkoqoloqların deyil, digər elm sahə-ləri üzrə tədqiqat apararı mütəxəssislərin də diqqətini cəkkəməsidir. – Bu fikir “Manas”ın antropologiya, mifologiya, mədəni yaddaş və hətta siyasi tarix üçün xəzinə olduğunu göstərir.

Samoyloviç göstərir ki, qarışıq etnoq-rafik mühitin yaratdığı dil qatları – XVI əsrdən başlayaraq özbəklər əhalinin sıx yerləşdiyi ərazidə həm İran, həm türk mənşəli icmalarla yanaşı yaşayırdılar. Bu qarı-şık müht özbək dilinin ən mürəkkəb türk dillərindən birinə çevrilməsinə səbəb olub. Analitik xətt budur: sıx məskunlaşmış ərazi dili homogenləşdirmir, əksinə, çoxdialektli və çoxmədəniyyətli sistem yaradır. Bu fikir müasir özbək dilinin niyə bu qədər müxtəlif ləhcələrə bölündüyünü izah edir. Samoylo-viç uyğur yazırları ilə sübut olunan qədim dil formaları ilə müasir uyğur ləhcələri arasında kəskin fərqə önəm verir. Bu fərq əsrlər boyu Çin mədəniyyəti, buddizm, islamə keçid, miqrasiyalar və tərcümə ədəbiyyatının dilə gətirdiyi dəyişikliklər ilə müşayiət olunub. Sərhədlərin dili formalaşdırdığı regionda – Amudərya sahillərindəki türkmən tayfaları-nın dili İran zonası ilə təmas, Əfqanıstanla sərhəd, Xəzər istiqaməti kimi üç mədəniyyət əhatəsində formalaşır. Türkmən ləh-cələrinin az öyrənilməsi Samoyloviçin fik-rincə, türkologiya sahəsindəki boşluqlardan biridir. Ural–Volqa xətti və şimal-qərb türklərinin monzərəsi – başqırlar, Kazan tatar-ları, mişarlar, noqaylar, çuvaşlar – bunların hamısı türk dillərinin ən mürəkkəb qolu olan “Volqa–Kama arealı”nı təşkil edir.

Samoyloviç xüsusi olaraq vurğulayır ki, bu bölgə elmə ən yaxın, lakin ən az öyrə-nilmiş ərazilərdən biridir. Çuvaş dili üçün Aşmarinin topladığı materialların lüğət şək-linə salınmaması isə türkologiya elmi üçün böyük itki kimi qeyd olunur. Samoyloviçin cənub istiqaməti: Azərbaycan, İran türkləri, Xorasan haqqında dediyi əsas məqam bu-dur: burada türk dili siyasi sərhədləri aşır və geniş etnik məkandə yaşayır. Bu, Azərbyay-cın türkcəsini geosiyasi kontekst daxilində görməyin elmi əsasını qoyur.

Samoyloviçin məruzəsinin sonunda kon-kret elmi strategiya təklif edir:

1. Hər respublikada dialektoloji mərkəz-lər yaradılmalıdır.

2. Hər ləhcə tədqiqatına deyil, qonşu dil-lərlə qarşılıqlı təsirdə öyrənilməlidir.

3. Türk dillərinin gələcəyi yerli tədqiqat-çıların yetişməsi ilə təmin olunmalıdır.

Bu, türkologiyanın yalnız keçmişə araş-dırmaq yox, həm də gələcək institutlaşma-sını təmin etmək məqsədilə söylənmış ən sistemli çağırışlardan biridir.

Rus qafqazşünas-etnoqraf və folklor-

şünas Qriqori Filipoviç Çursin “Qafqaz türklərinin etnoqrafik öyrənilməsində yaxın vəzifələr” mövzusu üzrə etdiyi məruzəsində Qafqazda yaşayan türk xalqlarının sistem-li və planlı şəkildə öyrənilməsi məsələsinə toxunur. O, Qafqazın qədim zamanlardan dünyanın müxtəlif tərkibə malik və çoxdill-i bölgə olduğunu qeyd edir: “Burada, çox böyük olmayan bir ərazidə 50-yə yaxın müxtəlif dillərdə danışan, mədəni inkişafın ən müxtəlif mərhələlərində olan xalqlar

məskunlaşmışdır. Bu müxtəlif xalqlar ara-sında türk dilləri ilə birləşən bir qrup sa-ynə, iqtisadi və siyasi əhəmiyyətinə görə əhalini ağışuna almış Qafqazdan konarlar – Zaqaqəziya Federasiyası, Şimali Qafqaza qədər yayılmışdır.

Bizə 10 müxtəlif türk xalqı məlumdur ki, onlardan 5-i Şimali Qafqazda, 5-i Zaqaqəziyadan konarda yerləşir. 1,5 milyon nəfəri əhatə edən Azərbaycan türkləri həmin əhali-nin əsas hissəsini təşkil edir. Qafqaz türkləri arasında, xüsusilə Şimali Qafqazda müxtəlif mədəni inkişaf mərhələsində olan 5 xalqı-mız: qumuqlar, noqaylar, qaraçaylar, balkar-lar və türkmənlər var. Qafqazda Azərbaycan türklərindən başqa kiçik xalqlarımız da var; bunlardan bəzisi Azərbaycan türkləri ilə qarı-şmış, bəzisi isə ayrı yaşayır – Abxaziyada (osmanlılar), Acarıstanda (acarlar), az sayda türkmənlər, şahsevənlər.

Çursin qeyd edir ki, Qafqazda müxtəlif türk xalqlarının məişətinə, həyat tərzinə öte-ri nəzər saldıqda belə, bir mədəniyyətdən di-gər mədəniyyətə keçid formasını müşahidə etmiş olarıq – adət-ənənə, məişət və dünyə-görüşünə görə bir qrup xalq yafəs xalqlarına daha çox yaxındır, digər qrup ilə birləşdirən elementlər var, bəzi qruplarda isə tamamilə yoxdur. Hər şeydən əvvəl, təsərrüfat məişə-tinə nəzər saldıqda Qafqaz türkləri arasında bəzi xalqların Orta Asiya türklərinə (noqay, türkmən və b.) məxsus ilkin köçəri həyat tərzini və maldarlığı qoruyub saxladığıları-nı şahidi oluruq. Həmçinin Zaqaqəziyada-ki Azərbaycan türkləri arasında da köçəri qruplar olmuşdur.

Şimali Qafqaz türklərində ekzoqam ev-lilik sistemi mövcuddur: bir tayfa üzvləri yaxın keçmişə qədər öz aralarında evlən-məyiylər. Azərbaycan türklərində isə əksinə, daha çox endoqam evlilik müşahidə olunur, yəni yaxın qohumlar arasında evlilik baş verir. Üstünlük digər tayfa üzvlünə yox, qohuma verilir. Dini baxış, adət-ənənə və inanclar sahəsində də Şimali Qafqaz türklə-ri: qaraçaylar, balkarlar, qışman noqaylar ilə Cənubi və Şərqi Qafqaz türkləri qumuqlar və Azərbaycan türkləri arasında böyük fərqlər mövcuddur. Qaraçaylar və balkarlarda yafəs xalqlarına bənzər bir sıra dini inanclarla rast gəlinir. Bizdə abxazlar və svanların tanrı-larına oxşar bir sıra tanrı mövcuddur. Ov tanrısı Balkarlarda və Abxazda vardır; bu, osetinlərdəki Absati və svanlardakı Absad ov tanrısına uyğundur. Bundan başqa, digər tanrıların qalıqları və ya əks-sədəlləri möv-cuddur, məsələn, qaraçaylar və balkarlarda ildırım tanrısı Çaba, abxazlar və osetinlərdə isə bu tanrıların zəif xatirəsi saxlanır. Azərbyay-cın türklərində və qumuqlarda isə bu cür tanrıların mövcud deyil. Təəssüf ki, Qafqaz türklərinin etnoqrafik tədqiqi hələ də tam şəkildə təşkil olunmayıb.

Bələ ki, tədqiqatçılar əsasən yerli xalq-lar, daha doğrusu, yafəs ailəsinə mənsub xalqlara maraq göstərmişlər. Qafqaz ərazi-sində sonralar məskunlaşmış türk xalqları bir qədər kölgədə qalmışlar və onlar barədə elmi ədəbiyyat məhduud sayıdır. Hazırda etnoqrafiya sahəsində ən ciddi tədqiqat işi, demək olar ki, yalnız qaraçaylara aid olmuşdur. Buna baxmayaraq, Qafqaz türklərinin dilləri, məişət və adət-ənənələri, dünyəgö-rüşləri yafəs ailəsinə mənsub xalqlardan az maraq doğumr.

Çursin məruzəsinin sonunda qeyd edir: “Əlbəttə, əvvəlcə Qafqaz türklərinin etnoq-rafik tədqiqi məsələlərinə dair inidiyaqəd görülmüş işləri müəyyənləşdirmək, daha sonra bu materialları toplayıb nəşr etmək lazımdır, çünki onlardan istifadə etmək çə-tinləşir. Qafqaz türklərinin etnoqrafiyasını, ümumiyyətlə, etnologiyasını sistemli və

planlı şəkildə öyrənmək üçün Türkologiya İnstitutu qurmaq türk xalqlarının tədqiqi işinə güclü təkan verərdi.

Çursinin məruzəsi Qafqaz türklərinin etnoqrafik araşdırılmasında sistemli yanaş-manın zəruriliyini önə çıxarır. O, Qafqazın qədim zamanlardan çoxdillli və çoxmədə-niyyətli region olduğunu vurğulayır. 50-yə yaxın dilin mövcudluğu bu bölgənin mədə-niyyət və dil zənginliyini göstərir:

türkmənlər və azərbaycanlılar təsviri sənəti ornament baxımından qeyri-adi zənginli-yi ilə heyərlənəndirir. Mən, həmçinin türk dünyasının digər bir qrupunu da qeyd et-məliyəm: başqırd, mişar və Kazan tatarla-rı uzun müddət digər ənənə və yaradıcılıq konsepsiyasının təsiri altında qalmışdır. Bu iki qrupu çıxsaq, qarşımızda həm gündəlik həyatda, həm digər xüsusiyyətlərində qədim ənənə və əlamətləri qoruyub saxlayan köklü türk dünyası qalır. Qazax, qırğız, Altay türklə-rinə nəzər saldıqda, son dərəcə yekincis olan xarakterik baza görmüş oluruq. Lakin ornament formalarını təhlil edərkən – “Inkişaf etmiş və müxtəlif birləşmələr şəklin-də təqdim olunan bu və ya digər ornament motivinin əsasında hansı süjetlər dayanır? – sualına cavab verəcək ilkin mənbəyə çatə bilmirik”.

Müllerin məruzəsi türk xalqlarının təs-vari sənəti və ornament mədəniyyətini əhatə edir. O, tədqiqatların mədəniyyətin hərtərəf-li öyrənilməsi baxımından əhəmiyyətini vurğulayır və ornamental sənətin təhlilini 2 mərhələdə izah edir:

1. Təsviri sənət və ornamentin əhəmiy-yəti.

Müller bildirir ki, türk xalqlarının mədə-niyyət ornament motivləri və təsviri sənət vasitəsilə özünü göstərir. Burada iki əsas qrup fərqlənir: inkişaf etmiş xalqlar – özbək, türkmən və azərbaycanlılar (ornament zənginliyi ilə seçilir); digər təsir altında qal-mış və formalaşmış türk xalqları: başqırd, mişar, Kazan tatarları.

b) Qədim və arxaik ornament formaları.

Müller qədim türk ornamentlərini qara-noqaylar (Şimali Qafqaz) vasitəsilə qorun-muş nümunələr kimi qiymətləndirir. Azər-baycan və Dağıstan ornamentləri isə arxaik formaları saxlayır, lakin bəzi təsirləri fars mədəniyyəti ilə izah olunur. Azərbaycan or-namentləri yaradıcı proses nəticəsində fərqli formalar almışdır, fars təsiri yoxdur. Çərkəz, kabardin, çeçen, dağlıq türklər → köçəri türk ornamentlərini qoruyur. Bu, regionlar üzrə ornamentlərin qorunması və dəyişmə-sini aydın göstərir.

Müller qeyd edir ki, ornament motiv-lərinin əsasında duran süjetləri araşdırmaq üçün ilkin mənbələri əldə etmək çətindir. O, tədqiqatın əhatəliliyi və mənbələrin məh-dudluğu məsələsini ortaya qoyur:

1. Türk xalqlarının ornament mədəni-yəti təsviri sənət və folklor vasitəsilə öyrə-nilməlidir.

2. Qədim və köçəri ornament forma-larını regionlar üzrə müqayisəli tədqiqi aparılmalıdır.

3. Gələcək araşdırmalar ornament mo-tivlərinin mənşəyi və inkişaf trayektoriyası-nı müəyyən etməlidir.

Müllerin məruzəsindən aydın olur ki, or-namentlərin tədqiq edilməsi türk mədəni-yətinin strukturunu və tarixi inkişafını elmi baxımdan öyrənmək üçün bir aqardır.

Ömərov “Türk dillərinin öyrənilməsi metodları” mövzusunda məruzə edir: “İn-diyyə kimi türk dilləri şərqşünas-türkoqoloqlar tərəfindən araşdırılmışdır. Bu tədqiqatçılar türk olmadıqları üçün, türk dilinin incəlik-lərinə bəla bilmədiklərindən çatışmazlıqlar yaranmışdır”. Ömərov məruzəsində bəzi türk xalqlarının ədəbi dilinin olmamasını, bəzi xalqların isə ədəbi dilinin yenidə for-malaşmağa başladığını xüsusi vurğulamış-dır.

O, alimlər tərəfindən morfologiya nəzərə alınmadan, sırf fonetik prinsiplərə əsasən aparılmış dil təsnifatlarının dəfərlə təhqid edildiyini nəzərə çatırmış və ədəbi dilin yaradılması üçün morfologiya və sintaksisin əhəmiyyət daşıdığını demişdir.

Ömərov türk dillərinin öyrənilməsi metodlarını araşdırır və xüsusilə tədqiqat yanaşmalarındakı problemləri vurğulayır. Qeyd edir ki, indiyyə qədər türk dilləri əsasən şərqşünas-türkoqoloqlar tərəfindən öyrənilib, lakin bu tədqiqatçılar türk olmadıqları üçün dilin incəliklərinə varmaqda çətinlik çə-kiblər. Nəticədə, tədqiqatlarda çatışmazlıqlar və natamam təsnifat yaranıb. Bəzi türk xalqlarının ədəbi dili yoxdur, bəzilərinde isə ədəbi dil yenidə formalaşmağa başlayır. Öv-vəlki tədqiqatlarda morfologiya nəzərə alın-madan, yalnız fonetik prinsiplərə əsaslanan dil təsnifatları aparılmışdır. O vurğulayır ki, ədəbi dilin yaradılmasında morfologiya və sintaksis əsas rol oynayır, yalnız fonetik ya-naşma yetərli deyil.

Məruzə türk dillərinin sistemli və elmi şəkildə öyrənilməsinə çağırışdır. Ömərov metodoloji məsələləri diqqət çəkir: təsnifat-larda morfologiya və sintaksisi, ədəbi dilin mövcudluğu və inkişaf mərhələsi araşdırıl-malıdır.

Erməni etimoloq, lingvist Rəziya Akopoviç Açıryan “Türk və erməni dillərinin qarşılıqlı təsiri” mövzusunda məruzəsi bir qədər mübahisələrə səbəb olur. O, məruzəsini türkcə oxuyur. Xislətinə uyğun sətirləti manə ilə bildirir ki, 1021-ci ildə türklər ilk dəfə Ermənistanə daxil olmuşlar və qısa müddət ərzində bütün ölkə-ni fəth edərkən, qarbə doğru irəliləmişlər. O vaxtdan bəri, yəni doqquz əsr boyunca, ermənilər və müxtəlif türk-tatar tayfaları

(səlcuqlar, tatarlar, türkmənlər, özbəklər, azərbaycanlılar və osmanlılar) ilə yanaşı yaşamışlar. Bu birgəyaşayış mədəni hə-yatın bir çox sahələrində qarşılıqlı təsira gətirib çıxarsa da, məruzəçi yalnız dil ha-disələri üzərində dayanır. Etiraf edir ki, türk dilinin erməni dilinə təsiri çox böyükdür. Bu məsələyə hələ 1902-ci ildə xüsusi və geniş bir tədqiqat işi həsr etdiyini (Eçmiş-zində nəşr olunmuş “Emin etnoqrafik məc-muəsi”ndə), həmin əsərdə Konstantinopol, Van, Qarabağ və Naxçıvan dialektlərindəki bütün türk mənşəli alınma sözlərin sayının 4000-ə çatdığı haqqında məlumat verir. O, xüsusilə vurğulayır ki, erməni xalq danışığı bir çox vilayətlərdə türk sözləri ilə zəngin-dir, hətta elə cümlələr var ki, tamamilə türk sözlərindən ibarətdir. Adətən, bir dildən digərinə isimlər alınır, bəzən sifətlər, nadir hallarda isə feillər. Saylar, bağlayıcılar və zərflər çox vaxt keçmir, lakin erməni dilinə bütün bu elementlər eyni dərəcədə keçmiş-dir. Bir çox bölgələrdə danışığın 70–90 faiz-i türkcə formalarla müşahidə olunur.

Açıryan etiraf edir ki, türk dilinin erməni dilinə təsiri Qərbi Asiyanın bir çox yerlərində: Kiprdə, Bolqarıstanda, Şərqi Rumeliə, Rumniyada və Bessarabiya-da, eləcə də İranın və Cənubi Qafqazın bəzi kəndlərində o qədər güclü olmuşdur ki, oradakı ermənilər tamamilə öz ana di-lini itirmişlər. Bu hadisə bir neçə əsr əvvəl baş vermişdir. Məsələn, polyak ermənilə-ri 1530-cu ildən başlayaraq, erməni dilini unudub tatar dilini mənimsəmiş və bu dildə, erməni əlifbasından istifadə etməklə, zəngin ədəbiyyat yaratmışlar. Hətta kilso kitabları da tatar dilinə tərcümə edilmişdir.

Eyni hal Kiçik Asiyada və Konstantino-polda da baş vermişdir; oradakı ermənilər türk dilində, lakin erməni əlifbası ilə yazılmış zəngin ədəbiyyat inkişaf etdirmişlər. Məruzəçi hiyləgərəsinə qeyd edir ki, türk əlifbalı xalq dilinin bütün sas xüsusiyyətlərini tam əks etdirə bilmədiyi halda, erməni əlifbası bu üstünlüyə malik idi. Buna görə də bu ədəbiyyat erməni işarələri ilə yazılmış olsa da, türk-tatar dilinin tarixini öyrənmək üçün son dərəcə mühüm mənbə sayılır. O, təsdiq edir ki, alınmış sözlər türk fonetik qanunlarının xronologiyasını müəyyən etməyə imkan verir. Əgər bu araşdırmalarda erməni müəlliflərinin əsərlərində qorunub saxlan-mış zəngin material da istifadə olunsə, erkən türk-tatar dövrlərinin məişəti və tarixini iz-ləmək mümkündür.

Mövzusun ikinci hissəsində Açıryan erməni dilinin türk-tatar dilinə təsirindən bəhs edir. Kopenhagenli professor Holger Pedersen və Vyana alimi Krelis-Grənfənqorsta əsaslanaraq belə bir fikir irəli sürür: “Türklər bəzi sözləri çox qədim zamanlardan erməni dilindən mənimsəmişlər”. Lakin məruzəsində bu qədim təbəqəyə toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar dialektlərində, əsasən də Anadolu bölgəsində müşahidə olunduğunu bildirir: “Bu sözlərin bir hissəsi ədəbi dilə daxil olmuş, digər his-səsi isə xalq danışığına toxunmur, diqqətini daha sonrakı dövrlərə aid hadisələrə yönəl-dir və bu hadisələrin müxtəlif türk-tatar

Dünyadan gələn soragımız

Milli musiqimiz xalqımızın incə zövqü, əbədi ruhudur

Qürbətdə isə doğma melodiylar insanı Vətənə qovuşduran mənəvi körpüyə çevrilir

– Nərgiz xanım, gəlin söhbətimizə musiqiyə gəldiyiniz ilk illərdən başlayaq. Şəhv etmiriksə, ilk dəfə səhnəyə 9 yaşında çıxmısınız. Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbini qızıl medalla, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını isə qırmızı diplomla bitirmisiniz. Bu istedad nədən qaynaqlanır?

– Musiqi mənim həyatımda sonradan verilmiş qərar olmayıb. Çox erkən yaşlarımdan daxili dünyamın ayrılmaz hissəsinə çevrilib. Beş yaşında ilk dəfə piano arxasında əyləşəndə bunu sadəcə uşaq marağı kimi yox, içimdə dərin bir çağırış kimi hiss etmişdim. Doqquz yaşında səhnəyə çıxmağım isə artıq bu yolun təsadüfi deyil, ciddi və məsuliyyətli bir ömür yolu olduğunu mənə anlatdı.

Ailəməzdə peşəkar musiqiçi olmayıb, amma mən həmişə inanmışam ki, istedad yalnız genetik irs deyil. Bu, insanın daxilində gizli şəkildə mövcud olan, onu rahat buraxmayan, daim irəli aparan bir enerjidir. Əgər bu enerji doğru istiqamətə yönəlsə, o zaman insan öz tale yolunu müəyyənləşdirir.

– Maestro Niyazinin dirijorluğu ilə konsertdə çıxışınızdan yaddaşıңызda nələr qalıb?

– Həmin konsert həyatımın ən həyəcanlı və eyni zamanda, ən məsuliyyətli anlarından biri kimi yaddaşıma həkk olunub. O vaxt mənim on beş yaşım var idi və Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbində təhsil alırdım. Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri ilə, dahi maestro Niyazinin dirijorluğu altında səhnəyə çıxmaq gənc bir pianoçu üçün təkcə şərəf deyil, həm də çox məsuliyyətli bir imtahan idi.

Böyük sənətkarla eyni səhnəni bölüşmək, onun nəfəsini, baxışını, musiqiyə yanaşmasını yaxından hiss etmək bütün varlığını səfərbər etmişdi. Konsertin necə böyük uğurla keçdiyini bu gün də xatırlayıram. Zaman keçib, illər dəyişib, amma həmin gecənin əh-bavası, orkestrin səsi, Niyazinin dirijor kürsüsündəki möhtəşəm

Ürəyində Vətən sevgisi yaşadanlar yaxşı bilirlər: insan harada yaşamasından asılı olmayaraq, nə qədər ki, özünü ana yurdunun tarixində, mədəniyyətində və mənəvi dayaqlarında görür, Vətən də onunla birlikdə yaşayır. Bu mənada, Vətən təkcə coğrafi məkan deyil, yaddaş, səs, musiqi, özünəqayıdındır. Doğma el-obadan uzaqlarda yaşamaq bəzən fiziki məsafəni artırsa da, mənəvi bağlılığı daha da dərinləşdirir. Məhz bu dərinlikdən doğan məsuliyyət hissi insanı öz köklərinə bağlayır.

ABŞ-da yaşayan Azərbaycanın əməkdar artisti, pianoçu, professor, Nyu-Yorkda Milli Musiqi və Qlobal Mədəniyyət Cəmiyyətinin yaradıcısı Nərgiz Əliyeva üçün musiqi məhz bu mənəvi körpüdür. Onun yaradıcılıq, pedaqoji və ictimai fəaliyyəti bir amal ətrafında birləşir: dünyanın harasında olursa-olsun, odlar yurdu Azərbaycanı ləyaqətlə təmsil etmək. Bu missiya illər ərzində təkcə səhnədə deyil, mədəni diplomatiya, diaspor fəaliyyəti və beynəlxalq layihələr müstəvisində də öz əksini tapıb.

Artıq 8 ildən çoxdur ki, Vətəndən uzaqda yaşayan Nərgiz xanım zəngin Azərbaycan musiqisini dünya auditoriyasına tanıdır, mədəniyyətlərarası dialoqu musiqi dili ilə qurur. Klassik musiqi ifaçısı kimi Avropa və Amerikada, dünyanın 50-dən çox şəhərində çıxış edib. Onun konsertləri təkcə musiqi hadisəsi deyil, həm də milli mədəniyyətin təqdimatıdır. Uzaqdan-uzağa Nərgiz Əliyeva ilə onun yaradıcılıq yolu, pedaqoji fəaliyyəti, mədəni diplomatiya sahəsində gördüyü işlər və gələcək planları barədə ətraflı söhbət etdik.

şəkildə hiss etdim ki, Azərbaycan musiqisinin burada yalnız ayrı-ayrı konsertlərlə deyil, sistemli və davamlı şəkildə təqdim olunmasına ehtiyac var. Mədəniyyət təsadüfi tədbirlərlə deyil, ardıcıl ideya və strategiya ilə yaşaya bilər. Məhz bu düşüncədən çıxış edərək Milli Musiqi və Qlobal Mədəniyyət Cəmiyyətini yaratdım.

Bilirsiniz, ilk dəfə Üzeyir Hacıbəylinin musiqi mövzusunun başqa bir bəstəkarın əsərində istifadə edildiyini görəndə çox həyəcan keçirdim. O anda içimdə güclü bir hiss yarandı ki, bu irslə bağlı mütləq nəşə etmək lazımdır. Çünki Üzeyir bəyin musiqisi təkcə sitat kimi deyil, böyük məsuliyyət və hörmətlə yaşadılmalı mədəni yaddaşdır.

Məhz bu düşüncə ilə mən rəfiqəm, bəstəkar Lələ Cəfərovaya müraciət etdim və xahiş etdim ki, Üzeyir Hacıbəylinin məşhur “O olmasın, bu olsun” musiqili

bəstəkarları Üzeyir bəyin musiqisini öyrənməyə, onun melodik və dramaturji düşüncəsi ilə tanış olmağa sövq etdi. Nəticədə, Üzeyir Hacıbəylinin musiqi mövzuları yeni əsərlərdə dünyanın müxtəlif səhnələrində səslənməyə başladı. Mənim üçün bu, təkcə müsabiqə deyil, Üzeyir bəyin irsinin beynəlxalq miqyasda yaşadılması istiqamətində atılmış çox mühüm addım idi.

Müsabiqənin qalibləri pul mükafatları ilə təltif olunurlar. Bununla yanaşı, seçilmiş ən yaxşı on əsər Nyu-Yorkda nəşr edilir və bu nəşr rəsmi şəkildə Amerika Birləşmiş Ştatları Konqres Kitabxanasında qeydiyyata alınır. Beləliklə, bu topla dünyanın kitabxanasının kataloquna daxil edilir.

Eyni zamanda, müsabiqə qaliblərinin əsərləri Azərbaycanda, Bakıda Üzeyir Hacıbəyli adına Beynəlxalq Musiqi Festivalı çərçivəsində səsləndirilir, eləcə də Nyu-Yorkun nüfuzlu Lincoln Mərkəzində ifa olunur. Bu, Azərbaycan musiqisinin həm ölkəmizdə, həm də beynəlxalq mədəniyyət məkanında paralel şəkildə təqdim olunmasına xidmət edən mühüm mədəni hadisədir.

Cəmiyyət çərçivəsində keçirilən beynəlxalq bəstəkarlıq müsabiqələri Azərbaycan musiqisini qorunan irs kimi deyil, yaşayan və inkişaf edən yaradıcılıq prosesi kimi təqdim edir.

I müsabiqə Üzeyir Hacıbəylinin irsinə, II müsabiqə Fikrət Əmirovun yaradıcılığına, IV müsabiqə Azərbaycan xalq mahnılarına, V müsabiqə isə türkdilli xalqların xalq mahnılarına həsr olunub.

Bu illər ərzində Beynəlxalq Bəstəkarlıq Müsabiqəsi dünyanın 5 qitəsindən, 50-dən artıq ölkədən olan bəstəkarları bir araya gətirib. Müsabiqə çərçivəsində yüzdən çox yeni əsər yaradılıb və bu əsərlərin hər biri birbaşa Azərbaycan musiqi irsindən ilhamlanıb. Müxtəlif mədəni mühitlərdə formalaşmış bəstəkarların yaratdığı bu əsərlər Azərbaycan musiqisinin melodik düşüncəsini, estetik ruhunu və bəstəkar məktəbinin adını beynəlxalq musiqi məkanında yaşadır və tanıdır.

Müsabiqələrin yüksək səviyyədə qiymətləndirilməsində münisiflər heyətinin rolu xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu baxımdan Pulitser mükafatı laureatı Melinda Vagner-in və tanınmış bəstəkar, professor Reiko Fuetinqin münisiflər heyətində iştirakı müsabiqənin beynəlxalq əhəmiyyətini təsdiqləyən əsas amillərdəndir. Bu adlar Azərbaycan musiqi irsinin ən yüksək peşəkar meyarlarla qiymətləndirildiyini göstərir.

Beynəlxalq Bəstəkarlıq Müsabiqəsinin əsas prinsiplərindən biri ondan ibarətdir ki, hər il münisiflər heyətində mütləq şəkildə Azərbaycanlı bəstəkarın musiqi düşüncəsi ilə üzvi bağını qoruyub saxlayır.

Müsabiqənin il ilində münisiflər heyətinin sədri Azərbaycanın böyük sənətkarı, professor, görkəmli bəstəkar Firəngiz Əlizadə olmuşdur. Onun yüksək peşəkar yanaşması müsabiqənin ilkin mərhələdə formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Sonrakı illərdə isə tanınmış bəstəkarlarımız Rəhilə Həsənova və Cəlal Abbasov münisiflər heyətinin üzvi kimi iştirak edərək müsabiqənin bədii və estetik meyarlarını daha da zənginləşdirmişlər.

Bu il isə münisiflər heyətinə Almaniyada yaşayan azərbaycanlı bəstəkar Elmır Mirzəyev davət olunmuşdur. Onun beynəlxalq yaradıcılıq təcrübəsi və müasir musiqi düşüncəsi müsabiqəyə yeni baxış gətirməklə yanaşı, Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin

dünya musiqi məkanında təmsil olunmasına da mühüm töhfə verir.

Fürsətdən istifadə edib bu kimi müxtəlif layihələri reallaşdırmaqda bizə göstərilən dəstəyə görə Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi və Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinə minnətdarlığımı bildirirəm.

– İndiyədək dünyanın müxtəlif ölkələrində çıxış etmişiniz. Sizin üçün ən önəmli, unudulmaz konsert hansı olub?

– Bilirsiniz, hər konsert özlüyündə unikalıdır. Çünki musiqi canlı sənətdir və eyni əsər, hətta eyni ifaçı tərəfindən hər dəfə fərqli daxili hal, fərqli enerji ilə səslənir. Bu baxımdan mənim üçün hər səhnə, hər çıxış ayrıca bir hekayədir. Amma elə konsertlər var ki, zaman keçsə də yaddaşda xüsusi yer tutur və sənət yolunda döntüş nöqtəsinə çevrilir. Mənim üçün bu cür unudulmaz konsertlərdən biri 2022-ci il noyabrın 22-də, Karnegi zalının Stern Auditoriumunun səhnəsində keçirilən, Fikrət Əmirovun 100 illiyinə həsr olunmuş möhtəşəm konsert idi. Bu konsertin məhz bəstəkarın anadan olmasının 100 illik yubileyində baş tutması mənim üçün son dərəcə rəmzi və əhəmiyyətli idi.

Ən önəmli isə ondan ibarət idi ki, bildiyimə görə, Karnegi Holun böyük səhnəsində indiyədək Azərbaycan musiqisi və Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri səslənməmişdi. Bu mənada, deyə bilərəm ki, məhz bizim təşkil etdiyimiz həmin konsertdə Fikrət Əmirovun musiqisi ilk dəfə bu mötəbər səhnədə səsləndi. 3 min nəfərlik zalda Azərbaycan musiqisinin eşidilməsi mənim üçün həm sənətkar, həm də azərbaycanlı olaraq böyük qürur idi.

Konsert New-York Virtuozları Orkestrinin ifasında, maestro Fuad İbrahimovun dirijorluğu ilə baş tutdu. Mən isə böyük qürur və xüsusi məsuliyyət hissi ilə Fikrət Əmirov və Elmira Nəzirovanın fortepiano və orkestr üçün “Orəb mövzularına konsert”-ini ifa etdim. Bu əsər həm melodik zənginliyi, həm də emosional dərinliyi ilə dinləyicilər tərəfindən böyük maraqla qarşılandı.

Bu konsert təkcə bir ifa deyildi, Azərbaycan musiqisinin dünya mədəniyyət məkanında layiqli yerini tutduğunu nümayiş etdirən tarixi hadisə idi. Düşünürəm ki, həmin gecə mənim həyatımda və yaradıcılıq yolumda ən möhtəşəm, ən yaddaqlanan anlardan biri kimi həmişə qalacaq.

– Antalyada keçirilən Azərbaycan mədəniyyət elçilərinin forumunda panel moderatoru olmusunuz. Bu təcrübə sizin üçün nə ifadə edirdi?

– Antalyada keçirilən I Azərbaycan Mədəniyyət Elçiləri Forumunda panel moderatoru olmaq mənim üçün son dərəcə önəmli idi. Bu forumda Azərbaycan mədəniyyətinin beynəlxalq aləmdə təqdimatı, mədəni diplomatiyanın real mexanizmləri, not arxivlərinin olmaması, peşəkar musiqi menecmentinin çatışmazlığı kimi çox aktual mövzular müzakirə edildi. Bu, artıq mədəniyyətin dövlətlərarası dialoqda nə qədər önəmli rol oynadığını göstərən açıq platforma idi.

– Siz həm də Azərbaycan–Amerika Alyansının prezidentsiniz. Bu istiqamətdə fəaliyyətiniz nədən ibarətdir?

– Azərbaycan–Amerika Alyansı ABŞ-da fəaliyyət göstərən Azərbaycan təşkilatlarını birləşdirən platformadır. Mənim bu qurumda prezident kimi əsas məqsədim diaspor fəaliyyətini daha koordinasiyalı, məqsədyönlü və peşəkar şəkildə qurmaqdır. Alyans çərçivəsində mədəni, təhsil və ictimai layihələr həyata keçirilir, Azərbaycanla

bağlı mövzular ABŞ ictimaiyyətinə daha sistemli şəkildə çatdırılır. Bu fəaliyyət mənim üçün musiqi qədər məsuliyyətli mədəni missiyadır.

– Sizcə, ifaçının milli kimliyi səhnədə necə hiss olunmalıdır?

– İllər ərzində mən Avropa və Amerikanın 50-dən çox şəhərində səhnəyə çıxmışam. Hər şəhər, hər zal, hər auditoriya öz enerjisi, öz nəfəsi ilə fərqlənir. Haradasa dinləyici daha təmkinlidir, haradasa daha emosional, haradasa isə musiqini səssiz bir diqqətlə dinləyir. Amma bütün bu fərqlərə baxmayaraq, mən hər dəfə bir həqiqəti aydın şəkildə hiss etmişəm: ifaçının milli kimliyi səhnədə nümayiş etdirilən zəhiri atribut deyil. Milli kimlik səhnəyə geyimlə, sözlə və ya xüsusi vurğularla çıxarılır. O, ifaçının daxili dünyasında yaşayır. Musiqi yalnız notların ardıcılığı deyil, həm də ifaçının yaddaşı, böyüdüüyü mühit, eşitdiyi səslər, içində yaşadığı mədəni kodlardır. Əgər öz köklərini dərk edərsənə, milli yaddaş sənin musiqi düşüncənin ayrılmaz hissəsinə çevrilirsə, dinləyici bunu dərhal eşidir, duyur və qəbul edir. Mənim üçün milli kimlik səhnədə özünü nümayiş etdirmək deyil, musiqinin içində yaşamaq, hər notda, hər frazada öz kimliyinə sədaqətli qalmaqdır. Məhz buna görə də fərqli ölkələrdə, fərqli mədəni mühitlərdə çıxış etsəm də, Azərbaycan ruhu hər zaman mənim musiqimin ayrılmaz bir parçası olaraq səhnədə yaşayır.

Mən səhnəyə çıxarkən ifa etdiyim əsərlərin yalnız səslənməsini deyil, onların hekayəsini də dinləyici ilə bölüşməyi çox vacib hesab edirəm. Buna görə də hər bir konsertdə, xüsusilə Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərini ifa etməzdən əvvəl, həmin əsər haqqında, bəstəkarın həyatından və yaradıcılığından maraqlı bir məqamı, çox vaxt geniş auditoriyaya məlum olmayan bir faktı dinləyicilərlə paylaşırım. Məncə, musiqi yalnız eşidilən deyil, həm də anlaşılan sənətdir. Dinləyici əsərin arxasında duran düşüncəni, taleyi və mədəni konteksti bildikdə musiqi onun üçün daha canlı və daha yaxın olur.

Azərbaycan bəstəkarları haqqında danışmaq, onların yaradıcılığını izah etmək mənim üçün təkcə səhnə ünsiyyəti deyil, həm də mənəvi bərdur. Harada çıxış etməyimdən asılı olmayaraq, mən hər zaman dinləyicilərə bildirirəm ki, mən Azərbaycanı, Azərbaycan mədəniyyətinə və musiqisinə bağlıyam, bu musiqidən qidalanıram və ondan ilham alıram. Mənim üçün səhnə həm də kimliyimi, milli mənsəbiyyətimi və mədəni yaddaşıma aydın şəkildə ifadə etdiyim bir məkandır. Məhz buna görə də Azərbaycan musiqisi mənim repertuarımda təkcə seçim yox, daxili ehtiyac və vicdan məsələsidir.

– Polşa dövlətinin təltifi olan “Şopen irsinin qorunmasına verdiyi görkəmli töhfəyə görə” diplomu sizin üçün nə deməkdir?

– Şopen Avropa klassik musiqisinin ən incə və dərin poetik bəstəkarlarından biridir. Bu diplom mənim üçün son dərəcə qiymətli və mənəvi dəyərli yüksək olan bir təltiftir. 2010-cu ildə dahi bəstəkar Fridrik Şopenin 200 illiyi münasibətilə Polşa hökuməti dünya miqyasında Şopen irsinin təbliğinə və qorunmasına mühüm töhfə vermiş ifaçıları xüsusi diplomla təltif edirdi. Mənim üçün böyük qürur mənbəyidir ki, həmin il bu mükafata layiq görülən yeganə azərbaycanlı pianoçu olmuşam.

Şopen ili çərçivəsində mən bir neçə dəfə geniş konsert proqramları ilə çıxış etdim. Bu proqramlar təkcə solo ifalarla məhdudlaşmır, eyni zamanda, Polşanın tanınmış musiqiçiləri ilə birgə yaradıcı əməkdaşlığı da əhatə edirdi. Xüsusilə Polşanın məşhur pianoçu Stanislav Deyə ilə birgə keçirdiyimiz konsert yaddaşımda dərin iz buraxıb. Həmin konsertdə biz Şopenin fortepiano əsərləri ilə yanaşı, onun iki fortepiano üçün yazdığı əsərlərini də birgə ifa etdik və bu çıxış dinləyicilər tərəfindən böyük maraqla qarşılandı.

Şopen ili çərçivəsində keçirilən konsertlərdən biri də Bakıda Muğam Mərkəzində baş tutmuşdu. Bu konsert Polşadan dəvət olunmuş folklor triosu ilə birgə hazırlanmış çox maraqlı və qeyri-adi proqram idi. Mən səhnədə Şopenin əsərlərini ifa edirdim, ardınca folklor triosu həmin əsərlərdəki melodik xəttin xalq musiqisi ilə səsləşən məqamlarını öz ifalarında təqdim edirdi. Bu yanaşma Şopen musiqisinin köklərinin xalq yaradıcılığı ilə necə sıx bağlı olduğunu təməlsənəyən aydın şəkildə göstərirdi.

Qeyd edim ki, 2010-cu ildə Şopenin 200 illiyi münasibətilə Polşa hökuməti tərəfindən nəşr olunan üç diskdən ibarət xüsusi topluda mənim ifa etdiyim iki konsertdən seçilmiş hissələrin yer alması həmin yaradıcılıq dövrünün dəyərli sənədi yaddaşı kimi mənim üçün ayrıca önəm daşıyır.

– Gələcək planlarınız barədə nə deyə bilərsiniz?

– Mənim üçün bu yol davam edən, yaşayan və gələcək nəsillərə ötürülən bir prosesdir. V Beynəlxalq Bəstəkarlıq Müsabiqəsinin keçirilməsi və qalib əsərlərin Nyu-Yorkda və Bakıda səsləndirilməsi əsas işlərimiz sırasındadır.

Bu il Nyu-Yorkda, Bakıda, Berlində və Braziliyada solo və simfonik orkestrin müşayiəti ilə konsertlərimin keçirilməsi planlaşdırılır.

Nərgiz xanım, maraqlı söhbətə görə təşəkkür edirik.

Müəssisəni apard:
Mehparə ƏLİYEVƏ
XQ

obrazı yaddaşımdan silinməyib. Aradan onilliklər keçməsinə baxmayaraq, o konsert mənim yaddaşımda xüsusi yer tutur – həm sənət yolunun başlanğıcında mənə verilmiş böyük etimadın, həm də musiqinin insana yaşatdığı ən saf və unudulmaz anların simvolu kimi.

– 25 illik pedaqoji fəaliyyət, beynəlxalq müsabiqələrdə iştirak, Əməkdar artist adı, professor və fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi... Bu yolu qət etmək çətin olmalı ki?

– Bu yolun asan olduğunu heç vaxt düşünməmişəm və bunu heç kimə də asan kimi təqdim etməmişəm. Musiqi böyük sevgi ilə yanaşı, böyük fədakarlıq, səbir və iradə tələb edir. Uşaqlıqdan hər gün saatlarla məşq etmək, bəzən yaşadların oyununa, istirahətinə yox demək, özünə qarşı çox tələbkar olmaq həm fiziki, həm də mənəvi dözümlülük istəyir. Bu yolun böyük hissəsi səhnə arxasında, tələqəddirən məşq saatlarında, daxili mübarizədə formalaşır.

Əlbəttə, çətin anlar olub. Yorulduğum, bəzən öz-özümə suallar verdim, bu yükün ağırlığını dərinlən hiss etdiyim dövrlər yaşanılıb. Amma məhz həmin anlarda musiqi mənə güc verib, məni toparlayıb və yenidən irəli aparıb. Çünki musiqi mənim üçün sadəcə peşə deyil – o, daxili tarazlığım, ruhumun dayağıdır. Musiqi ilə nəfəs aldığım üçün bu yol mənə ağır yox, mənalı gəlib və bu mənəni itirmədiyim üçün də heç vaxt usanmamışam.

– Nyu-Yorkda təsis etdiyiniz Milli Musiqi və Qlobal Mədəniyyət Cəmiyyəti haqqında oxucularımıza məlumat verməyinizi istərdik. Xüsusilə beynəlxalq bəstəkarlıq müsabiqəsi necə yarandı və hansı məqsədlərə xidmət edir?

– Nyu-Yorka köçəndən sonra çox aydın

Zahid Xəlilov – 115

Milli Akademiyanın unudulmaz prezidenti

Azərbaycanın elm-təhsil və mədəni ictimaiyyəti görkəmli riyaziyyatçı, təşəbbüskar elm qurucusu, sovet zamanında 5 il Milli Akademiyaya rəhbərlik etmiş unudulmaz akademik Zahid Xəlilovun anadan olmasının 115-ci ildönümünü alimin xatirəsinə dərin hörmət və ehtiramla yad edir.

Dünya şöhrətli alimin əsas tədqiqatları funksional analiz, onun integral və diferensial tənliklərə tətbiqi, bütöv mühit mexanikası, avtomatik idarəetmə sisteminin riyazi nəzəriyyəsi, tətbiqi riyaziyyat və riyaziyyatın başqa sahələrinə aiddir. Onun yaratdığı abstrakt sinqlıyər operatorlar nəzəriyyəsi dünya elmi ədəbiyyatında “Zahid Xəlilov nəzəriyyəsi” kimi tanınır. Yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanmasında böyük xidməti olan alim Azərbaycan riyaziyyatçılar cəmiyyətinin prezidenti kimi səmərəli fəaliyyət göstərmişdir.

Zahid İsmayıl oğlu Xəlilov 14 yanvar 1911-ci ildə Borçalı mahalının Saralı kəndində anadan olub. Milliyyətə qarapapaq (tərəkkəmə) türklərindən idi. Soydaşımız orta məktəbi və Tiflisdə Türk Pedoqoji Texnikumunu bitirdikdən sonra Bakıda Azərbaycan Dövlət Universitetinin riyaziyyat şöbəsinə daxil olub. Ali təhsilini Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda başa vuran gənc Tiflisdə qayıdıb və Dəmiryol Nəqliyyatı Mühəndisləri İnstitutunda işləyib.

Tiflisdə Riyaziyyat İnstitutunun aspiranturasına daxil olan Zahid Xəlilov 1940-cı ildə məşhur riyaziyyatçı, professor S. Berqmanın rəhbərliyi altında “Kleb məsələsi və onun ümumiləşməsi” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək Qafqaz türkləri arasında İbrahim İbrahimovdan sonra fizika-riyaziyyat elmləri üzrə alimlik dərəcəsi alan ikinci şəxs olub. Elə həmin il Bakıya - Azərbaycan Dövlət Universitetinə dövlət edilən alim ömrünü həmişəlik milli elminizin inkişafına bağlayıb.

İkinci Dünya müharibəsindən sonra müstəqil fəaliyyətə başlayan Azərbaycan Elmlər Akademiyasında istedadlı riyaziyyatçı kimi fizika və riyaziyyat sektorlarının rəhbəri təyin edilib. Zahid Xəlilov 1946-cı ildə “Sərhəd məsələlərinin parametrdən asılılığının tədqiqi” mövzusunda dissertasiyasını uğurla müdafiə edərək 35 yaşında

Onun rəhbərliyi ilə 30-dan çox elmlər namizədi və elmlər doktoru yetişdirilib. Ömrünün sonunadək tədqiqatlar aparmış alimin davamçıları bu gün də elmin inkişafı istiqamətində uğurla fəaliyyət göstərirlər.

Dünya və keçmiş SSRİ miqyasında nüfuzlu riyaziyyatçı, Əməkdar elm xadimi, akademik Zahid Xəlilov ölkəmizdən SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilib, orden və medallara, bir çox mükafatlara layiq görülüb.

Zahid Xəlilov riyaziyyatı yalnız akademik auditoriyalarla məhdudlaşdırmayıb. “İnsanlar indiki riyaziyyata necə gəlib çatmışlar”, “Dairənin kvadraturası” kimi əsərləri elmin kütlələrə çatdırılması baxımından mühüm rol oynayıb. O, həmçinin Azərbaycan dilində ilk riyaziyyat lüğətinin yaradılmasının təşəbbüskarı olub, Nəsrəddin Tusi irsinin tədqiqinə dair ilk sistemli məqalələrin müəllifidir.

Böyük riyaziyyatçı Zahid Xəlilov çoxsaylı beynəlxalq elmi konfrans və forumların (İsveç-1962, Çexoslovakiya-1963, Avstriya-1964, Honq-Konq-1964) iştirakçısı olub. Çıxışları hər zaman böyük maraq kəsb edib, diqqət çəkib.

4 fevral 1974-cü ildə 63 yaşında Bakı şəhərində işıqlı dünyaya gözünü yumub. Birinci Fəxri Xiyabanda dəfn edilib. Unudulmaz insan, gözəl alim kimi xatirəsi daim ürəklərdə yaşayır.

AMEA-nın müxbir üzvü, Riyaziyyat və Mexanika İnstitutuna rəhbərlik etmiş Mirsərd Mərdanov görkəmli akademik yubileyi ilə bağlı XQ-yə bildirdi ki, Zahid Xəlilov funksional analiz, diferensial tənliklər, elastikiyyət nəzəriyyəsi və neft mexanikası sahələrində tanınmış dünya şöhrətli alim idi:

– Zahid müəllimin elmi yaradıcılığının xarakterik cəhətlərindən biri o idi ki, o, konkret tətbiqi əhəmiyyəti olan məsələlərin həlli üçün yeni metodlar yaradır və onları uğurla bu məsələlərin həllinə tətbiq

ətrafdakılardan fərqlidir. Sonralar, onu və bir çox digər riyaziyyatçıları nisbətən yaxından tanıdıqdan sonra, başa düşdüm ki, Zahid müəllim, doğrudan da, fərqli bir insan, fərqli bir alimdir. Zahid müəllimin qəflətən dünyasını dəyişməsi onunla tanışlığımın uzun sürməsinə imkan vermədi. Amma hər insanın bir sıra unudulmaz xatirələri var.

Biri budur ki, 1968-ci ildə Tbilisidəki Riyaziyyat İnstitutuna gedərək Bakıda az tapılan ədəbiyyatla, o cümlədən İ.N.Vekuanın bəzi əsərləri ilə tanış olmaq istəmişdim. Kitabxanaçı qadın “Musxelişvili burdadır, sizi görmək istəyir”, - dedi. Düşündüm ki, Gürcüstan Elmlər Akademiyasının prezidenti məni, Bakıdan gəlmiş adı bir tələbəni niyə görmək istəyir? Nə isə, məni Musxelişvilinin yanına qədər müşayiət etdilər, qapını açıb içəri apardılar. Musxelişvili qabağa gəldi, əl verib salamlaşdı, qolumdan tutub aylaşdırdı.

Söhbət vaxtı Zahid Xəlilovu soruşdu, “tələbəm olub” - deyə bildirdi. Sonra da əlavə etdi ki, istedadlı alimdir və uzaqgörəndir. “O, funksional analizi vaxtında öyrəndi və tətbiq etdi, bu sahədə bizdən qabağa getdi. Məndən ona salam söylə, nə

Azərbaycanın ilk fizika-riyaziyyat elmləri doktoru olub.

1950-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq onun elmi əsərləri Moskva, Leningrad, Kiyev, Tbilisi kimi elmi mərkəzlərdə, eləcə də ABŞ-da çap olunaraq ona şöhrət gətirib. Zahid müəllim həm Azərbaycan funksional analiz məktəbinin banisi, həm də SSRİ-də bu sahənin ideoloqlarından biri olub. Keçmiş SSRİ-də ilk “Funksional analiz” dərslərini məhz 1949-cu ildə soydaşımız yazıb.

Elm aləmində həm də təşəbbüskar təşkilatçı kimi tanınan Zahid Xəlilov 1950-ci ildə Riyaziyya və Mexanika İnstitutunun direktoru təyin edilib. O, 1955-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilib. 2 il sonra Akademiyanın vitse-prezidenti, 1962–1967-ci illərdə isə prezidentli olub. Görkəmli alim 1967-ci ildən ömrünün sonuna qədər isə özünün yaratdığı Riyaziyyat və Mexanika İnstitutuna rəhbərlik edib.

edirdi. Buna misal olaraq, onun Lavrentyev-Bitsadze tənliyi üçün qoyulmuş sərhəd məsələsinin həllinin varlığı üçün yeni metod – şəkəbə metodunu yaratması göstərmək olar.

Sonralar bu metod müxtəlif alimlər tərəfindən sərhəd məsələlərinin həllinin varlığını isbat etmək üçün istifadə olunmuşdu. Bu sahədə olan nəticələrlə əlaqədar o, qaz və neftin filtrasiyası nəzəriyyəsinin ümumi məsələsinə həll etmişdir. Onun bu nəticələri bir neçə onilliklər ərzində respublikamızda tətbiqi məsələlərin həll edilməsinə zəmin yaratmışdır.

Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru Hamlet İsaخانlı isə söylədi:

– Riyaziyyatçı tələbə olaraq bizə dərs deməyən riyaziyyatçıların adlarını tez-tez eşidirdik. Zahid Xəlilovun adı çəkildə hamı ciddiyləşər, ondan hörmətlə, amma bir qədər də ehtiyatla danışırdı. Elə təsəvvür yaranırdı ki, sanki o, uzaq, ələtməz bir adamdır, başqa bir dünyanın adamıdır,

zaman bizə aid nə məsələ olsa, çəkinmə, gəl, müraciət et”. Zahid Xəlilov haqqında böyük gürcü alimin belə yüksək rəyini eşitmək çox xoş idi.

Zahid Xəlilov dünyasını dəyişəndə mənim 26 yaşıam tamam olmamışdı. Onu yeni-yeni tanımaqda idim. Bu görkəmli insanla ünsiyyətdə olmaq, ona qulaq asmaq həyatımın qısa, amma yaddaqalan, mənalı anlarını təşkil etdi.

Zahid Xəlilovu yaxından tanıyan digər alimlər isə ötən yubileylərdə bildiriblər ki, o, elm yolunda əxlaqı, mənaəviyyəti, mədəniyyəti, ruh və cismnin vəhdətini bir cismdə təəcəssüm etdirən bir şəxsiyyət olub. Bu alimin timsalında gerçək ziyalı işığına tapınmaq, onu anmaq, zəngin irsini öyrənmək, onu dərk etmək milli qürur doğurur. Gənc nəslə elmə sahiblənmək fikrini aşılamağın ən gözəl nümunəsidir.

Əli DOSTƏLİ
XQ

Beynəlxalq həyat

Uzun müddətdir istər yerli, istərsə də beynəlxalq medianın gündəmində Qrenlandiya məsələsi dayanır. Söhbət ABŞ-ın həmin ərazini özünə birləşdirmək cəhətlərindən gedir. Bir çoxlarının beynində sual yaranır ki, bu adaya marağ nədən irəli gəlir? Sualı cavablaşdırmaq üçün bölgənin üstünlüklərini bilməyimiz lazımdır.

Əvvəlcə vurğulayaq ki, artan beynəlxalq gərginliklər, global istiləşmə və dünya iqtisadiyyatındakı dəyişmələr səbəbindən bu gün Qrenlandiya global ticarət və təhlükəsizlik debatlarının episentridə dayanır. Ərazinin coğrafi mövqeyi onu Şimali Amerika və Avropa arasında strateji körpüyə çevirir. Bölgənin təqribən üçdə iki hissəsi Arktik dairənin üstündə yerləşir. Məkan İkinci Dünya müharibəsindən bəri Şimali Amerikanın müdafiəsi üçün həlledici sayılır.

Qısa həşiyəyə çıxaraq onu da qeyd edək ki, müharibə zamanı ABŞ faşist Almaniyasının adanı ələ keçirməsinin qarşısını almaq və Şimali Atlantik okeanındakı dəniz yollarını qorumaq məqsədilə Qrenlandiyayı tutmuşdu. Qrenlandiya həm də Şimali Atlantikdən Şimal Buzlu okeana çıxışda yerləşdiyi üçün

mal-qəribində yerləşən Pituffik kosmik bazası (əvvəlki Thule Hava Bazası) ABŞ Müdafiə Nazirliyinin hərbi obyektidir (1951-ci ildə Danimarka ilə imzalanmış müdafiə sazişi çərçivəsində qurulub). Qrenlandiya, həmçinin GIUK adlanan (Qrenlandiya–İslandiya–Birleşmiş Krallıq) müdafiə xəttinin bir hissəsidir. Beləliklə, Qrenlandiya Arktikada hər hansı rəqib dövlətin hərbi nüfuz qazanmasının qarşısını almaqda və Şimal qütbü istiqamətindən gələn təhdidlərin aşkarlanmasında vacib rol oynayır.

Qrenlandiyanın önəminin digər bir səbəbi onun zəngin təbii ehtiyatlarıdır. Ada, xüsusilə müasir texnologiya üçün vacib olan nadir torpaq metalları və mineralar baxımından diqqət çəkir. Nadir torpaq elementləri mobil telefonlar, kompüterlər, elektrik batareyaları

Ağ Evin Arktikada “sabitlik axtarışı”

Bəs niyə Qrenlandiya?

Arktikada artan aktivlik dövründə strateji dəniz yollarına nəzarət baxımından vacibdir. Çünki adanın Avropa və Şimali Amerika arasındakı mövqeyi onu qitələrarası əlaqələrdə əvəzsiz edir.

Digər mühüm məqam Qrenlandiyanın Şimal qütbü yaxınlığındakı müdafiə şəkəbəsinin ayrılmaz hissəsi olmasıdır. Adanın şifə

və gələcək onilliklərdə dünya iqtisadiyyatının hərəkətverici qüvvəsi olacaq yüksək texnologiyalı cihazların istehsalında əvəzsiz komponentlərdir. Çün hazırda bu strateji xammal bazarında öndə olsa da, Qrenlandiyanın ehtiyatları Pekindən asılılığı azaltmaq üçün cəlbəddici perspektivdir.

Bölgənin global iqlim dəyişmələrinə təsirini də gözdə tutmaq olmaz. Arktikadakı qütb buzlaqlarının eriməsi yeni imkanlar və risklər yaradır. Son onillikdə artan global istiləşmə Arktik okeanındakı buz səthinin incəldərək Asiya və Avropa arasında Şimal-Qərb keçidi kimi yeni dəniz ticarət yollarının açılması perspektivini yaradıb. Bu, uzaq marşrutları qısaltaraq ticarətə asanlaşdırma bilsə də, eyni zamanda, regionda böyük güclər arasında rəqəbəti alovlandırır. Digər tərəfdən, Qrenlandiyanın nəhəng buz örtüyü sürətlə əriməkdədir. Alimlərin hesablamalarına görə, təkcə Qrenlandiya buzlaqlarının tam eriməsi dünya üzrə dəniz səviyyəsini təxminən 7 metr yüksəldə bilər. Belə kəskin artım ABŞ-ın da daxil olduğu sahiləyi ölkələr üçün ciddi təhdid deməkdir. Deməli, ABŞ Qrenlandiyadakı iqlim proseslərinə həm elmi, həm də təhlükəsizlik aspektindən böyük önəm verir. Adanın ətraf mühitində baş verən dəyişikliklər birbaşa global iqtisadiyyata, o cümlədən ABŞ-ın hərbi infrastrukturlarına və iqtisadi maraqlarına təsir göstərə bilər. Bu səbəbdən, iqlim dəyişmələri kontekstində da Qrenlandiya ABŞ-ın strategiyasında mərkəzi yer tutur.

Yeri gəlmişkən, Arktika regionu artıq böyük güclərin rəqəbat meydanına çevrilib və Qrenlandiya bu prosesdə Qərb üçün mühüm strateji üstünlükdür. Nəzərə alınmalıdır ki, Rusiya gənc Arktik bölgələr üzərində nüfuzunu artırmağa çalışmaqda Sovet İttifaqı dövründən qalan hərbi infrastrukturunu bərpa etməyə çalışır. Moskvanın 2014-cü ildən bəri bir neçə yeni hərbi baza açaraq köhnə aerodromları yenidən qurması da bunu təsdiqləyir. Çün də Arktikaya artan marağ sorğulayır. 2018-ci ildə Pekin özünü “demək olar ki, Arktika dövləti” elan etmiş və “Bir kəmər, bir yol” təşəbbüsü çərçivəsində Arktik dəniz marşrutu qurmağı planlaşdırdığını bəyan etmişdi. ABŞ rəsmilərinə gəlincə, onlar bu cür addımları narahatlıqla izləyirdi. Hətta keçmiş dövlət katibi Mayk Pompeo Arktik okeanının “yeni bir Cənubi Çin dənizinə” çevrilo biləcəyini vurğulayaraq bölgədə hərbiyləmə riskinə diqqət çəkmişdi. Rusiya-Ukrayna müharibəsi fonunda Avropa liderlərinin də Arktika regionuna diqqəti artır. Bütün bunlar göstərir ki, Qrenlandiya Arktikada gedən geosiyasi rəqəbətdə ABŞ üçün strateji əhəmiyyət daşıyan bir mövqe kimi dəyərləndirilir.

Sonda qeyd edək ki, global təhlükəsizlik mühtüi sürətlə dəyişir və bu dəyişikliklər klassik region anlayışlarını arxa plana keçirir. Arktika artıq periferiya hesab edilmir, əksinə, yeni global rəqəbat zonalarından birinə çevrilir. Qrenlandiya isə ABŞ tərəfindən bu transformasiyanın mərkəzində yerləşən sabit dayaq kimi qəbul edilir. Daha daqiq desək, Vaşinqtonun strategiyasında Qrenlandiya “təhlükəsizlik üçün sığorta mexanizmi” rolunu oynayır.

Nəzrin ELDARQIZI
XQ

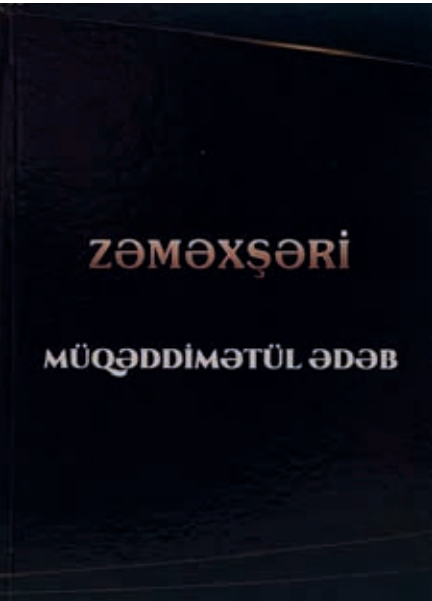
Özbək mütəfəkkirin əsəri ana dilimizdə

Beynəlxalq Muğam Mərkəzinin nəşrləri seriyasından özbək xalqının böyük mütəfəkkiri Zəməxşərinin “Müqəddimətül-ədəb” əsəri işıq üzünə görüb.

Bunu Beynəlxalq Muğam Mərkəzinin direktoru, Əməkdar artist Sahib Paşazadə deyib. “Zəməxşərinin “Müqəddimətül-ədəb” əsəri türkoloji aləmdə Mahmud Kəşğarinin “Divani lüğət-it Türk” əsərindən sonra mühüm yer tutur. Abidənin ilk nəvbədə ərəbcə-farsca- türkcə (Xarəzm türkcəsi) lüğət olmasına baxmayaraq, əsərdə yüzlərlə türk söz və söz birləşmələri öz əksini

tapıb. Əsər Azərbaycan oxucusuna ilk dəfə təqdim olunur”, - deyə direktor əlavə edib. Xatırladaq ki, kitab filologiya elmləri doktoru, professor Tərlan Quliyevin əski əlifbadan müasir əlifbaya çevirməsi ilə ərsəyə gətirilib. AMEA Əlyazmalar İnstitutunda hazırlanan əsərin elmi redaktoru akademik Teymur Kərimlidir.

XQ

İDMAN

Kanoe və Avarçəkmə Federasiyasının hesabatı

Azərbaycan Kanoe və Avarçəkmə Federasiyası İdarə Heyətinin 2025-ci ilin yekunlarına həsr olunmuş iclası keçirilib. Əvvəlcə federasiyanın baş katibi Fərhad Əliyev qurumun maliyyə hesabatını diqqətə çatdırıb və ötən il ərzində həyata keçirilmiş layihələrdən, qazanılmış nəticələrdən danışıb.

Daha sonra iclasın gündəliyində yer alan digər məsələlər müzakirəyə çıxarılaraq müvafiq qərarlar qəbul olunub. Belə ki, federasiyanın Hakimler Kollegiyası yaradılıb və İlqar Tağıyev kollegiyaya sədr seçilib. Aleksandr Jukovskinin kanoe üzrə yığma komandaya baş məşqçi vəzifəsinə təyin edilməsi təsdiqlənib.

Akademik avarçəkmə üzrə yığma komandanın baş məşqçisi Volodimir Morozovun növbəti Olimpiya dövrü üçün fəaliyyətinin davam etdirilməsi qərara alınıb. Bundan başqa, iclasda federasiyaya yeni üzvlər seçilib.

Gənc voleybolçular
sınaqdan keçirilir

Azərbaycan Voleybol Federasiyası (AVF) yeniyetmə və gənc voleybolçuların seçilməsinə yenidən start verib.

AVF-dən verilən məlumata görə, “Seçim günü” çərçivəsində ilk mərhələ yanvarın 13-də Bakı şəhərində təşkil olunub. Yeniyetmə və gənc qızlardan ibarət milli komandaların rəhbəri Şahin Çatma Bakı Regional Voleybol Klubunda məşq edən 100-ə yaxın 2012–2013-cü il təvəllüdlü qız voleybolçununun hazırlıq səviyyəsi ilə yaxından tanış olub.

Seçim zamanı idmançılar müəyyən olunmuş normativlər üzrə sınaqlardan keçirilib, məşqçilər heyəti tərəfindən onların fiziki və texniki göstəriciləri qeydə alınıb. Seçim mərhələsini uğurla keçən idmançılar yeniyetmələrdən ibarət milli komandanın heyətinə cəlb olunacaqlar.

Növbəti “Seçim günü” yanvarın 17-də Sumqayıt şəhərində yerləşən Şərqi Zəngəzur Regional Voleybol Klubu və Sumqayıt Regional Voleybol Klubunun bazasında keçiriləcək.

“Qarabağ” – “Ayntraxt”:
biletlər satışa çıxarılacaq

UEFA Çempionlar Liqasının Liqa mərhələsinin VII turunda “Qarabağ”ın Bakıda “Ayntraxt”a (Almaniya) qarşı keçirəcəyi matçın biletlərinin satışa çıxacağı tarix müəyyənləşib.

Ağdam komandasının mətbuat katibi Anar Hacıyev biletlərin bu həftəsonu satışda olacağını söyləyib.

Qeyd edək ki, “Qarabağ” – “Ayntraxt” matçı yanvarın 21-də, saat 21:45-də Tofiq Bəhramov adına Respublika Stadionunda keçiriləcək. Bu görüşə qədər Ağdam təmsilçisi 6 oyundan 7 xalla 22-ci pillədə qərarlaşıb.

Qabil YUSİFOĞLU
XQ

Turan elləri

İsidor Baraxov— Yakutiya türklərinin mənəvi atası

İsidor (İsidr) Baraxov (1898–1938) Yakutiya türklərinin görkəmli ictimai-siyasi xadimi, ziyahısı və I Bakı Türköloji Qurultayının fəal nümayəndələrindən olmuşdur. RSFSR-in tərkibində Yakutiya Muxtar Respublikasının (indiki Saxa Respublikası) yaradıcılarındanndır.

O, 12 fevral 1898-ci ildə Yakutiya vilayətinin Verxnevilyui ulusunun Xarbalax nasləşində (kəndində) varlı bir kəndli-maldar ailəsində dünyaya gəlmişdir. Erkən yaşlarından elmə və ictimai fəaliyyətə maraq göstərmiş, 1914-cü ildə Verxnevilyui kənd ibtidai məktəbini bitirmişdir. Daha sonra Yakutsk şəhərindəki müəllimlər seminariyasında təhsil almış, burada gələcəyin tanınmış bolşevik xadimlərdən biri olan Y. M. Yaroslavski ilə tanış olmuş və onun rəhbərlik etdiyi inqilabi dərnəyə qoşulmuşdur. 1917-ci ilin sentyabrında Rusiya Sosial-Demokrat Fəhlə Partiyasının (bolşeviklər) üzvü seçilən İsidor Baraxov, vətəndaş müharibəsindən sonrakı illərdə Yakutiyada sovet hakimiyyətinin qurulmasında mühüm rol oynamışdır. 1920–1922-ci illərdə Rusiya Kommunist Partiyası (b) Yakutya quberniyası, Vilyuy rayon bürosunun katibi, 1922–1924-cü illərdə isə Yakut MSSR Xalq Komissarları Sovetinin sədri vəzifələrində çalışmışdır. O, SSRİ miqyasında tanınan partiya xadimlərindən biri kimi 1926–1928-ci illərdə Ümumittifaq Kommunist Partiyası Yakutiya Vilayət Komitəsinin birinci katibi olmuşdur.

Yakut xalqının mənəvi atası sayılan İsidor Baraxov 1926-cı ildə Bakıda keçirilən I Ümumittifaq Türköloji Qurultayında yakut nümayəndə heyətinə rəhbərlik etmişdir. Onun çıxışları yakut dilinin türk dilləri ailəsindəki yerini və özünəməxsus xüsusiyyətlərini elmi şəkildə izah etməsi ilə diqqət çəkmişdir.

I Türköloji Qurultayda Yakutiya nümayəndəsi Baraxov rəyasət heyətinə seçilmiş, qəbul edilmiş

qərarların redaktə və düzəliş komissiyasında da fəaliyyət göstərmişdir. O, qurultayda diqqətəlayiq elmi məruzə ilə çıxış etmiş və yakut dilinin vəziyyəti, eləcə də əlifba məsələsi barədə mühüm fikirlər irəli sürmüşdür.

Baraxov çıxışında tarixi səbəblər nəticəsində yakut xalqının əsas türk etnoslarından müəyyən qədər təcrid olunduğunu, buna görə də digər türkdilli xalqlar kimi ərəb əlifbasından latın qrafikasına keçid məsələsinin onlar üçün aktual olmadığını vurğulamışdır. O bildirmişdir ki, yakutlar hələ inqilabdan əvvəl dillərinin fonetik xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdırılmış rus qrafikasıdan istifadə edirdilər. Bununla yanaşı, o dövrdə yakut dilində yazı sistemi üçün 4 fərqli əlifba variantının mövcud olduğunu qeyd etmiş, onlardan Böhtlink tərəfindən tərtib edilmiş əlifbanın Rusiya Elmlər Akademiyası tərəfindən qəbul edildiyini xatırlatmışdır.

Baraxov, həmçinin əlavə etmişdir ki, inqilabdan sonra yakut dilində S.A.Novqorodovun hazırladığı, beynəlxalq fonetik transkripsiya prinsiplərinə əsaslanan latın qrafikalı əlifba təbiiq olunmağa başlamışdır. Bu əlifba, onun fikrincə, həm elmi dəqiqliyi, həm də fonetik uyğunluğu baxımından daha mükəmməl bir sistem idi. O, çıxışının sonunda qurultayın ümumi məqsədinə uyğun olaraq belə bir ümidini ifadə etmişdir: “Ümidvarıq ki, Türköloji Qurultaydan sonra qarşımızda latın və ya ərəb əlifbalarından hansının üstünlüyü məsələsi deyil, bütün türk dilləri, o cümlədən yakut dili üçün də faydalı olacaq ortaqlıq türkləşməsinin yaradılması istiqamətində səylərin birləşdirilməsi və əlaqələndirilməsi vəzifəsi duracaq”.

Baraxovun bu fikirləri, bir tərəfdən, yakut türklərinin dil və yazı ənənələrinin özünəməxsus inkişaf yolunu əks etdirsə də, digər tərəfdən, onun ümumtürk birliyi ideyasına sadiqliyini və elmə əsaslanan ortaqlıq mədəni integrasiya arzusunun nümayiş etdirdi. Bu çıxış, Türköloji Qurultayın yalnız fonetik və qrafik məsələlərin deyil, türk xalqları arasında elmi

və mədəni əməkdaşlığın gücləndirilməsi kimi daha geniş ideoloji məqsədləri daşıdığını da bir daha göstərirdi.

İsidor Baraxov 1928–1933-cü illərdə Qırımı-zı Professorlar İnstitutunda təhsil almış, burada marksist nəzəriyyə, iqtisadiyyat və kənd təsərrüfatı idarəçiliyi üzrə ixtisaslaşmışdır. Təhsilini başa vurduqdan sonra ÜKP (b) Mərkəzi Komitəsinin kənd təsərrüfatı şöbəsində, Şərqi Sibir və Uzaq Şərq sektorunun müdiri kimi fəaliyyət göstərmişdir.

İsidor Baraxov təkcə siyasi xadim deyil, həm də Yakutiya iqtisadiyyatı və kənd təsərrüfatı problemlərinə dair bir sıra elmi məqalələrin müəllifi idi. O, bölgənin təbii resurslarının səmərəli istifadəsi və yerli xalqların iqtisadi inkişafı məsələlərinə dair praktik təkliflər irəli sürmüşdür. Lakin 1930-cu illərin sonlarında SSRİ-də başlanan siyasi repressiyalar dalgəsi Baraxovu da yaxaladı. 1938-ci ildə ona qarşı “xalq düşməni” kimi saxta ittihamlar irəli sürüldü. Həmin ilin 15 sentyabrında Moskva yaxınlığında yerləşən Kommunarka poliqonunda güllələndi.

Yalnız 31 oktyabr 1956-cı ildə İsidor Baraxov bəraət aldı. Baraxovun fəaliyyəti Yakut türklərinin tarixində mühüm mərhələ təşkil edir. O, həm sovet idarəçiliyində, həm də türk xalqlarının mədəni və elmi integrasiyasında fəal rol oynamış, Bakı Türköloji Qurultayında iştirakı ilə Yakutiya xalqının səsinə türk dünyasına çatdırmış nadir şəxsiyyətlərdən biri kimi tarixə düşmüşdür.

Namiq QƏDİMOĞLU
XQ

Yeni kosmik obyekt köhnə baxışları dəyişir

Astronomlar kainatın dərinliklərində elə bir obyekt aşkar ediblər ki, o, qaranlıq maddə ilə bağlı indiyədək qəbul olunmuş əsas nəzəriyyələrə sığmır. Alimlər bildirirlər ki, bu tapıntı nə “soyuq”, nə də “isti” qaranlıq maddə modelləri ilə izah etmək mümkündür. Bu isə kainatın quruluşu barədə düşüncələrə yenidən baxmağı zəruri edir.

Qaranlıq maddə kainatda mövcud olan bütün maddənin, təxminən, 85 faizini təşkil edir. O olmasaydı, qalaktikalar və ulduzlar indiki sürətlə

və ölçüdə formalaşa bilməzdi. Başqa sözlə, insanın və Yer üzündə həyatın mövcudluğu da dolayısı ilə qaranlıq maddə ilə bağlıdır. Buna baxmayaraq,

onun nədən ibarət olduğu hələ də elm üçün açıq sualdır.

Uzun illər alimlər qaranlıq maddənin adı maddə ilə, demək olar ki, qarşılıqlı təsirə girməyən, yalnız cazibə qüvvəsi ilə özünü göstərən hissəciklərdən ibarət olduğunu düşündürdülər. Lakin son illərin müşahidələri bu fikrin həmişə özünü doğrultmadığını göstərib. Xüsusilə qalaktikaların toqquşması zamanı əldə edilən məlumatlar mövcud modellərin zəif tərəflərini üzə çıxarıb.

Yeni araşdırma JVAS B1938+666 adlı uzaq bir qalaktika ətrafında aparılıb. Bu qalaktika Yer kürəsindən 12 milyard işıq ili uzaqda yerləşir və güclü cazibə qüvvəsi ilə arxasındakı daha uzaq obyektlərin görüntüsünü böyüdür. Məhz bu müşahidələr zamanı alimlər heç bir işıq saçmayan, lakin böyük cazibə qüvvəsinə malik üçüncü bir obyekt aşkar ediblər. Bu obyektin yalnız qaranlıq maddədən ibarət olduğu ehtimal olunur.

Hesablamalara görə, obyektin kütləsi bir neçə milyon Günəş küt-

ləsinə bərabərdir. Onun mərkəzində qara dəlik və ya çox sıx ulduz toplusu ola bilər. Maraqlıdır ki, bu obyekt nə indiyədək tanınan qalaktikalara, nə də ulduz sistemlərinə bənzəyir.

Alimlər bildirirlər ki, tapıntı qaranlıq maddənin tamamilə fərqli formada mövcud ola biləcəyini göstərir. Ehtimallardan birinə görə, qaranlıq maddə öz-özünə qarşılıqlı təsirə girərək “qara dəlik”lər və sıx strukturlar yarada bilər. Digər bir versiyada isə qaranlıq maddə kiçik “qara dəlik”lərdən ibarət “qaranlıq ulduz toparları” şəklində mövcuddur.

Əgər bu ehtimallar təsdiqlənsə, bu, elm üçün böyük döndüş nöqtəsi ola bilər. Alimlər ümid edirlər ki, gələcəkdə aparılacaq qravitasiya dalğaları üzrə müşahidələr bu sirli obyektin əsl mahiyyətini aydınlaşdıracaq və qaranlıq maddənin nədən ibarət olduğu sualına bizi bir addım da yaxınlaşdıracaq.

S.ELAY
XQ

HAVA

Axşamadək yağıntı davam edəcək

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi Milli Hidrometeorologiya Xidmətindən verilən məlumata görə, bu gün Bakıda və Abşeron yarımadasında hava şəraitinin dəyişkən buludlu olacağı, aralıq tutulacağı gözlənilir. Günüün birinci yarısında fasilələrlə yağıntılı olacağı ehtimalı var. Mülayim şimal-qərb küləyi əsəcək.

Havanın temperaturu gecə 1-3, gündüz 4-6 dərəcə isti olacaq. Atmosfer təzyiqi 767 millimetr civə sütunu, nisbi rütubət 65-75 faiz təşkil edəcək.

Azərbaycanın rayonlarında hava şəraitinin bəzi yerlərdə aralıq yağıntılı olacağı, sulu qar, dağlıq və dağətəyi rayonlarda qar yağacağı proqnozlaşdırılır. Ayrı-ayrı yerlərdə intensivləşəcəyi ehtimalı var. Axşam yağıntılar tədricən kəsiləcək. Bəzi yerlərdə aralıq duman müşahidə ediləcək. Mülayim qərb küləyi əsəcək.

Havanın temperaturu gecə 2 dərəcə şaxtadan 3 dərəcəyədək isti, gündüz 4-8 dərəcə isti, dağlarda gecə 5-10, yüksək dağlıq ərazilərdə 11-16, gündüz 2-5 dərəcə şaxta olacaq.

Q.ƏLİYEV
XQ

ALLAH RƏHMƏT
ELƏSİN!

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin Molekulyar Biologiya İnstitutu PHŞ-nin kollektivi Gülnarə və Tərlan Məmmədovlara əzizlər!

TƏRCƏ XANIMIN

vəfatından kədərləndiyini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

BDU-nun mexanika-riyaziyyat fakültəsinin kollektivi dosent Səməd Əliyevə anası

HƏBİBƏ ƏLİYEVANIN

vəfatından kədərləndiyini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

DİREKTOR –
BAŞ REDAKTOR

ƏFLATUN
AMAŞOV

TELEFONLAR:
Reklam və elanlar: 493-82-21

Qəbul şöbəsi: 493-24-75 Mühəssiblik: 498-85-29
Məsuliyyət: 493-61-02 Email: xalqgazeti@gmail.com
Texniki şöbə: 493-59-64 info@xalqgazeti.az

+994 (51) 280-16-44

“Xalq” qəzeti redaksiyası MMC-nin kompüter mərkəzində yığılıb və şəhirlənib, “Azərbaycan” nəşriyyatında çap olunub.

ÜNVANIMIZ:
AZ-1000, Bakı şəhəri, Bülbül prospekti, 30.
Şəhadətnamə 022273

İNDEKS 0282
TİRAJ 2791
SİFARİŞ 67
QİYMƏTİ 60 qəpik

Növbəti redaktor
Səbuhi MƏMMƏDOV
Çapa imzalanmışdır 00:00